ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ
ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Γενάρης - Φλεβάρης 2022 Νο 150 Τιμή: 4€

1922
Η τραγωδία του Μεγαλοϊδεατισμού

- Ποιος μπορεί να τελειώσει ένα αποτυχημένο σύστημα;
- 30 χρόνια από τη διάλυση της ΕΣΣΔ
- Πανδημία και Ψυχική Υγεία • COP26
- Η πάλη για την απελευθέρωση των Τσιγγάνων
- Μαρξισμός και καταπίεση των γυναικών

ΤΕΥΧΟΣ **150**

Γενάρης-Φλεβάρης 2022

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**
Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου
Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση: Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης
Υπεύθυνη διακίνησης: Εύα Ντόκου, 6946344619, Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14,
Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό "Σοσιαλισμός από τα Κάτω", Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176
Για επικοινωνία: sosialismosapotakato@gmail.com - www.socialismfrombelow.gr

6/5/2021, Απεργοί εργάτες της Kavala Oil

Ποιος μπορεί να τελειώσει ένα αποτυχημένο σύστημα;

Ο καπιταλισμός περνάει από αποτυχία σε αποτυχία. Η Μαρία Στύλλου προβάλλει τις εργατικές εκρήξεις και τονίζει τις κρίσιμες επιλογές για την Αριστερά.

Οι απολογισμοί στο τέλος της χρονιάς ήταν για άλλη μια φορά δύσκολοι για τους απολογητές και τους διαχειριστές του συστήματος. Αν κάπου βρήκαν να πιαστούν ήταν η επέτειος για τα είκοσι χρόνια από την πρώτη κυκλοφορία του Ευρώ. Αλλά ακόμη και εκεί οι τόνοι είναι πεσμένοι. Το κοινό κείμενο που υπογράφει ο Σταϊκούρας μαζί με το οικονομικό διευθυντήριο της Ευρωζώνης έχει τίτλο *«Μερικές σκέψεις για τα 20 χρόνια του ευρώ»*.[1]

Ακόμα, όμως, και τάχα μου σεμνά σαν «μερικές σκέψεις», τα πρώτα λόγια του ηχούν προκλητικά:

«Από τη Λισαβώνα έως το Ελσίνκι και την Αθήνα οι πολίτες είχαν τη δυνατότητα να κάνουν αναλήψεις χαρτονομισμάτων ευρώ στα κατά τόπους ΑΤΜ, να κάνουν τα ψώνια τους με ευρώ και να ταξιδέψουν στο εξωτερικό χωρίς να αλλάξουν συνάλλαγμα».

Πόσοι άραγε «πολίτες» έχουν τη δυνατότητα να κάνουν ταξίδια στο εξωτερικό ή ακόμα και να κάνουν ψώνια πέρα από μια επίσκεψη στο σουπερμάρκετ για τα απολύτως απαραίτητα; Όσο για τις αναλήψεις από τα ΑΤΜ, ο κόσμος στην Ελλάδα θυμάται πολύ καλά ποιοι μπλόκαραν ακόμη και αυτές, για να εκβιάσουν τη στάση μας στο δημοψήφισμα το καλοκαίρι του 2015.

Το Ευρώ μπορεί να έκανε τα κέρδη των επιχειρήσεων πιο εύκολα απαλλάσσοντάς τες από το κόστος των συναλλαγματικών μετατροπών και σίγουρα ωφέλησε τις τράπεζες φτιάχνοντας έναν κεντρικό μηχανισμό διάσωσης που αποδείχθηκε πολύτιμος για τους τραπεζίτες μέσα στην κρίση του 2010-15, αλλά ο απολογισμός του για την εργατική τάξη, προφανώς στην Ελλάδα αλλά και σε όλη την Ευρώπη, είναι σημαδεμένος από λιτότητα, ιδιωτικοποιήσεις και περικοπές κοινωνικών δαπανών.

Ένας απολογισμός που δεν περιλαμ-

βάνει κάποιο τέρμα σε όλα αυτά. Αντίθετα, οι αντεργατικές επιθέσεις παραμένουν το μόνο σταθερό δεδομένο σε ένα τοπίο όπου τίποτε δεν είναι σταθερό.

Τα επίπεδα του χρέους είναι σήμερα χειρότερα από τότε που ξεκίνησε η μεγάλη επίθεση με τα Μνημόνια. Στην Ιταλία τα συνδικάτα ξεσηκώθηκαν και κήρυξαν απεργία ενάντια στον προϋπολογισμό που πέρασε από τη Βουλή η κυβέρνηση Ντράγκι.[2] Σύμφωνα με τους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς:

«Οι προβλέψεις του προϋπολογισμού για το δημόσιο χρέος της Ιταλίας, το μεγαλύτερο στην Ευρωζώνη μετά το ελληνικό, λένε ότι θα πέσει στο 149,4 τοις εκατό του ΑΕΠ το 2022 από το 153 τοις εκατό το 2021».[3]

Με το χρέος σε τέτοια ύψη, οι κεντρικοί τραπεζίτες έχουν αρχίσει να μιλούν για τερματισμό της πολιτικής του φθηνού χρήματος και να ετοιμάζουν άνοδο των επιτοκίων. Η άνοδος του πληθωρισμού τους σπρώχνει στην ίδια κατεύθυνση. *«Σύμφωνα με στοιχεία του Οκτωβρίου, οι τιμές στις παραγωγικές μονάδες παρουσίασαν άνοδο κατά 29%, ο υψηλότερος ρυθμός από τότε που καθιερώθηκε το Ευρώ, εδώ και είκοσι χρόνια. Ο βασικός παράγοντας ήταν η άνοδος των τιμών της ενέργειας κατά 62,5%, αλλά ακόμη και αν εξαιρέσουμε αυτόν τον παράγοντα, οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων ανέβηκαν 8,9%».*[4]

Αλλά μια στροφή των Κεντρικών Τραπεζών από την «ποσοτική χαλάρωση» προς την άνοδο των επιτοκίων τρομάζει τα επιτελεία. Τρομάζει τους ίδιους τους καπιταλιστές των μεγαλύτερων επιχειρήσεων που κατέχουν μυθικά ποσά αλλά αντί για επενδύσεις τα έχουν τοποθετήσει στα χρηματιστήρια. Ο κίνδυνος να σκάσει αυτή η φούσκα της κερδοσκοπίας είναι ορατός:

«Σύμφωνα με εκτιμήσεις στο τέλος της χρονιάς, ο λόγος των τιμών των μετοχών προς τα κέρδη των επιχειρήσεων στις ΗΠΑ είναι πιο υπερτιμημένος απ' ό,τι το 1929, το 1973 και το 2007».[5]

Προφανώς οι κυβερνήσεις παντού ούτε καν να σκεφτούν μια επιστροφή σε εκείνες τις χειρότερες οικονομικές κρίσεις της ιστορίας δεν θα ήθελαν. Το αποτέλεσμα είναι να διχάζονται. Ο Μακρόν και ο Ντράγκι έκαναν την παραμονή των Χριστουγέννων κοινή έκκληση προς την ΕΕ να μεταρρυθμίσει τους κανονισμούς της για τις δημόσιες δαπάνες.[6] Κομμάτι της πρότασης είναι να συνεχιστεί το πρόγραμμα με το Ταμείο Ανάκαμψης της ΕΕ (Next Generation EU), αλλά επίσης να αναθεωρηθούν οι κανόνες για τα ελλείμματα και τα πλεονάσματα των προϋπολογισμών, παραδείγματος χάρη με εξαίρεση των δημοσίων δαπανών για επενδύσεις για το κλίμα, την τεχνολογία και την …άμυνα.

Η νέα Γερμανική κυβέρνηση και οι Επίτροποι της ΕΕ δεν έχουν ξεκαθαρίσει ακόμη τη στάση τους απέναντι σε αυτή την πρόταση. Αλλά αν το δίδυμο Μακρόν-Ντράγκι εμφανίζεται ως η «προοδευτική» πτέρυγα του Ευρώ, ο καθένας καταλαβαίνει πού έχουν φτάσει τα πράγματα.

Εργαζόμενοι στα Νοσοκομεία διαδήλωσαν μπροστά στη υπουργείο Υγείας στο Παρίσι με τα ίδια συνθήματα που ξέρουμε από τις απεργίες των νοσοκομειακών εδώ: «Προσλήψεις και περισσότερες ΜΕΘ». Ένας από τους γιατρούς δήλωσε στους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς:

«Το κράτος κόβει τις δαπάνες εδώ και 30 χρόνια και μας ζητάει να κάνουμε περισσότερα πράγματα με λιγότερα μέσα. Δεν πάει άλλο».[7]

Κι όμως, οι προτεραιότητες αυτού του συστήματος πάνε στην αντίθετη κατεύθυνση. Ακόμα και οι Φαϊνάνσιαλ Τάιμς χαρακτηρίζουν το 2021 με βάση την Έκθεση του ΟΟΣΑ σαν τη «χρονιά της ανισόρροπης ανάπτυξης»:

«Το εντυπωσιακό χαρακτηριστικό της ανάκαμψης είναι η ανισομέρεια σε πολλές διαστάσεις -ανάμεσα σε πλουσιότερες και φτωχότερες χώρες, στην εξάπλωση των εμβολιασμών, στην συμπεριφορά της αγοράς εργασίας, την έκταση των προβλημάτων στις εφοδιαστικές αλυσίδες και τις ελλείψεις ζωτικών πόρων».[8]

Αυτές οι «ανισορροπίες» κοστίζουν πολύ ακριβά όχι μόνο στο οικονομικό επίπεδο, αλλά σε ανθρώπινες ζωές. Τα νούμερα είναι συντριπτικά, αυτό το ξέρουμε πολύ καλά από τη νέα απογείωση των κρουσμάτων και των θανάτων της πανδημίας, ιδιαίτερα εδώ με την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας που έφτασε να απορρίπτει προκλητικά την ανάγκη για περισσότερες ΜΕΘ!

Το ξέρουμε επίσης πολύ καλά με την τραγωδία των προσφύγων. Τα ναυάγια στο Αιγαίο μέσα στις μέρες των γιορτών υπογράμμισαν πόσο φονική είναι η πολιτική των κλειστών συνόρων και της ΕΕ-φρούριο που υπηρετεί τόσο πιστά ο Μητσοτάκης.

Το ξέρουμε, τέλος, με την απογείωση των πολεμικών δαπανών. Ο Νίκος Παναγιωτόπουλος που είναι ο πολιτικός προϊστάμενος των καραβανάδων, δήλωνε προκλητικά στη Βουλή στη συζήτηση για τον προϋπολογισμό ότι η κυβέρνηση της ΝΔ ανέβασε τις δαπάνες για την «άμυνα» από τα 3,35 δις το 2020 στα 5,44 δις για το 2021 και πάει για τα 6,39 δις το 2022!

Μέσα στη διετία της πανδημίας, οι δαπάνες για την Υγεία τσεκουρώνονται και οι «αμυντικές» δαπάνες διπλασιάζονται! Ο παραλογισμός όλου του συστήματος συμπυκνωμένος.

Αναμέτρηση

Η απάντηση για το μέλλον που ανοίγεται μπροστά μας σε αυτές τις συνθήκες, για το πώς παλεύουμε μια κυβέρνηση και ένα σύστημα που σκορπάει απλόχερα τη δυστυχία και τον θάνατο σε εκατομμύρια ανθρώπους πάνω στη γη, είναι το κρίσιμο και κεντρικό καθήκον για την Αριστερά παντού -και εδώ.

Η παραδοσιακή απάντηση που δίνουν τα κόμματα της κοινοβουλευτικής αριστεράς στέκεται στις δυσκολίες και τις αμφιβολίες που προκύπτουν μπροστά στο ζήτημα της ανατροπής. «Οι συσχετισμοί είναι αρνητικοί» είναι μια μόνιμη επωδός, που όμως είναι αποδεδειγμένα λάθος. Δεν μπορεί η Αριστερά να ξεκινάει από μια τέτοια αφετηρία την

Διαδηλωτές στους δρόμους της Αλμάτι του Καζακστάν την Τετάρτη 5 Γενάρη

ώρα που ο καπιταλισμός περνάει την πιο μακρόσυρτη και πολύπλευρη κρίση εδώ και δεκαετίες και ταυτόχρονα η εργατική τάξη και ο φτωχός κόσμος δίπλα της δίνουν συγκλονιστικές μάχες σε όλο τον κόσμο.

Τα πιο πρόσφατα παραδείγματα έρχονται από τη Χιλή, από το Σουδάν και το Καζακστάν. Από τη Λατινική Αμερική, στην Αφρική και στην Ασία ένας κόσμος δείχνει με κάθε τρόπο ότι δεν πάει άλλο. Και δεν πρόκειται για «στιγμιαίες εκρήξεις οργής», κάθε άλλο.

Το Καζακστάν είναι μια χώρα πλούσια σε πρώτες ύλες. Έχει πετρέλαιο, φυσικό αέριο, χαλκό και προμηθεύει την παγκόσμια αγορά με το 40% των αναγκών σε ουράνιο! Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η μετάβαση στην «ελεύθερη αγορά» έγινε κάτω από τον έλεγχο του Νουρσουλτάν Ναζαρμπάγιεφ που ήταν στο πολιτικό γραφείο του ΚΚΣΕ από τη δεκαετία του 1980 και παρέμεινε στην εξουσία μέχρι το 2019. Τόσο η Μόσχα όσο και η Ουάσιγκτον θεωρούσαν ότι είναι υπόδειγμα πολιτικής σταθερότητας με την αριστερά ανύπαρκτη και τα συνδικάτα φιμωμένα. Κι όμως η σημερινή κρίση το τίναξε στον αέρα. Η ακρίβεια έβγαλε τον κόσμο στους δρόμους με τους εργάτες της ενέργειας πρωτοπόρους. Οι ηγεσίες σε Ανατολή και Δύση τρέχουν να πνίξουν από κοινού την εξέγερση στο Καζακστάν ακόμα και την ώρα που ανταγωνίζονται για τον έλεγχο της Ουκρανίας. Τόσο πολύ φοβούνται τις εργατικές εξεγέρσεις του σήμερα.

Στη Χιλή η νίκη της Αριστεράς στις εκλογές ήρθε μετά από μεγάλες μάχες στους δρόμους τα προηγούμενα χρόνια. Στο Σουδάν ξετυλίγεται μια αναμέτρηση που ξεκίνησε το 2019 ξηλώνοντας το δικτάτορα, πέρασε από συμβιβασμούς με τους στρατιωτικούς και τώρα το κίνημα απαιτεί ξανά εκρηκτικά να προχωρήσει πέρα από αυτούς.

Δυο δρόμοι

Αυτή η δυναμική αφορά και την ελληνική περίπτωση. Φέτος κλείνουν δέκα χρόνια από το 2012, τότε που η οργή του κόσμου ενάντια στα Μνημόνια γκρέμισε την συγκυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΛΑΟΣ με επικεφαλής τον Παπαδήμο. Ακολούθησαν οι συμβιβασμοί της κυβέρνησης Τσίπρα το 2015 που άνοιξαν το δρόμο για την επιστροφή της δεξιάς και τώρα φτάνουμε σε νέα αναμέτρηση. Με τη διαφορά ότι στο μεταξύ έχουν συμβεί τρεις μεγάλες αλλαγές. Η πρώτη είναι η μακρόσυρτη κρίση του καπιταλισμού που όπως είδαμε γίνεται πολύπλευρη και πιο αποσταθεροποιητική για το σύστημα. Η δεύτερη είναι η στροφή του ΣΥΡΙΖΑ προς τα δεξιά που μονιμοποιεί και χειροτερεύει τους συμβιβασμούς του. Και η τρίτη είναι η εμπειρία που έχει συσσωρεύσει το εργατικό κίνημα και ο κόσμος που αγωνίζεται.

Το 2012 η κατάρρευση της κυβέρνησης Παπαδήμου ήταν μια μεγάλη νίκη για το κίνημα. Τα επιτελεία της ΕΕ και της Τρόικας συνολικότερα τότε προτιμούσαν μια παράταση της θητείας του Παπαδήμου όπως έκαναν στην Ιταλία με τον Μάριο Μόντι: *«Το Διευθυντήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης άναψε το πράσινο φως για εκλογές στην Ελλάδα με κομμένη την ανάσα. Όλο το προηγούμενο διάστημα έδειξαν με χίλιους δυο τρόπους ότι θα προτιμούσαν να τις αποφύγουν. Άλλοτε με προτροπές για να ακολουθήσουν τα κόμματα εδώ το παράδειγμα της Ιταλίας και να μονιμοποιήσουν τον Παπαδήμο όπως εκεί τον Μόντι. Και άλλοτε με απειλές ότι η στρόφιγγα των δανείων της Τρόικας θα κλείσει.*

Ο δρόμος προς τις εκλογές άνοιξε αναγκαστικά και τώρα τα επιτελεία των καπιταλιστών μέσα κι έξω από την Ελλάδα ανησυχούν ότι στο τέρμα του δεν βρίσκεται η πολυπόθητη γι' αυτούς πολιτική και οικονομική σταθερότητα που θα εξασφαλίσει ότι οι τραπεζίτες θα εισπράττουν απρόσκοπτα τα τοκοχρεολύσιά τους. Φοβούνται ότι ο κόσμος που έκανε 17 Πανεργατικές απεργίες και αμέτρητες συγκρούσεις από τις πύλες των χώρων δουλειάς μέχρι το Σύνταγμα και τα σκαλοπάτια της Βουλής θα χρησιμοποιήσει τις κάλπες για να αποκεφαλίσει τους αρχιτέκτονες των Μνημονίων».[9]

Μπορεί να χρειάστηκαν άλλα δυο χρόνια και σκληροί αγώνες όπως η κατάληψη της ΕΡΤ, αλλά ο αποκεφαλισμός για τους αρχιτέκτονες των Μνημονίων ήρθε το 2015. Στην κυβέρνηση αναδείχθηκε ο ΣΥΡΙΖΑ υποστηρίζοντας ότι μπορεί μέσα από τον κοινοβουλευτικό δρόμο να φέρει όχι μόνο το τέλος των Μνημονίων, αλλά και ριζικές αλλαγές υπέρ του κόσμου της εργασίας. Από τη δική μας μεριά, προειδοποιούσαμε για τα όρια εκείνης της στρατηγικής:

«Ένα κόμμα που έχει αποκλείσει την εργατική εξουσία και ψάχνει τους όρους συνύπαρξης με το κεφάλαιο γίνεται, ιδιαίτερα εάν βρίσκεται στην κυβέρνηση, ευάλωτο σε όλες τις πιέσεις. Από τους καπιταλιστές που απειλούν ότι θα τραβήξουν τα κεφάλαια τους από τις ελληνικές τράπεζες και επιχειρήσεις, από το κράτος που υπερασπίζει τα προνόμια των ιεραρχιών του στο στρατό, στην αστυνομία, στη δικαιοσύνη και από την κυρίαρχη τάξη που έχει όλα τα μέσα να εξαγοράσει και να ενσωματώσει την ηγεσία του καινούργιου κόμματος».[10]

Ήταν μια προειδοποίηση που αποδείχθηκε προφητική, καθώς αυτό που ακολούθησε ήταν πραγματικά ο εκβιασμός με τα κεφάλαια των τραπεζών, οι πιέσεις για την «συνέχεια του κράτους» και οι εναγκαλισμοί της ηγεσίας του ΣΥΡΙΖΑ με το κατεστημένο.

Σήμερα, οι συμβιβασμοί του 2015, που τότε εμφανίζονταν ως αναγκαστικοί

19/12/2021, Δεκάδες χιλιάδες πανυγηρίζουν στους δρόμους τα αποτελέσματα των εκλογών στη Χιλή

και ξένοι προς το πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ, έχουν μετατραπεί σε μόνιμους και διατυπώνονται ρητά. Πρόσφατο δείγμα για τον σημερινό «πολιτικό πολιτισμό» του ΣΥΡΙΖΑ έδωσε η διαγραφή του Κουρουμπλή όταν είπε στη Βουλή ότι η ΝΔ ευθύνεται για τους θανάτους. Στη συνέντευξή του στην Εφημερίδα των Συντακτών της Πρωτοχρονιάς, ο Αλέξης Τσίπρας δηλώνει:

«Στις σημερινές συνθήκες η βασική διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη Δεξιά και την Αριστερά, ανάμεσα στη συντήρηση και την πρόοδο, ανάμεσα στη Δεξιά που κάνει την αδικία καθεστώς και τη Δημοκρατική Παράταξη που διαχρονικά αγωνίζεται για ισονομία και δικαιοσύνη, συμπυκνώνεται στο εξής και μοναδικό αίτημα: εκλογές και πολιτική αλλαγή».

Και συνεχίζει: *«στις συνθήκες της δύσκολης μάχης με τις πολιτικές της κυβέρνησης και της ακόμα πιο δύσκολης μάχης για να μπει τέλος στη σημερινή καθεστωτική δυστοπία, απαιτεί: Το ευρύτερο δυνατό άνοιγμα του κόμματος στις κοινωνικές δυνάμεις που έχουν ανάγκη, θέλουν και στηρίζουν την αλλαγή. Την πληθυντική ανάπτυξη του κόμματος. Να ανοίξουμε τις πόρτες στις πιο ζωντανές προοδευτικές δυνάμεις».*[11]

Πλέον, η στρατηγική περιορίζεται σε ένα εκλογικό άνοιγμα στο κέντρο, ενώ τα παλιά προγράμματα του ΣΥΡΙΖΑ θεωρούνται ότι ανήκουν στην εποχή που ήταν ένα μικρό κόμμα του 3%. Με κάθε τρόπο επιβεβαιώνεται ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έχει περάσει στην κατηγορία των ρεφορμιστών χωρίς μεταρρυθμίσεις. Πλέον τα πρότυπα είναι ανοιχτά σοσιαλδημοκρατικά, αλλά ούτε καν με αναφορά στον

23 Δεκέμβρη 2021, Διαδήλωση μεταναστών από το Μπαγκλαντές στο κέντρο της Αθήνας

Κόρμπιν, όπως πριν από λίγο καιρό. Τώρα πρότυπο είναι ο Όλαφ Σολτς που πέτυχε την ανάκαμψη του SPD στη Γερμανία και έφτιαξε κυβέρνηση μαζί με τους Φιλελεύθερους και τους Πράσινους.

Αγωνιστικές και πολιτικές εμπειρίες

Όμως, η δεξιά μετάτοπιση του ΣΥΡΙΖΑ βρίσκεται σε αναντιστοιχία με τις εμπειρίες που έχει κερδίσει το εργατικό κίνημα. Οι ρεφορμιστικές ηγεσίες τραβάνε δεξιά και ο κόσμος προχωράει αριστερά.

Αυτό το προχώρημα φαίνεται από την ικανότητα του κινήματος να δίνει μάχες και να τις κερδίζει σε πείσμα της ανεπάρκειας των συνδικαλιστικών ηγεσιών. Οι ηγεσίες ΓΣΕΕ και ΑΔΕΔΥ εμφανίζονται μόνο για να δηλώσουν ότι δεν είναι δυνατόν να γίνουν απεργιακές κινητοποιήσεις. Κι όμως, ο Χατζηδάκης βρέθηκε αντιμέτωπος με τριπλή και μεγάλη πανεργατική απεργία όταν προχώρησε στην ψήφιση του νόμου που χτυπάει τον συνδικαλισμό.

Και η αγωνιστική κραυγή ότι ο νόμος αυτός θα μείνει στα χαρτιά βρήκε τη συνέχειά της στις απεργίες στην efood και στην COSCO. Αποδείχθηκε ότι υπάρχουν μέσα στην εργατική τάξη δυνατά κομμάτια που δεν υποκύπτουν στις πιέσεις, ξεδιπλώνουν απεργίες και ανοίγουν δρόμους. Το παράδειγμα των εργατών της Υγείας και οι μάχες τους μέσα στην πανδημία βρίσκει γόνιμο έδαφος ευρύτερα.

Αυτή την τάση την επιβεβαιώνουν οι εκπαιδευτικοί, οι εργαζόμενοι στον Επισιτισμό-Τουρισμό, οι εργάτες της Τέχνης. Μόλις βρουν την ευκαιρία, προχωρούν σε εντυπωσιακές επιδείξεις δύναμης και ταυτόχρονα μαζικοποιούν τον συνδικαλισμό τους και καταγράφουν στροφή αριστερά στις εκλογές των σωματείων τους. Στις ΕΛΜΕ, οι Παρεμβάσεις ανεβάζουν κατά 23% τη δύναμή τους, το ΠΑΜΕ 11% ενώ η ΔΑΚΕ χάνει το 33% των εδρών που κατείχε σε ΔΣ.[12]

Και δεν πρόκειται μόνο για στροφή προς τον μαχητικό συνδικαλισμό. Αν περιοριστούμε σε μια τέτοια ανάγνωση, κλείνουμε τα μάτια. Όταν ένα σωματείο απαιτεί και επιβάλλει να έχει λόγο στη σύνθεση της βάρδιας για λόγους ασφάλειας των εργαζόμενων, αυτό είναι βήμα εργατικού ελέγχου. Όταν οι εκπαιδευτικοί διαμορφώνουν τα αιτήματα για ασφαλές άνοιγμα των σχολείων, αυτό είναι επίσης βήμα εργατικού ελέγχου. Ένα σύστημα που δεν μπορεί να εξασφαλίσει ότι ο κόσμος δεν θα πεθαίνει από ιούς ή «εργατικά ατυχήματα» σπρώχνει τους πρωτοπόρους εργάτες να διαμορφώνουν τη δική τους εναλλακτική.

Όταν ένα σωματείο δίνει στις γυναίκες δύναμη για να καταγγείλουν τους πλούσιους εκ-βιαστές και τις σεξιστικές επιθέσεις της κυβέρνησης και της εργοδοσίας, αυτό είναι μια συγκλονιστική εξέλιξη. Όταν σωματεία συντονίζονται για να στηρίξουν την απεργιακή 8 Μάρτη και τις πρωτοβουλίες ενάντια στον σεξισμό, αυτό δίνει άλλον αέρα στις γυναίκες που αντιστέκονται στην καταπίεση και στους άνδρες που σπάνε με τις κυρίαρχες ιδέες. Αυτό αλλάζει τους ταξικούς συσχετισμούς και αναγκάζει να λυσσάνε οι «εθνοπατέρες» που θέλουν απαγόρευση των εκτρώσεων γιατί «κινδυνεύει το έθνος».

Αντίστοιχες διαπιστώσεις μπορούμε να κάνουμε από τις μάχες ενάντια στον ρατσισμό και την αστυνομική καταστολή. Η αστυνομία προσπάθησε με κάθε τρόπο χρησιμοποιήσει τα ρατσιστικά στερεότυπα κατα των Ρομά και να συγκαλύψει τις ευθύνες των αστυνομικών για τη δολοφονία του Νίκου Σαμπάνη. Δεν το καταφέρνει, όπως δεν το κατα-

11 Οκτώβρη 2021, Εκπαιδευτικοί έχουν πλημμυρίσει την Αθήνα στην μεγάλη απεργιακή διαδήλωση

φέρνει και στην περίπτωση της δολοφονίας του Ζακ. Πρόκειται για προχωρήματα που κατακτήθηκαν μέσα στις μάχες του αντιφασιστικού και αντιρατσιστικού κινήματος, του κινήματος που έστειλε τους δολοφόνους νεοναζί της Χρυσής Αυγής στη φυλακή και δεν επιτρέπει στους φασίστες να ανασυνταχθούν.

Επαναστατική αριστερά

Η Αριστερά που παλεύει για την ανατροπή του καπιταλισμού έχει μια πλούσια παράδοση βασισμένη στον Μαρξισμό που βλέπει την εργατική τάξη σαν το υποκείμενο για την αλλαγή της κοινωνίας. Αυτή η παράδοση πάντοτε υποστήριζε και υποστηρίζει ότι η συνείδηση των εργατών μέσα στον καπιταλισμό είναι αντιφατική. Από τη μια μεριά επηρεάζεται από τις ιδέες της κυρίαρχης τάξης που μας βομβαρδίζουν με κάθε τρόπο, αλλά την ίδια ώρα εμπλουτίζεται από τις ιδέες της καθημερινής αντίστασης στην εκμετάλλευση που ζει η εργατική τάξη.

Στην «κανονικότητα» του συστήματος, το πάνω χέρι το έχουν οι αντιδραστικές ιδέες που σπρώχνουν στην παθητικότητα. Αλλά σε περιόδους κρίσεων και αγώνων, αυτή η «ισορροπία» σπάει. Εκεί βρισκόμαστε σήμερα. Δεν είμαστε απλά σε μια φάση αγωνιστικής ανάκαμψης, αλλά σε μια νέα ριζοσπαστικοποίηση. Δεν μετριέται μόνο με την ποσότητα και τη μαζικότητα των κινητοποιήσεων αλλά και με το βάθος και τον πλούτο των αλλαγών στις ιδέες που αναπτύσσονται μέσα στην πάλη.

Στην ημερήσια διάταξη δεν είναι μόνο κάποια πολιτική κρίση σαν της περασμένης δεκαετίας. Η αποτυχία της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ άπλωσε ένα κύμα απογοήτευσης μέσα στην εργατική τάξη αλλά εκείνη η φάση είναι πίσω μας. Το νέο κύμα ριζοσπαστικοποίησης παίρνει πιο προχωρημένα χαρακτηριστικά ανοίγοντας ένα μαζικό ακροατήριο για την στρατηγική της ανατροπής αυτού του αποτυχημένου συστήματος. Είναι ώρα να ανταποκριθούμε σε αυτή την πρόκληση. ■

Σημειώσεις

1. Μερικές σκέψεις για τα 20 χρόνια του ευρώ, του Χρήστου Σταϊκούρα, Paschal Donohoe, Valdis Dombrofskis, Paolo Gentiloni, Mairead McGuinness και όλων των υπουργών Οικονομικών της Ευρωζώνης, Καθημερινή, Παρασκευή 31 Δεκεμβρίου-Κυριακή 2 Ιανουαρίου 2022, στις ροζ σελίδες.
2. https://ergatiki.gr/article.php?id=25296&issue=1502
3. Italian MPs back Draghi's growth budget, Financial Times 21 December 2021
4. Eurozone warned of threats to recovery, Financial Times 29 December 2021
5. Meryn Somerset Webb, Investors head into New Year on shaky ground, Financial Times 29 December 2021
6. Mario Draghi, Emmanuel Macron, The EU's fiscal rules must be reformed, Financial Times 24 December 2021
7. Covid exposes staff crisis in European hospitals, Financial Times 24 December 2021
8. 2021: the year of the unbalanced recovery, editorial, Financial Times 31 December 2021
9. Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 91, Εκλογές ΑΝΤΑΡΣΥΑΣ, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=246
10. Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 92, Η άνοδος της Αριστεράς στις εκλογές, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=266
11. https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/325638_2022-zitima-zois-mia-nea-arhi
12. https://ergatiki.gr/article.php?id=25294&issue=1502

Συλλαλητήριο των συνδικάτων για το κλίμα. Γλακώβη 5 Νοέμβρη

COP26

Δεν καλύπτεται το χάσμα με απάτες

Η Σύνοδος του ΟΗΕ για το κλίμα κατέληξε σε φιάσκο. Ο Γιώργος Ράγκος παρουσιάζει τη διαπλοκή των κυβερνήσεων με τις πολυεθνικές της ενέργειας και προβάλλει τις απαντήσεις του κινήματος που αγωνίζεται για κλιματική δικαιοσύνη.

Το Σάββατο 13/11, ολοκληρώθηκε, στη Γλασκώβη, η Σύνοδος Κορυφής της COP26, με περισσότερους από 20.000 συμμετέχοντες από 200 χώρες, μετά από δύο εβδομάδες διαπραγματεύσεων. Πίσω από τις φανφάρες, το αποτέλεσμα της Συνόδου (της λεγόμενης «τελευταίας και καλύτερης ελπίδα για τη διάσωση του πλανήτη») ήταν μία τραγική (αν και αναμενόμενη) αποτυχία. Υποσχέσεις χωρίς καμία ουσιαστική δέσμευση.

Η σουηδή ακτιβίστρια Greta Thunberg περιέγραψε τη Σύνοδο με τρεις μόνο λέξεις: «μπλα, μπλα, μπλα». Από την άλλη πλευρά, ο Gideon Rachman έγραφε στους Financial Times: *«Από μία άποψη, ο Μπόρις Τζόνσον ήταν ο τέλειος οικοδεσπότης... ο Βρετανός πρωθυπουργός ειδικεύεται στην αβάσιμη αισιοδοξία και στις κούφιες υποσχέσεις. Η Σύνοδος Κορυφής περιείχε μεγάλη δόση και από τα δύο... για να έχουμε καλές πιθανότητες να περιοριστεί η υπερθέρμανση του πλανήτη στον 1.5⁰C, η παγκόσμια παραγωγή άνθρακα, πετρελαίου και φυσικού αερίου πρέπει να αρχίσει να μειώνεται άμεσα και απότομα. Τίποτα από όσα προέκυψαν από τη Γλασκώβη δεν υποδηλώνει ότι αυτό θα συμβεί… Οι Σύνοδοι του ΟΗΕ για το κλίμα διεξάγονται σχεδόν εδώ και 30 χρόνια και κατά τη διάρκεια αυτού του διαστήματος, οι εκπομπές CO_2 συνέχισαν να αυξάνονται… Αυτό δεν συμβαίνει επειδή η επιστήμη που συζητείται στις συνόδους είναι εσφαλμένη. Το πρόβλημα είναι πολιτικό. Οι παγκόσμιοι ηγέτες στην COP26 υποστήριξαν όλοι την ανάγκη για ριζική δράση. Αλλά οι πολιτικές πιέσεις που δέχονται, είναι στην πραγματικότητα μια συνταγή αδράνειας».*

Γιατί, λοιπόν, μπροστά στην κλιμακούμενη κλιματική κατάρρευση (και) η COP26 απέτυχε να ανατρέψει την πορεία του πλανήτη από την καταστροφή; Είναι ζήτημα πολιτικών πιέσεων πάνω στους παγκόσμιους ηγέτες, είναι έλλειμμα πολιτικής βούλησης και φιλόδοξων

στόχων όπως ισχυρίζονται οι μεγαλύτερες περιβαλλοντικές ΜΚΟ ή το πρόβλημα είναι το ίδιο το σύστημα και ο τρόπος που λειτουργεί; Υπάρχει ελπίδα; Υπάρχει ένα άμεσο μεταβατικό πρόγραμμα αιτημάτων και αν ναι, ποια δύναμη μπορεί το υλοποιήσει;

Οι Διασκέψεις της COP

Πράγματι, η ιστορία των Συνόδων της COP είναι μία ιστορία αποτυχιών και χαμένων δεκαετιών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Οι αυξανόμενες εκπομπές του θερμοκηπίου απασχολούν τους επιστήμονες ήδη από τη δεκαετία του ‘70 αλλά έπρεπε να φτάσουμε στη δεκαετία του ‘90 για να αποφασίσουν οι κυβερνήσεις ότι κάτι πρέπει να κάνουν. Το 1988 δημιουργήθηκε, από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Μετεωρολογίας (WMO) και το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC). Αυτή η Επιτροπή παρουσίασε μια πρώτη Έκθεση αξιολόγησης το 1990 που έλεγε ότι το πρόβλημα της αύξησης της θερμοκρασίας ήταν υπαρκτό και έπρεπε να αντιμετωπιστεί άμεσα. Το 1994 δημιουργήθηκε η Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC). Ο όρος COP αναφέρεται στη Σύμβαση των Μερών (Conference Of the Parties) της οποίας η αποστολή είναι η εκτέλεση και η παρακολούθηση της UNFCCC. Η Σύνοδος Κορυφής δημιουργήθηκε για να συγκεντρώσει κράτη - μέλη που έχουν υπογράψει την UNFCCC και ειδικά επιλεγμένες ΜΚΟ και επιστήμονες.

Η πρώτη Σύνοδος της COP (COP1) έγινε το 1995 στο Βερολίνο. Διαπίστωνε ότι *«η παγκόσμια φύση της κλιματικής αλλαγής απαιτεί την ευρύτερη δυνατή συνεργασία από όλες τις χώρες και τη συμμετοχή τους σε μια αποτελεσματική και κατάλληλη διεθνή απάντηση»*. Οι επιστήμονες είχαν καταστήσει σαφές στη COP1 ότι *«οι χώρες θα πρέπει να μειώσουν τις εκπομπές θερμοκηπίου τους στα επίπεδα του 1990 έως το 2000»*. Όμως, κάθε προσπάθεια επίτευξης αυτού του στόχου απορρίφθηκε από τις ανεπτυγμένες χώρες ως *«υπερβολικά περιοριστική για την οικονομική τους ανάπτυξη»*.

Η COP3, 1997, έφερε την υιοθέτηση του, περίφημου, «Πρωτοκόλλου του Κιότο». Το Πρωτόκολλο έθεσε δεσμευτικούς μεμονωμένους στόχους εκπομπών σε 37 αναπτυγμένες χώρες για να μειώσουν τις εκπομπές τους. Παρά τις υψηλές υποσχέσεις (και προσδοκίες), το Πρωτόκολλο επικυρώθηκε μόλις το 2005 και εισήλθε σε ισχύ το 2008. Από το 1990 έως το 2010 οι εκπομπές ρύπων αυξήθηκαν κατά 32%. Παράλληλα, ένα νέο Σύμφωνο, υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, υπογράφηκε το 2005 με την ονομασία Σύμπραξη Ασίας-Ειρηνικού για την Καθαρή Ανάπτυξη και το Κλίμα (APP). Εκτός των ΗΠΑ ήταν η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Κίνα, η Ινδία, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα. Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, η δημιουργία του APP δεν επρόκειτο να αντικαταστήσει το Πρωτόκολλο του Κιότο, αλλά διαμορφώθηκε ως εναλλακτική στρατηγική αλλά η APP δεν έθετε καμία υποχρέωση στα κράτη μέλη ώστε να δεσμευτούν για τους κλιματικούς στόχους.

Το 2007, η IPCC δημοσίευσε μια Έκθεση που διαπίστωνε ότι *«τα στοιχεία για την υπερθέρμανση του πλανήτη ήταν ξεκάθαρα και πιθανότατα οφείλονταν σε ανθρώπινες δραστηριότητες... με τη συνεργασία μεταξύ των κρατών υπήρχε ελπίδα... η προσαρμογή για την καταπολέμηση της κρίσης θα κόστιζε όχι περισσότερο από 0,12% του παγκόσμιου ΑΕΠ ετησίως έως το 2030»*. Η Έκθεση αγνοήθηκε. Την ίδια χρονιά, στην COP13, το μόνο αποτέλεσμα ήταν η απόφαση ότι θα συναφθούν δεσμευτικές συμφωνίες δύο χρόνια αργότερα, στην COP15, αλλά και αυτές οι ελπίδες διαψεύστηκαν ξανά. Η πρώτη, θεωρητικά, δεσμευτική Συμφωνία ήταν αυτή του Παρισιού για το Κλίμα που εγκρίθηκε από 196 χώρες στην COP21, το 2016, με στόχο για να διατηρήσουν την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη κάτω από τους 2^{0}C, κατά προτίμηση 1.5^{0}C, από την προβιομηχανική περίοδο. Τα 196 κράτη επρόκειτο να υποβάλουν την πρώτη τους Έκθεση, σχετικά με τους στόχους που θα έθεταν για μείωση των εκπομπών, το 2021 αλλά μόνο τα 75 το έκαναν και μόνο τα 16 παρουσίασαν ένα σχέδιο δράσης για να εκπληρώσουν τις δεσμεύσεις τους.

Μια υποτιθέμενη δεσμευτική Συμφωνία κατέληξε να είναι εξίσου αδύναμη με αυτές που προηγήθηκαν. Παρά το γεγονός αυτό, οι παγκόσμιοι ηγέτες παρακολούθησαν άλλα τρεις (άσκοπες) Συνόδους και δώσανε ραντεβού στη Γλασκώβη για να *«κρατήσουν ζωντανό το στόχο του 1.5^{0}C»*.

COP26

Η πιο χαρακτηριστική αποτυχία της COP26 είναι ότι απέτυχε να κάνει αυτό που οι παγκόσμιοι ηγέτες είχαν υποσχεθεί ότι θα έπρεπε να κάνει, να καταλήξει, δηλαδή, σε ένα δεσμευτικό σχέδιο για υλοποιηθεί ο στόχος του 1.5^{0}C της Συμφωνίας του Παρισιού. Φυσικά, ακόμα και ο ίδιος ο στόχος του 1,5^{0}C δεν αποτελεί «ασφαλές επίπεδο». Πολλές περιοχές (και η Ελλάδα) έχουν ήδη βιώσει καταστροφικές πυρκαγιές, πλημμύρες, τυφώνες και καύσωνες ήδη στο 1,1^{0}C που βρισκόμαστε σήμερα.

Όμως, ακόμα, και αν τηρηθούν οι δεσμεύσεις της COP26 για το 2030, σύμφωνα με την Climate Action Tracker, θα εξακολουθεί να εκπεμπέται διπλάσια ποσότητα CO_2 το 2030, από ό,τι απαιτείται για το στόχο του 1.5^{0}C, και αυτό θα οδηγήσει σε αύξηση της θερμοκρασίας κατά 2.4^{0}C μέχρι το 2100. Ένα από τα διαφημιζόμενα αποτελέσματα της COP26 είναι η διατύπωση που ζητά από τις χώρες να *«επανεξετάσουν και να ενισχύσουν τους στόχους τους στο τέλος του 2022… όπως είναι απαραίτητο για την ευθυγράμμιση με τον στόχο θερμοκρασίας της Συμφωνίας του Παρισιού… λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές εθνικές συνθήκες»*. Όμως, αμέσως μετά την Σύνοδο, η Αυστραλία εξέδωσε δή-

λωση αρνούμενη να αλλάξει τον στόχο της για το 2030 κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους. Αυτογκόλ από τα αποδυτήρια.

Ορυκτά καύσιμα

Αν και ο στόχος του 1,5^{0}C εξαρτάται από την εξάλειψη των ορυκτών καυσίμων, τα ορυκτά καύσιμα συνεχίζουν ανεξέλεγκτα. Η IPCC θεωρεί ότι *«η παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου πρέπει να μειωθεί κατά περίπου 20% έως το 2030 και κατά περίπου 55% έως το 2050 για να σταματήσει το κρίσιμο επίπεδο άνω του 1.5^{0}C»* αλλά *«η παγκόσμια ζήτηση για πετρέλαιο θα συνεχίσει να αυξάνεται μέχρι το 2030»*, σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (IEA).

Μπορεί να φαίνεται παράξενο αλλά ο ρόλος των ορυκτών καυσίμων στην πρόκληση της κλιματικής αλλαγής δεν είχε αναφερθεί σε καμία από τις προηγούμενες 25 COP. Αυτό δείχνει τον έλεγχο και την επιρροή που ασκεί η βιομηχανία ορυκτών καυσίμων πάνω στα κράτη σε τέτοιες διαπραγματεύσεις. Το ίδιο έγινε και στην Γλασκώβη. Η οργάνωση Global Witness μέτρησε 503 αντιπροσώπους, στη Σύνοδο, που είναι συνδεδεμένοι με τη βιομηχανία ορυκτών καυσίμων. Ως αποτέλεσμα, ενώ το αρχικό σχέδιο του κειμένου καλούσε τα κράτη *«να επιταχύνουν τη σταδιακή κατάργηση του άνθρακα και των κρατικών επιδοτήσεων για τα ορυκτά καύσιμα»*, αυτό άλλαξε σε *«... επιτάχυνση των προσπαθειών για τη σταδιακή κατάργηση της 'αδιάλειπτης ισχύος άνθρακα' και των αναποτελεσματικών επιδοτήσεων σε ορυκτά καύσιμα, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για στήριξη προς μια δίκαιη μετάβαση»*. Με τις παγκόσμιες κρατικές επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων να ανέρχονται σε τουλάχιστον 600 δισ δολάρια κάθε χρόνο και με δεδομένο ότι δεν υπάρχει κάποιος ορισμός το τι μπορεί να θεωρηθεί ως «αναποτελεσματικές επιδοτήσεις» στα ορυκτά καύσιμα, οι κυβερνήσεις (και η ελληνική) θα μπορούν να θεωρούν ότι οι δικές τους επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων είναι «αποδοτικές» και ως εκ τούτου να τις θέτουν εκτός της Συμφωνίας.

Καθώς το κόστος του φυσικού αερίου (ΦΑ) και της ηλεκτρικής ενέργειας συνεχίζει να αυξάνεται, οι κυβερνήσεις θα δίνουν περισσότερες επιδοτήσεις σε εταιρείες πετρελαίου και ΦΑ για χαμηλότερες τιμές και αυτό θα ενθαρρύνει τις εταιρείες να πραγματοποιήσουν περισσότερες επενδύσεις για περισσότερη παραγωγή και κέρδη.

Το ΦΑ «βαπτίστηκε» ως «καύσιμο μετάβασης» αλλά η χρήση του δεν είναι συμβατή ούτε με τη Συμφωνία του Παρισιού. Έξι χρόνια μετά, οι εκπομπές CO_2 προερχόμενες από το ΦΑ αυξήθηκαν κατά 9%. Στη Νοτιοανατολική Ασία και στην Αφρική, χώρες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον άνθρακα εξετάζουν τώρα τη μετάβαση στο ΦΑ αντί απευθείας στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ). Μεγάλες υποδομές για ΦΑ βρίσκονται υπό ανάπτυξη στην Ευρώπη (Nord Stream 2 για εισαγωγές από τη Ρωσία), στον Καναδά, στη Βρετανία, στην Αυστραλία και τις ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια της Συνόδου διέρρευσε ένα προσχέδιο λίστας 30 έργων της ΕΕ γύρω από το ΦΑ που θα ξεκινήσουν άμεσα και με δημόσια χρηματοδότηση αξίας 13 δισ ευρώ. Η μεγαλύτερη, στην ιστορία των ΗΠΑ, μίσθωση υπεράκτιας πλωτής πλατφόρμας πετρελαίου και ΦΑ, στο Κόλπο του Μεξικού, έγινε αμέσως μετά τη COP26 κ.οκ.

Ωστόσο, η προσοχή των συστημικών ΜΜΕ ήταν στην παρέμβαση, της τελευταίας στιγμής, της Ινδίας για αλλαγή της διατύπωσης από *«σταδιακή κατάργηση της χρήσης του γαιάνθρακα (λιγνίτη, κάρβουνο)»* σε *«σταδιακή μείωση της χρήσης του γαιάνθρακα»*. Επειδή η απόρριψη αυτής της τροπολογίας θα σήμαινε ότι θα άνοιγε εκ νέου ολόκληρο το κείμενο για επαναδιαπραγμάτευση, η αλλαγή όχι μόνο έγινε εύκολα αποδεκτή από όλα τα μεγάλα ρυπογόνα κράτη αλλά χρησιμοποίησαν, υποκριτικά, την Ινδία ως τον «αποδιοπομπαίο τράγο» αποφεύγοντας τις ευθύνες τους. Νωρίτερα, στις διαπραγματεύσεις, η Ινδία είχε ζητήσει η Συμφωνία να αναφέρει ότι όλα τα ορυκτά καύσιμα πρέπει να καταργηθούν σταδιακά και με δίκαιο τρόπο. Αυτό θα περιλάμβανε όχι μόνο τον γαιάνθρακα (το καύσιμο για τις φτωχές χώρες) αλλά και το πετρέλαιο και το ΦΑ (το καύσιμο για τις πλούσιες χώρες). Φυσικά, αυτό δεν μπήκε καν σε συζήτηση. Μία τέτοια πρόταση δεν θα ήταν αποδεκτή από τα ισχυρά συμφέροντα της βιομηχανίας ορυκτών καυσίμων και τις πλούσιες χώρες.

Προστασία των δασών

Η Διακήρυξη της Γλασκώβης για τα δάση υπογράφηκε από 100 χώρες που αντιπροσωπεύουν το 85% της δασικής γης του πλανήτη. Θεωρητικά, δεσμεύεται να τερματίσει ή να μειώσει την αποψίλωση των δασών έως το 2030. Ανάμεσα στους ηγέτες που την υπέγραψαν ήταν και ο, καταστροφέας του Αμαζονίου, πρόεδρος της Βραζιλίας, Μπολσονάρο. Όπως εξηγεί η Greenpeace Βραζιλίας: *«Υπάρχει ένας πολύ καλός λόγος που ο Μπολσονάρο ένιωσε άνετα να υπογράψει σε αυτή τη νέα Συμφωνία. Επιτρέπει άλλη μια δεκαετία καταστροφής των δασών και δεν είναι δεσμευτική»*. Να θυμίσουμε, όμως, ότι η Διακήρυξη της Νέας Υόρκης για τα Δάση (2014) υποσχέθηκε να μειώσει την αποψίλωση των δασών κατά 50% έως το 2020 και να την τερματίσει έως το 2030. Έκτοτε, η αποψίλωση των δασών έχει αυξηθεί, συμβάλλοντας, σύμφωνα με τη IPCC, στο 23% των συνολικών εκπομπών CO_2. Επιπλέον, στη Διακήρυξη της Γλασκώβης υπάρχουν «παραθυράκια» προς όφελος των πλούσιων κρατών. Επιτρέπει, π.χ., την υλοτόμηση για βιομάζα, το ήμισυ της οποίας προέρχεται από αυτοφυή δάση, επειδή, υποτίθεται, τα κομμένα δέντρα θα αναπτυχθούν εκ νέου. Αυτό είναι πολύ βολικό για τους υπογράφοντες Καναδά, ΗΠΑ και Ρωσία, που είναι οι κορυφαίοι παραγωγοί βιομάζας, καθώς και τη Βρετανία και τα μεγαλύτερα κράτη της ΕΕ, καθένα από τα οποία είναι κύριοι καταναλωτές βιομάζας για καύση.

Αθήνα 6 Νοέμβρη

Κλιματικές αποζημιώσεις – «απώλειες και ζημιές»

Σύμφωνα με το Βασκικό Κέντρο για την Κλιματική Αλλαγή, οι καταστροφές από την κλιματική αλλαγή στον αναπτυσσόμενο κόσμο θα κοστίζουν από 290 έως 580 δισ δολάρια ετησίως το 2030 και στη συνέχεια θα αυξηθούν σε 1,1 έως 1,7 τρισ δολάρια ετησίως έως το 2050. Στην COP15, το 2009, οι πλούσιες χώρες υποσχέθηκαν να αποζημιώσουν με 100 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, έως το 2020, ώστε να τις βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν τις καταστροφικές κλιματικές επιπτώσεις. Μαντέψτε, ούτε αυτή η υπόσχεση εκπληρώθηκε. Όχι μόνο δόθηκε ελάχιστη βοήθεια αλλά, ακόμα χειρότερα, σύμφωνα με ανάλυση της Oxfam από το 2017-18, μόνο το ένα πέμπτο αυτής της «βοήθειας» δόθηκε ως επιχορηγήσεις. Τα υπόλοιπα ήταν δάνεια και με δυσμενή επιτόκια. Η «χρηματοδότησης του κλίματος» είναι κέρδη των χρηματοπιστωτικών οργανισμών της Δύσης με αύξηση του χρέους των φτωχών χωρών.

Πριν την COP26 υπήρχαν πολλές υποσχέσεις για οικονομική βοήθεια και θερμά λόγια αλληλεγγύης προς αυτές τις χώρες. Ήταν οι ίδιες υποσχέσεις όπως αυτές για την διανομή εμβολίων. Κούφιες. Στη COP26 δεν υπήρχε καμία δέσμευση για χρηματοδότηση πριν από το 2023 αλλά κάποιες αόριστες υποσχέσεις για βοήθεια το 2024 και το 2025. Η Mia Mottley, πρωθυπουργός των Μπαρμπάντος, στην ομιλία της, δήλωσε ότι *«σε αντίθεση με την άρνηση καταβολής των κλιματικών αποζημιώσεων από τις πλούσιες χώρες, 9 τρισ δολάρια έχουν δοθεί από αυτές ως ποσοτική χαλάρωση τους τελευταίους 18 μήνες της πανδημίας»*.

Οι χώρες στον Παγκόσμιο Νότο έχουν εκπέμψει τη λιγότερη ποσότητα αερίων θερμοκηπίου, αλλά υποφέρουν περισσότερο λόγω της κλιματικής αλλαγής. Στο COP25 στη Χιλή, το 2019, οι χώρες που υπέγραψαν τη Συμφωνία του Παρισιού πρότειναν την ίδρυση του Δικτύου Σαντιάγκο για Απώλειες και Ζημιές (Santiago Network) που θα παρείχε τεχνική υποστήριξη στις αναπτυσσόμενες χώρες που είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στην κλιματική αλλαγή. Το Δίκτυο εξακολουθεί να υπάρχει μόνο ως ιστότοπος. Οι ΗΠΑ, η ΕΕ και άλλες χώρες δεν θέλουν να αντιμετωπίσουν αξιώσεις αποζημίωσης λόγω των επιπτώσεων των εκπομπών τους.

Διαδηλώσεις

Οι Σύνοδοι της COP, πάντα σε πολυτελή θέρετρα, αντιμετωπίστηκαν με οργή από χιλιάδες διαδηλωτές έξω από αυτά. Συχνά, βρέθηκαν αντιμέτωποι και με άγρια αστυνομική καταστολή.

Στη COP15 βρέθηκαν πάνω από 100.000 διαδηλωτές και την αστυνομία να κάνει χιλιάδες συλλήψεις, στη COP21 χιλιάδες διαδηλωτές αψήφησαν την κρατική απαγόρευση και βγήκαν στους δρόμους του Παρισιού. Το ίδιο και στη Γλασκώβη. Στη Παγκόσμια Ημέρα Δράσης, το Σάββατο 6/11, 100.000 διαδήλωναν στη Γλασκώβη, μαζί με εκατοντάδες χιλιάδες σε όλο το κόσμο (και στην Αθήνα). Όπως έγραφε ο Γιώργος Πίττας στην Εργατική Αλληλεγγύη:

«Γλασκώβη Λονδίνο, Ρώμη και Αθήνα να αλλάξουμε το σύστημα να σώσουμε το κλίμα»! Αυτό ήταν το ηχηρό μήνυμα που έστειλαν από την Αθήνα οι διαδηλωτές και οι διαδηλώτριες που συμμετείχαν στο μαζικό συλλαλητήριο στα πλαίσια της Διεθνούς Μέρας Δράσης για το κλίμα, στις 6 Νοέμβρη.

Το παρών έδωσαν δεκάδες συλλο-

γικότητες, σωματεία, κινήσεις, κόμματα της Αριστεράς ενώ συγκεντρώσεις πραγματοποιήθηκαν και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και σε μια σειρά από πόλεις σε ολόκληρο τον πλανήτη. Τη συγκέντρωση που ξεκίνησε με ομιλίες στις 2μμ στην πάνω πλευρά του Συντάγματος ακολούθησε δυναμική διαδήλωση που ακολουθώντας την διαδρομή Πανεπιστημίου, Πεσμαζόγλου, Σταδίου κατέληξε ξανά έξω από την Βουλή.

Χαιρετισμό στη συγκέντρωση απηύθυναν η Εμμανουέλα Τερζοπούλου από την Κίνηση για την Προστασία και την Ανάδειξη του Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας, ο Γιώργος Αλεξανδράκης εκπρόσωπος των εργαζομένων στο ΔΣ της ΕΥΔΑΠ, η Δήμητρα Βήνη από την Κίνηση «Όχι Λιμάνι στην Πειραϊκή», ο Κώστας Καταραχιάς, μέλος ΔΣ της ΕΙΝΑΠ, ο Βασίλης Χλης από την Τήνο κατά των ανεμογεννητριών, ο Γιάννης Σηφακάκης από την Πρωτοβουλία ενάντια στην Περιβαλλοντική Καταστροφή και την Κλιματική Αλλαγή, η Δήμητρα Σιμιανοπούλου, πυρόπληκτη από την Βαρυμπόμπη, ο Κρίτων Αρσένης, βουλευτής του ΜέΡΑ25, ο Θανάσης Χάτζιος από το κόμμα Πειρατών, η Ευαγγελία Τόλη από τον Σύλλογο Κρικελιωτών-Ευρυτάνων, «Ο Άγιος Νικόλαος».

Μήνυμα αλληλεγγύης έστειλε ζωντανά από τη διαδήλωση που γινόταν την ίδια ώρα στην Γλασκώβη έξω από την Σύνοδο του ΟΗΕ για το κλίμα η Ρεβέκα Σάρλοτ, ενώ η Νικλέτ, προσφύγισσα από το καμπ του Ελαιώνα, συντάραξε με την συγκινητική της ομιλία τους συγκεντρωμένους καταγγέλλοντας τη ρατσιστική εκκένωση που ετοιμάζουν κυβέρνηση και δήμος Αθήνας στο καμπ του Ελαιώνα.

Η ποιοτική διαφορά στις κινητοποιήσεις της Γλασκώβης ήταν η οργανωμένη παρουσία των συνδικάτων. Στην Απεργία για το Κλίμα, την Παρασκευή 5/11, οι ακτιβιστές για το κλίμα ενώθηκαν με τους απεργούς της καθαριότητας στη Γλασκώβη και με συνδικάτα από όλη τη Βρετανία. Αυτή δεν είναι μόνο μία εικόνα από το μέλλον αλλά η δύναμη για να αντιστρέψουμε τη πορεία προς τη καταστροφή.

Για τους επαναστάτες, το ζήτημα των διαδηλώσεων και των διαμαρτυριών δεν είναι «απλώς» για να αναγκάσουμε τις κυβερνήσεις να πάρουν μέτρα αλλά μια ευκαιρία να πούμε, να εξηγήσουμε να οργανώσουμε ότι το σύνθημα «αλλάξτε το σύστημα - όχι το κλίμα» είναι όχι μόνο αναγκαίο αλλά και εφικτό. Ένα διαφορετικό σύστημα που δεν θα χρησιμοποιεί την κρατική καταστολή για να διαχωρίσει τους απλούς ανθρώπους από τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, που δεν θα καταστρέφει τις ζωές μας και τον πλανήτη στο βωμό του κέρδους.

Κλιματική δικαιοσύνη

Η κλιματική δικαιοσύνη έχει γίνει σύνθημα του κινήματος για το κλίμα. Η αναγνώριση των αποζημιώσεων είναι ένα από τα βασικά αιτήματα. Και δικαίως.

Η κλιματική δικαιοσύνη αναγνωρίζει ότι δεν επηρεαζόμαστε όλοι το ίδιο από τη κλιματική κρίση και ότι δεν είμαστε όλοι εξίσου υπεύθυνοι για αυτή. Οι φτωχότεροι θα πληγούν παντού περισσότερο και οι φτωχότεροι άνθρωποι στα φτωχότερα μέρη του κόσμου θα πληγούν ακόμα περισσότερο. Ιδιαίτερα στις φτωχές χώρες του Νότου. Εκεί βλέπουμε τις πιο ακραίες καιρικές συνθήκες, την έλλειψη χρηματοδότησης για την αντιμετώπισή τους αλλά και τις πολυεθνικές και το ΔΝΤ να εκμεταλλεύονται τους φυσικούς πόρους τους.

Οι μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών που προκαλούνται από τη κλιματική κρίση είναι ήδη χαρακτηριστικό του σύγχρονου κόσμου. Κλιματική δικαιοσύνη σημαίνει αλληλεγγύη στους «κλιματικούς πρόσφυγες». Να ανοίξουν τα σύνορα. Είναι τα ίδια τα αναπτυγμένα κράτη που είναι υπεύθυνα για την κλιματική κρίση, που δαπανάνε περισσότερα χρήματα για να μετατρέψουν τα σύνορά τους σε φρούρια από τα να βοηθήσουν αυτούς τους ανθρώπους στις χώρες από όπου προέρχονται.

Ποιος στέκεται εμπόδιο στην κλιματική δικαιοσύνη; Τα βασικά εμπόδια είναι οι εταιρείες που έχουν επωφεληθεί από την καταστροφή του κλίματος και οι κυβερνήσεις που υπερασπίζονται τα συμφέροντά τους. Δεν μπορεί να υπάρξει πραγματική κλιματική δικαιοσύνη αν δεν βάλουμε τέλος στο σύστημα που ανταμείβει όσους επωφελούνται από την καταστροφή του κλίματος.

Το πραγματικό χάσμα στην κοινωνία

Γιατί το πραγματικό χάσμα στην κοινωνία δεν είναι μεταξύ μεταξύ της πλειοψηφίας των ανθρώπων στο πλούσιο Βορρά και των ανθρώπων στο φτωχό Νότο. Το πραγματικό χάσμα είναι μεταξύ μιας μικροσκοπικής μειοψηφίας που επωφελείται από την καταστροφή της φύσης και την κλιματική αλλαγή.

Το πλουσιότερο 1% του κόσμου ευθύνεται για το 50% των παγκόσμιων εκπομπών CO_2. Μόλις 100 εταιρείες είναι υπεύθυνες για το 70% των παγκόσμιων εκπομπών CO_2. Οι επικεφαλής αυτών των εταιρειών είναι και οι βασικοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων που συνεχίζουν να επωφελούνται από ένα σύστημα που βυθίζει τον κόσμο σε μια κλιματική καταστροφή. Βρίσκονται στα μεγάλα χρηματοοικονομικά κέντρα και στις πολυεθνικές, στη Φρανκφούρτη, στο Λονδίνο, στη Νέα Υόρκη, στο Παρίσι, στη Σαγκάη, στο Σάο Πάολο, στη Σιγκαπούρη, στο Τόκιο. Δεν είναι μόνο επειδή είναι άπληστοι και απερίσκεπτοι (που είναι), είναι γιατί υπηρετούν αυτό το σύστημα. Ο καπιταλισμός είναι ένα σύστημα που στο κέντρο του έχει τη συσσώρευση και τον ανταγωνισμό μεταξύ των εταιρειών (και των χωρών τους) πράγμα που σημαίνει ότι όλα υποτάσσονται στη λογική του κέρδους.

Εργατική τάξη

Ούτε στις αναπτυγμένες χώρες φταίμε ή επηρεαζόμαστε όλοι το ίδιο από την κλιματική αλλαγή. Όταν τα ακραία καιρικά φαινόμενα πλήττουν χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Γερμανία ή η Ελλάδα, οι φτωχότεροι άνθρωποι είναι αυτοί που

Από τη Β. Εύβοια στην Αθήνα

πλήττονται και υποφέρουν περισσότερο. Στις πρόσφατες πυρκαγιές στην Ελλάδα, η λιτότητα και οι περικοπές στην πυρόσβεση είχαν αφήσει τους φτωχότερους ανθρώπους έρμαια των πυρκαγιών, το ίδιο και στο τυφώνας Ida, στις ΗΠΑ, όπου οι κοινότητες των μαύρων και κομμάτια της εργατικής τάξης κινδυνεύσαν περισσότερο.

Αλλά, η εργατική τάξη δεν πληρώνει μόνο τις συνέπειες της καταστροφής. Είναι η τάξη που έχει τη δύναμη να σταματήσει τη κλιματική καταστροφή και να πάρει τον έλεγχο της κοινωνίας για ένα βιώσιμο μέλλον.

Είναι η τάξη που μπορεί να σταματήσει την εξόρυξη και τη χρήση ορυκτών καυσίμων, που μπορεί να αξιοποιήσει την επιστήμη και την τεχνολογία για κεντρικά σχεδιασμένες εναλλακτικές ανανεώσιμες πηγές (και αποθήκευσης και μεταφοράς) ενέργειας χωρίς να καταστρέφεται το περιβάλλον, που μπορεί να δημιουργήσει ένα σχεδιασμένο σύστημα μεταφορών μέσα και έξω από τις πόλεις και ότι άλλο απαιτείται. Χρειαζόμαστε εκατομμύρια εργάτες για να εργαστούν στις μεταφορές, στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, να ανακαινίσουν τα σπίτια, να δημιουργήσουν άμυνες έναντι των ακραίων καιρικών φαινομένων, να βελτιώσουν τις εγκαταστάσεις υγείας και πολλά άλλα. Η καμπάνια στη Βρετανία για «Ένα εκατομμυρίο θέσεις εργασίας για το κλίμα» το αποδεικνύει με κάθε λεπτομέρεια. Χρειαζόμαστε όλα τα εργατικά συνδικάτα στη πρώτη γραμμή σ' αυτή τη μάχη. Δεν τα έχουμε όλα, πρέπει να τα κερδίσουμε.

Ο Μητσοτάκης και η ΝΔ χρησιμοποιούν την κλιματική αλλαγή ως πρόσχημα για ακόμα μεγαλύτερη λεηλάτηση και καταστροφή του περιβάλλοντος, για μεγαλύτερα δώρα στους «πράσινους επενδύτες». Ιδιωτικοποιεί τη ΔΕΗ, δίνει εκατομμύρια ευρώ σε επιδοτήσεις στους βαρώνους του φυσικού αερίου και των ΒΑΠΕ, σπαταλά δις για πολεμικούς εξοπλισμούς για να ελέγχει τα κοιτάσματα (των ρυπογόνων) υγρονοναθράκων στις ΑΟΖ της Μεσογείου. Πρέπει και μπορούμε να τους ανατρέψουμε.

Η αποτυχία της COP26 μας δείχνει ότι οι από πάνω ούτε θέλουν - ούτε μπορούν να σταματήσουν την κλιματική καταστροφή. Αν αυτοί δεν μπορούν, μπορούμε εμείς! Να κάνουμε την οργή μας απέναντι σ' αυτούς που κυβερνάνε, οργανωμένη δύναμη για να τους ανατρέψουμε. Ο χρόνος τελειώνει αλλά δεν τελείωσε ακόμα και γι' αυτό πρέπει να δράσουμε άμεσα. Το δίλημμα «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα» πιο επίκαιρο από ποτέ. ■

Διαβάστε επίσης:

Σε προηγούμενα τεύχη του ΣΑΚ μπορείτε να βρείτε πλούσια αρθρογραφία για την κλιματική αλλαγή και την καταστροφή του περιβάλλοντος. Όλα είναι διαθέσιμα στο Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο αλλά και στην ιστοσελίδα του περιοδικού.

Για την Διεθνή μέρα δράσης για το κλίμα, δείτε εδώ: Γιώργος Πίττας: Αλλάζουμε το σύστημα να σώσουμε το κλίμα», https://ergatiki.gr/article.php?id=25063&issue=1496 και για το Διεθνές διαδικτυακό συνέδριο με θέμα: «Η επαναστατική εναλλακτική στην κλιματική καταστροφή του καπιταλισμού», που οργάνωσε η Διεθνιστική Σοσιαλιστική Τάση (IST) στην οποία ανήκει και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα, δείτε εδώ: https://ergatiki.gr/article.php?id=25117

Εδώ μπορείτε να βρείτε την μπροσούρα (στα αγγλικά) της Campaign against Climate Change με τίτλο: «Climate Jobs: Building a workforce for the climate emergency», https://tinyurl.com/2p8s79r3

Η πάλη για την απελευθέρωση των Τσιγγάνων

19/12/2021, Επίσκεψη της ΚΕΕΡΦΑ στο Σοφό, στην οικογένεια του Νίκου Σαμπάνη

Η Αφροδίτη Φράγκου καταρρίπτει τα ρατσιστικά κλισέ και εξηγεί γιατί ο αγώνας των Ρομά είναι υπόθεση όλων.

«Οι ζωές των Ρομά μετράνε». Αυτό είναι το σύνθημα που ακούστηκε ηχηρά μετά τη στυγνή δολοφονία του Νίκου Σαμπάνη από 7 αστυνομικούς, το σύνθημα της μάχης για ΔΗΚΕΟΣΗΝΙ. Η δολοφονία του 18χρονου Νίκου με 38 σφαίρες έδειξε με τον πιο σκληρό τρόπο ότι η ΕΛΑΣ και η κυβέρνηση θεωρούν τους Ρομά κυριολεκτικά κατώτερους ανθρώπους, τις ζωές τους μικρότερης σημασίας. Η οικογένεια Σαμπάνη και το αντιρατσιστικό κίνημα έχουν μπροστά έναν μακροχρόνιο αγώνα που περιλαμβάνει μια δύσκολη δικαστική μάχη απέναντι στην ίδια την αστυνομία.

Η προσπάθεια συγκάλυψης του εγκλήματος ξεκίνησε από τα πρώτα λεπτά, με την ΕΛΑΣ να δημοσιεύει ψευδές δελτίο τύπου για τραυματίες αστυνομικούς[1] στην προσπάθειά της να κουκουλώσει προκαταβολικά την οργή. Συνεχίστηκε τις επόμενες ημέρες με περισσότερους ψευδείς ισχυρισμούς, ότι οι αστυνομικοί δήθεν «δεν ήξεραν» ότι στο κλεμμένο αυτοκίνητο επέβαιναν Ρομά, ότι οδηγός ήταν ο Νίκος και προσπαθούσε να τους εμβολίσει,[2] ότι ο 14χρονος που παραδόθηκε στην αστυνομία αργότερα δεν ήταν καν παρών στο περιστατικό.[3] Και φτάνει μέχρι την υπονόμευση της έρευνας, με την καταστροφή του αυτοκινήτου και τα ψέματα στην ανακρίτρια ότι δεν υπήρχαν κάμερες στο σημείο της δολοφονίας.[4]

Το μήνυμα που στέλνει ο χειρισμός της ηγεσίας της ΕΛΑΣ, η επίσκεψη του υπουργού Προ.Πο στους επτά δολοφόνους αστυνομικούς και η δικαστική εξουσία με την αποφυλάκισή τους είναι ότι το κράτος «δικαίου» που υποτίθεται προασπίζονται, δεν υπάρχει για τους ανθρώπους του «περιθωρίου». Το μήνυμα ελήφθη από την «Κυλινδρόμυλοι Κ. Σαραντόπουλος», στις εγκαταστάσεις της οποίας σκοτώθηκε ένα 8χρονο Ρομ κοριτσάκι, η Όλγα, λίγες μόλις ημέρες μετά. Η οικογένεια της Όλγας καταγγέλλει μέσω του δικηγόρου της απόπειρα συγκάλυψης των συνθηκών θανάτου του παιδιού.[5] Ενώ και οι ομάδες της αστυνομίας έλαβαν το μήνυμα, με μια ακόμη καταδίωξη να τελειώνει με πυροβολισμούς σε βάρος Ρομά και έναν τραυματία από σφαίρες στις 20/12.

Συνθήκες

Η δικαίωση του Νίκου και της Όλγας δεν περιορίζεται στα δικαστικά αποτελέσματα για τα οποία το αντιφασιστικό κίνημα θα παλέψει το επόμενο διάστημα. Πάει χέρι χέρι με την βελτίωση των συνθηκών ζωής των Ρομά. Οι επισκέψεις της ΚΕΕΡΦΑ στο Σοφό Ασπροπύργου, το μέρος στο οποίο μεγάλωσε ο Νίκος Σαμπάνης και μεγαλώνουν τα παιδιά του, ανέδειξαν τη σκληρή πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν οι Τσιγγάνοι των καταυλισμών. Αποκλεισμένοι σε μια μακρινή περιοχή, στην οποία πηγαίνουν μόνο κακοτράχηλοι δρόμοι, οι κάτοικοι του Σοφού ζουν σε παραπήγματα χωρίς νερό, ρεύμα και αποχέτευση, σε έναν καταυλισμό που είναι επικίνδυνος για τις ζωές τους.[6,7] Απασχολούνται κυρίως ως παλιατζήδες, ενώ καθημερινά αγωνίζονται για να επιβιώσουν στις φτιαγμένες από ευτελή υλικά παράγκες τους: να κουβαλήσουν νερό σε δεξαμενές, να βάλουν βενζίνη στις γεννήτριες για να έχουν λίγο ρεύμα.[8]

Οι Ρομά δεν επέλεξαν να ζήσουν στο Σοφό, παρότι ο ρατσιστής δήμαρχος Ασπροπύργου Ν. Μελετίου τους κατηγορεί για καταπάτηση. Εκδιώχθηκαν από την περιοχή στην οποία ζούσαν, πιο κοντά στην πόλη. Σήμερα, μετά από 40 χρόνια, αντιμετωπίζουν στο Σοφό έναν ανυπέρβλητο αποκλεισμό. Και αυτό είναι το μοτίβο που μπορεί κανείς να δει σε δεκάδες καταυλισμούς: εξώσεις, μπουλντόζες που γκρεμίζουν απροειδοποίητα τις παράγκες, διώξεις, αναγκαστικές μετεγκαταστάσεις πολλές φορές με κούφιες υποσχέσεις και άλλες φορές με την ωμή παρέμβαση της αστυνομίας.[9,10,11] Οι καταυλισμοί και οι συνοικίες των Ρομά μαστίζονται από το ρατσιστικό έγκλημα, το οποίο έχει στοιχίσει και νεκρούς/ές.[12,13,14,15,16] Ένα ρεπορτάζ του 1994 δείχνει ότι τρεις δεκαετίες τώρα, δεν έχουν αλλάξει πολλά: «Τον χειμώνα περνάμε εδώ τιμωρία μεγάλη», λέει μια γυναίκα από τον καταυλισμό του Ζεφυρίου.[17]

Νίκος Σαμπάνης

Γιαννούλα Καραχάλιου

Κοινωνικός αποκλεισμός

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν χτυπάει μόνο τους Ρομά που ζουν στους καταυλισμούς. Έρευνα του 2000, εκτιμά τον πληθυσμό των Ρομά στην Ελλάδα σε 150.000 – 200.000. Το 70% είναι μόνιμα εγκατεστημένοι σε σπίτια, ενώ το 22% ζουν μόνιμα σε καταυλισμούς στις παρυφές των πόλεων. Ένα μικρό ποσοστό κινείται μεταξύ δυο περιοχών (5%) και ένα ακόμα μικρότερο (3%) ζει νομαδικά.[18] Παρότι λοιπόν η συντριπτική πλειονότητα των Ρομά είναι μόνιμα εγκατεστημένοι και μια μεγάλη πλειονότητα ζει σε σπίτια, τα ποσοστά ανεργίας, φτώχειας και αναλφαβητισμού είναι τρομακτικά στο σύνολο αυτών των ανθρώπων και δεν περιορίζονται στους σκηνίτες και νομάδες. Στην Ελλάδα οι Ρομά στερούνταν ιθαγένειας μέχρι τη δεκαετία του '70,[19] πράγμα που συσσώρευσε γιγάντια εμπόδια.

Το 94% των νοικοκυριών Ρομά αντιμετωπίζουν σοβαρές υλικές στερήσεις. 89% των Ρομά στην Ελλάδα διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας. Το 36% ζουν σε νοικοκυριά χωρίς βασικές ανέσεις -εσωτερική κουζίνα, τουαλέτα, μπανιέρα, ηλεκτρικό- ενώ το ποσοστό στους μη Ρομά είναι σχεδόν μηδενικό.[20] Η βρεφική θνησιμότητα στους Ρομά είναι 1.6 φορές υψηλότερη.[21]

Μόνο το 43% των Ρομά έχουν δουλειά.[22] Οι κύριες μορφές απασχόλησής τους είναι γυρολογικό εμπόριο, εποχιακές γεωργικές εργασίες, μαναβική, μουσική, εμπόριο παλιοσίδερων. Σε πολλές περιπτώσεις ασκούν τις εργασίες αυτές παράνομα γιατί αδυνατούν να βγάλουν άδειες ή να αντεπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις. Ένα πολύ μικρό ποσοστό είναι μισθωτοί υπάλληλοι. Το καθεστώς εργασίας τους σημαίνει ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό δεν έχουν δεσμούς με το οργανωμένο εργατικό κίνημα. Έρευνα του 2000 δείχνει μόλις ένα 15% των εργαζόμενων ασφαλισμένους στο ΙΚΑ, 23% στο ΤΕΒΕ, 22% στον ΟΓΑ και 2% σε άλλο φορέα,[23] ενώ 4 στους 10 εργαζόμενους Ρομά δεν έχουν καμία ασφάλιση.[23,24]

Ο οργανικός αναλφαβητισμός (δεν ξέρουν γράμματα) στους πληθυσμούς των Ρομά έφτανε το 70% το 1999, ενώ ο λειτουργικός (ξέρουν γράμματα αλλά δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν - καλλιεργήσουν τις όποιες γνώσεις τους) στο 25%. Τα προγράμματα ένταξης που εφαρμόστηκαν τα επόμενα χρόνια έφεραν μικρά αποτελέσματα.[25] Αυτό το πε-

ριβάλλον γίνεται φαύλος κύκλος για τα τσιγγανόπουλα. Οι γονείς τους στις περισσότερες περιπτώσεις δεν μπορούν να τα βοηθήσουν, καθώς είναι οι ίδιοι αναλφάβητοι.

Στους καταυλισμούς τα παιδιά αντιμετωπίζουν και υλικά εμπόδια. *«Δεν μπορούσα να διαβάσω τα απογεύματα που γύριζα σπίτι γιατί ήδη σκοτείνιαζε τον χειμώνα»*, λέει ο Γιώργος από τον καταυλισμό της Νέας Αλικαρνασσού Ηρακλείου Κρήτης. Αλλά οι δυσκολίες είναι και κοινωνικές: *«Είχα κάνει καινούριους φίλους, με είχανε καλέσει 2-3 φορές σπίτι τους, έπρεπε να ανταποδώσω την πρόσκληση. Και σκεφτόμουν 'τι θα κάνω, πώς θα τους πω ότι μένω στον καταυλισμό'»*.[26] Σαν να μη φτάνουν αυτά, το γκρέμισμα καταυλισμών, οι εξώσεις και οι αναγκαστικές μετεγκαταστάσεις διακόπτουν την τόσο εύθραυστη σχέση του παιδιού με το σχολείο.

Ο δε μακροχρόνιος αποκλεισμός των Ρομά από το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνικής ζωής, των θεσμών και της εργασίας, κάνει το σχολείο αντί για μια ευκαιρία ανέλιξης να μοιάζει με έναν ακόμα βραχνά, ειδικά σε συνδυασμό με τα συχνά περιστατικά ρατσισμού. Στο Χαλάνδρι μια ομάδα ρατσιστών γονέων επιχείρησε να εξοστρακίσει τα τσιγγανόπουλα από το σχολείο,[27] ενώ στον Ασπρόπυργο λειτουργούσε σχολείο-γκέτο, μόνο για Ρομά. Έκλεισε μετά από χρόνια κινητοποιήσεων και τη δικαίωση των Ρομά γονέων στο ΕΔΔΑ.[28] Ακόμα και χωροταξικά πολλές φορές τα παιδιά των Ρομά που πηγαίνουν στο σχολείο αντιμετωπίζονται σαν δεύτερης κατηγορίας (απογευματινά τμήματα, ξεχωριστές αίθουσες).[29]

Οι διακρίσεις και οι δυσκολίες που βαραίνουν στη φοίτηση των παιδιών Ρομά στα σχολεία διογκώθηκαν την περίοδο της καραντίνας. Εκπαιδευτικός στο Μενίδι περιγράφει πως, επικοινωνώντας με γονείς για την τηλεκπαίδευση, η απάντησή τους ήταν ότι όχι μόνο δεν μπορούν τα παιδιά να συμμετέχουν, αλλά λόγω της καραντίνας δεν έχουν ούτε να φάνε. Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου οργάνωσαν τότε συλλογή τροφίμων και ειδών ανάγκης για να τους στηρίξουν. Οι εκπαιδευτικοί έδωσαν αγώνα τις περιόδους που ήταν κλειστά τα σχολεία να κρατήσουν επαφή με τα τσιγγανόπουλα που είχαν στις τάξεις τους.[30]

Οι συνθήκες ζωής των Ρομά έχουν τεράστιες επιπτώσεις και στην υγεία τους. Η έλλειψη νερού, ο αναλφαβητισμός, η γραφειοκρατία και οι αποκλεισμοί είναι παράγοντες που εμποδίζουν την τήρηση κανόνων υγιεινής, τον εμβολιασμό των παιδιών, την πρόληψη και την αντιμετώπιση ασθενειών. Το 1998 οι Γιατροί του Κόσμου σημείωσαν ότι στον καταυλισμό της Άνω Μενεμένης το 65% είχε ηπατίτιδα Β,[31] ενώ σε έρευνά τους το 1999 παρουσίασαν ότι σε πληθυσμούς σκηνιτών το ποσοστό αυτών που είχαν ηπατίτιδα Α έφτανε το 99%.[32] Το προσδόκιμο ζωής των Ρομά είναι χαμηλότερο από του γενικού πληθυσμού κατά 10 με 20 χρόνια![33]

Στερεότυπα

Τα στερεότυπα για τους Ρομά είναι πλατιά διαδεδομένα και βαθιά ριζωμένα. Άλλα τους θέλουν «φύσει ανυπότακτο λαό» που μετακινείται συνεχώς γιατί αυτή είναι η παράδοση και η αίσθηση ελευθερίας του. Άλλα τους θέλουν «φύσει παραβατικούς»: η κλειστή κουλτούρα τους τούς κάνει να αδιαφορούν για τους νόμους αλλά και για τις επιπτώσεις των πράξεών τους σε αυτούς που δεν ανήκουν στην κοινότητα. Ο υψηλός αναλφαβητισμός είναι, σύμφωνα με τα στερεότυπα, αποτέλεσμα αυτής της κουλτούρας που κάνει τους Ρομά να αισθάνονται το σχολείο σαν απειλή για τον θεσμό της τσιγγάνικης οικογένειας και την ιεραρχία της κοινότητας. Ο γάμος και η απόκτηση παιδιών σε μικρή ηλικία είναι, κι αυτά, αποτελέσματα της σημαντικής θέσης που κατέχει η οικογένεια και η φυλή στις αξίες των Τσιγγάνων.

Όλες αυτές οι περιγραφές αντιστρέφουν το αίτιο με το αποτέλεσμα. Με μια προσεκτική ματιά στα στοιχεία που περιγράφουν τις συνθήκες διαβίωσης, τη στεγαστική κατάσταση και τα συνήθη επαγγέλματα των Ρομά μπορεί κανείς να καταλάβει ότι η συνεχής μετακίνηση δεν είναι επιλογή -στη συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων Ρομά δεν είναι καν πραγματικότητα. Όποτε συμβαίνει είναι είτε αποτέλεσμα εξαναγκασμού (όπως στην περίπτωση των μετεγκαταστάσεων ή της κατεδάφισης καταυλισμών), είτε αναγκαιότητα για την εύρεση εργασίας (όπως στην περίπτωση των εποχιακών εργατών γης, των μικροεμπόρων ή των μουσικών που παίζουν σε πανηγύρια).

Ο υψηλός αναλφαβητισμός είναι μέρος του φαύλου κύκλου που θέλει τους Ρομά να κάνουν ανειδίκευτες εργασίες και έτσι να μην έχουν τον χρόνο, την απαιτούμενη σταθερότητα, την οικονομική δυνατότητα ή το κίνητρο να στείλουν τα παιδιά σχολείο. Ο ρατσισμός σημαίνει επιπλέον αποκλεισμό από την ενοικίαση στέγης, σημαίνει πιο ακραία καταστολή από την αστυνομία και πιο σκληρή αντιμετώπιση από τα δικαστήρια. Αυτά κάνουν την «κουλτούρα» των Ρομά «κλειστή» και δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς πώς οδηγούνται στην παραβατικότητα άνθρωποι που βρίσκονται μονίμως στο όριο της ζωής και του θανάτου.

Ένας προς ένας οι θεσμοί του κράτους, έχουν προδώσει αυτόν τον πληθυσμό -δεν μπορούν να τους εμπιστευτούν ούτε για την επιβίωσή τους, ούτε για να έχουν δικαιοσύνη και ασφάλεια. Τους μένει ένας μόνο θεσμός που μπορούν να εμπιστευτούν: η οικογένεια. Κι αυτό με τη σειρά του έχει σαν αποτέλεσμα την απόκτηση παιδιών σε μικρή ηλικία, την οργάνωση της εργασίας με κέντρο την οικογένεια, την πολλαπλή καταπίεση της γυναίκας. Κάτω από τις πιέσεις της ταξικής κοινωνίας η οικογένεια δεν παύει να αποτυγχάνει να είναι το «καταφύγιο» που υπόσχεται.

Ιστορία

Η μελέτη της ιστορίας των Ρομά είναι μια πρόκληση, καθώς ένα μεγάλο μέρος

Ρομά έχουν αποκλείσει την εθνική οδό μετά τη δολοφονία του Νίκου Σαμπάνη

της δεν έχει καταγραφεί, ενώ από τότε που άρχισε να καταγράφεται αυτό έγινε από άλλους, που παρατηρούσαν και έγραφαν κάτω από τη δυνατή επίδραση ήδη διαμορφωμένων στερεοτύπων.

Όταν άρχισαν να φτάνουν στο Βυζάντιο, κατά τον 11ο αιώνα, και για πολλούς αιώνες, ήταν διαδεδομένο να τους αποκαλούν «Αιγύπτιους» (από εκεί ετυμολογείται και η λέξη «Γύφτος»). Αυτό έχει ποικίλες εξηγήσεις: είτε λόγω χρώματος, είτε λόγω εγκατάστασής τους στη Μικρή Αίγυπτο της Ηπείρου κατά το πέρασμά τους προς την Ευρώπη, είτε επειδή οι οθωμανοί είχαν στείλει αρκετούς Ρομά στην Αίγυπτο από την οποία κατάφεραν να επιστρέψουν στην Ευρώπη,[34] είτε επειδή υπήρχε συνάφεια στην ενασχόλησή τους με τον μυστικισμό και τη μαγεία.[35] Ακόμα και οι ίδιοι οι Ρομά φαίνεται για μια μεγάλη περίοδο να πίστευαν και να χρησιμοποιούσαν αυτήν την πληροφορία.[36]

Ωστόσο την πραγματική καταγωγή των Ρομά την αποκάλυψε η γλωσσολογική έρευνα τον 18ο αιώνα. Ο Χ.Μ.Γκ. Γκρέλμαν, που θεωρείται ιδρυτής των ρομανικών σπουδών,[37] ήταν από τους πρώτους που τεκμηρίωσαν ότι οι Ρομά μιλάνε μια ομάδα ινδοάρειων γλωσσών, πράγμα που υποδεικνύει την καταγωγή τους από τη βορειοδυτική Ινδία. Μάλιστα, με βάση τις επιδράσεις που δέχτηκαν οι γλώσσες των Ρομά από άλλες γλώσσες έχει γίνει μια εκτίμηση του πότε πέρασαν από κάθε περιοχή, πόσο καιρό έζησαν σε αυτή την περιοχή και τι επαγγέλματα ασκούσαν (για παράδειγμα σχεδόν όλες οι λέξεις που έχουν να κάνουν με την μεταλλουργία είναι ελληνικές). Η επίδραση της ελληνικής στη ρομανή φτάνει μέχρι και τη γραμματική, πράγμα που δείχνει ότι η παραμονή των Ρομά στις ελληνόφωνες περιοχές ήταν η πιο μακροχρόνια.[38]

Υπάρχουν μια σειρά απόψεις πάνω στην αρχική αιτία της μετανάστευσης των Ρομά προς τα δυτικά. Μια άποψη είναι ότι στη βορειοδυτική Ινδία βρίσκονταν ήδη εκτός του συστήματος των καστών λόγω προγενέστερης μετακίνησής τους, που ήρθε σαν αποτέλεσμα κατακτητικών πολέμων και σφαγών. Οι πληθυσμοί που ήταν έξω από τις κάστες ήταν περιθωριοποιημένοι και έκαναν μόνο περιστασιακές εργασίες, δουλεύοντας ως εργάτες γης, μουσικοί, καλαθοπλέκτες, μικροέμποροι, μάντεις κ.ά. Η επισφαλής εργασιακή τους κατάσταση τους ανάγκαζε σε συνεχή μετακίνηση για να βρίσκουν δουλειά και μέσα στο πλαίσιο αυτό ξεκίνησε η μετακίνηση προς τη Δύση.[39]

Ο Ίαν Χάνκοκ, Ρομ ακαδημαϊκός, καθηγητής γλωσσολογίας και φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Τέξας, αναπτύσσει μια άλλη θεωρία: αποτελούν απογόνους ενός δικτύου πολεμικών φυλών της Ινδίας και μετακινήθηκαν προς την Ευρώπη είτε ως αιχμάλωτοι πολέμου ή συνοδευτικός πληθυσμός του στρατού των Σελτζούκων, είτε ως ηττημένοι από συγκρούσεις στο πλαίσιο της εξάπλωσης του Ισλάμ.[40] Υπάρχει επίσης η θεωρία ότι η ενσωμάτωσή τους στη βορειοδυτική Ινδία με πρωτοβουλία των γαιοκτημόνων Τζατ ήταν μια επανάσταση που προκάλεσε την αντίδραση του ινδουιστικού κατεστημένου και συνεπακόλουθα τη μετανάστευση προς τη Δύση.[41, 42]

Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για πληθυσμούς που έφτασαν στην Ευρώπη τον Μεσαίωνα και, στο πλαίσιο του φεουδαρχικού συστήματος, είχαν λιγότερους δεσμούς με τη γη από τον εγκατεστημένο πληθυσμό. Αυτό σήμαινε ότι η ανάγκη μετακίνησης για την εύρεση δουλειάς συνεχιζόταν. Στις περισσότερες εργασίες που έκαναν, ακριβώς λόγω του ότι ήταν εποχιακές και περιστασιακές, είχαν μικρή εξειδίκευση, κι αυτό σήμαινε ότι εξακολουθούσαν να μαστίζονται από τη φτώχεια και να αδυνατούν να εγκατασταθούν. Σε άλλες εργασίες ωστόσο, όπως η μουσική και το εμπόριο

ζώων, απέκτησαν μεγαλύτερες δεξιότητες και ήταν πιο περιζήτητοι. Δεν παύουν όμως να είναι δουλειές που απαιτούν συνεχή μετακίνηση.

Με την εμφάνιση του πρώιμου καπιταλισμού ο κόσμος άρχισε να αλλάζει: οι πόλεις να μεγαλώνουν, η βιοτεχνία να απλώνεται, οι τεχνολογίες να απαιτούν μεγαλύτερες εγκαταστάσεις. Οι Ρομά με δεδομένη την ήδη επισφαλή τους θέση αδυνατούσαν να ακολουθήσουν αυτούς τους ρυθμούς και πετάχτηκαν ακόμα περισσότερο στο περιθώριο. Η μετακίνηση στην Ευρώπη και η φτώχεια που συνεχίζονταν συνέπεσαν επιπλέον με τις πρώτες προσπάθειες των κρατών να εξασκήσουν μια κεντρική εξουσία και να ελέγξουν τους κατοίκους τους.[43] Αυτό σήμαινε ότι οι Ρομά ήταν ευάλωτοι σε όλο και πιο σκληρές διακρίσεις και διώξεις, που γίνονταν φαύλος κύκλος με την περιθωριακή τους κατάσταση. Τον 16ο αιώνα αρχίζουν να εμφανίζονται νόμοι εναντίον τους. Στους αιώνες που ακολούθησαν, κάθε λογής μέτρα πάρθηκαν: μέτρα που απαγόρευαν τη μετακίνησή τους, μέτρα που απαγόρευαν την εγκατάστασή τους. Απελάσεις, εξορίες, σημάδεμα, ακόμη και εκτελέσεις ή νομιμοποίηση της εξόντωσής τους.[44, 45]

Στις αιτίες της σημερινής περιθωριοποίησης των Ρομά ο Ίαν Χάνκοκ προσθέτει και το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού των Τσιγγάνων στη Ρουμανία έγιναν σκλάβοι και παρέμειναν σε καθεστώς «αντικειμένου», με τους ιδιοκτήτες τους να έχουν δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω τους μέχρι τον 19ο αιώνα. Όταν δε καταργήθηκε η δουλεία των Ρομά οι πρώην ιδιοκτήτες αποζημιώθηκαν, ενώ οι μέχρι πρότινος δούλοι αφέθηκαν στη μοίρα τους, σαν όλα τα προβλήματά τους ξαφνικά να είχαν λυθεί.[46]

Αν η γέννηση του καπιταλισμού ήταν αυτή που έσπρωξε προς τα πίσω έναν πληθυσμό που ήταν στο μεταίχμιο του περιθωρίου, η κρίση του τον 20ό αιώνα ήταν αυτή που βύθισε τους Ρομά κυριολεκτικά στον θάνατο. Το Πορράιμος, το «ξεχασμένο ολοκαύτωμα», η επιχείρηση εξόντωσης των Τσιγγάνων από τους Ναζί, είχε σαν αποτέλεσμα τον θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων (κάποιες εκτιμήσεις ξεπερνούν το εκατομμύριο). Όπως και στην περίπτωση των Εβραίων, το ναζιστικό καθεστώς πάτησε πάνω σε ρατσιστικές θεωρίες που γεννήθηκαν αιώνες πριν και φούντωσαν με την κρίση του καπιταλισμού, τις ανήγαγε σε «επιστήμη» και τις μετέτρεψε σε βιομηχανία θανάτου. Μέχρι και σήμερα γίνεται αγώνας για να αναγνωριστεί η εξόντωση των Ρομά ως μέρος του Ολοκαυτώματος.[47]

Τέλος, η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης είναι ένας ακόμη από τους παράγοντες που βαραίνουν στις πλάτες των Ρομά σήμερα. Η κρίση που χτύπησε την ανατολική Ευρώπη σήμανε όξυνση της ρατσιστικής βίας και των πογκρόμ, ξήλωμα της όποιας προόδου είχε γίνει στην ενσωμάτωση των Ρομά και ένα νέο κύμα φτώχειας, μετανάστευσης και ρατσιστικών στερεοτύπων.[48]

Πάλη για ένα άλλο σύστημα

Η τραγωδία των Ρομά οφείλεται στις ταξικές κοινωνίες και ιδίως στη σημερινή μορφή της ταξικής κοινωνίας, τον καπιταλισμό. Όχι μόνο γιατί χειροτέρεψε τη θέση τους για τους ιστορικούς λόγους που αναφέρθηκαν, αλλά γιατί αδυνατεί θεμελιακά να λύσει τα προβλήματά τους.

Το στεγαστικό πρόβλημα δεν πρόκειται να λυθεί όσο τα μεγάλα συμφέροντα βλέπουν τη γη σαν πεδίο κερδοσκοπίας και μετατρέπουν διάφορες περιοχές σε «φιλέτα». Στις συμπληγάδες πέτρες τέτοιων σχεδίων βρέθηκαν για παράδειγμα οι Ρομά του Χαλανδρίου που έδωσαν σκληρή μάχη και πέτυχαν να μην μεταφερθούν στο όρος «Πατέρας», στη μέση του πουθενά. Αλλά η δαμόκλειος σπάθη της «ανάπλασης», της «αξιοποίησης» της γης μέσα και γύρω από τις πόλεις θα κρέμεται πάντα πάνω από τους καταυλισμούς υπονομεύοντας το αίτημα των Ρομά για σπίτια, ρεύμα, ύδρευση, αποχέτευση.

Το ίδιο ισχύει για τις αυξημένες ανάγκες των Ρομά από τις υπηρεσίες Υγείας. Σε ένα σύστημα που καταρρέει και οδηγείται στην ιδιωτικοποίηση αυτές οι ανάγκες μένουν ανεκπλήρωτες. Και η εμπειρία της πανδημίας έχει δείξει ότι ο καπιταλισμός, παρά τις τεράστιες δυνατότητες της επιστήμης, δεν μπορεί να προσφέρει Υγεία για όλους και όλες.

Οι δυνατότητες να ενταχθούν τα παιδιά των Ρομά στην εκπαίδευση θα υπονομεύονται από ένα σχολείο που ο προσανατολισμός του είναι να εξυπηρετεί την αγορά. Τα παιδιά που έχουν αγράμματους γονείς και προχωράνε πιο αργά, που διαβάζουν λιγότερο, που αποδίδουν λιγότερο, θα θεωρούνται πάντα πρόβλημα προς επίλυση για τα σχολεία που αγκομαχούν να βγάλουν την ύλη επειδή καραδοκούν οι εξετάσεις. Αντίθετα, θα γίνουν καλοδεχούμενα σε ένα σχολείο που ο σκοπός του θα είναι να αγκαλιάζει όλα τα παιδιά και να τους προσφέρει κοινωνικοποίηση, σφαιρικές γνώσεις και περιβάλλον αποδοχής.

Η θέση της γυναίκας και του παιδιού στους καταυλισμούς και στις κοινότητες των Ρομά πάντα θα είναι επισφαλής σε ένα σύστημα που θέλει συνολικά να γυρίσει τις γυναίκες στο σπίτι και επιτίθεται στα δικαιώματά τους, ή σε ένα σύστημα που σε άλλες περιοχές του πλανήτη βγάζει αμύθητα κέρδη από την παιδική εργασία και επωφελείται από τη δυνατότητά του να κατηγορεί τις «οπισθοδρομικές κουλτούρες» γι' αυτήν. Ταυτόχρονα τα δικαστήρια και η αστυνομία πάντα θα είναι στον πυρήνα τους εχθρικά στους Ρομά, αφού το σύστημα αυτό χρειάζεται τον ρατσισμό. Και έτσι η σκληρή καταστολή πάντα θα υπονομεύει οποιαδήποτε προσπάθεια ένταξης.

Ρομά και μπαλαμέ μαζί, πρέπει να παλέψουμε για να δικαιωθούν οι νεκροί μας, οι φτωχοί που χάθηκαν σε αυτό το άδικο σύστημα του ρατσισμού και της περιθωριοποίησης. Και να παλέψουμε για να αλλάξει αυτό το σύστημα. ■

Στη μνήμη της 13χρονης Γιαννούλας Καραχάλιου, δολοφονημένης από ρατσιστή που εισέβαλε οπλισμένος σε καταυλισμό Ρομά στην Άμφισσα το 2018.

30/9/2014, Οι Ρομά του Νομισματοκοπείου μαζί με την ΚΕΕΡΦΑ περιφρουρούν τον καταυλισμό για να μην περάσουν οι μπουλντόζες

Σημειώσεις

1. «23-10-2021: Ανακοίνωση Γ.Α.Δ.Α. σχετικά με χθεσινό περιστατικό στην περιοχή του Περάματος» bit.ly/3z9bIOZ
2. «Πέραμα ηχητικά ντοκουμέντα» Στο 1΄30΄΄ «τρία άτομα μέσα αθίγγανοι» και στο 11΄07΄΄ οι ομάδες ΔΙΑΣ ενημερώνουν το κέντρο ότι το αυτοκίνητο έκανε όπισθεν γιατί συνάντησε λεωφορείο και δεν υπάρχουν τραυματίες αστυνομικοί. bit.ly/3zbIM9g
3. «Πέραμα – Τεστ DNA στον 14χρονο Ρομά – Οι εκτιμήσεις των αρχών», in.gr, bit.ly/3pzamtQ
4. Γιώτα Τέσση, «Καταστράφηκε το βασικό πειστήριο του εγκλήματος», ΕφΣυν, bit.ly/32M9usA
5. «Κερατσίνι: Μήνυση κατά παντός υπευθύνου κατέθεσε η οικογένεια της 8χρονης Όλγας», news247.gr, bit.ly/3FDLfvs
6. Αφροδίτη Φράγκου, «Ρατσισμός ακόμα και στον τάφο», Εργατική Αλληλεγγύη bit.ly/3pzTlzw
7. Μελπομένη Μαραγκίδου, «Ούτε ο θάνατος δεν έφερε το ρεύμα στον Ασπρόπυργο», vice.com bit.ly/3sF8Msj
8. Α.Φράγκου, «Αλληλεγγύη στους Ρομά» bit.ly/3JjFhlA
9. «Έδιωξε 300 οικογένειες Τσιγγάνων!», Ριζοσπάστης, bit.ly/3z5ZW8a
10. Κώστας Παπαντωνίου, «Η μάχη της παράγκας στον Ασπρόπυργο», Αυγή, bit.ly/3HoTmN1
11. Νίκος Γεωργίου, «Η μάχη των Ρομά στο Χαλάνδρι», Εργατική Αλληλεγγύη, bit.ly/3qs9dU2
12. Α.Φράγκου, «Ο άδικος χαμός της 13χρονης Γιαννούλας: Ρατσιστική δολοφονία με την ανοχή του κράτους», bit.ly/3Jr3yWP
13. Α.Φράγκου, «Ρατσιστική επίθεση σε Ρομά στο Χαλάνδρι», bit.ly/3ExhhYx
14. «Επιδρομή των ΕΚΑΜ στον Ασπρόπυργο», Εργατική Αλληλεγγύη Νο 221
15. «Ξανά επιδρομή ΜΑΤ στους καταυλισμούς», ΕΑ Νο 253
16. «Ζεφύρι: Έκρηξη οργής για τη ρατσιστική δολοφονία», ΕΑ Νο 498
17. «Όταν έφαγαν τα ποντίκια παιδιά τσιγγάνων και πώς ζούσαν το 1994 στην Αθήνα», ρεπορτάζ του «Επ' αυτοφώρω», bit.ly/3pA5yUN
18. «Μελέτη Σχεδίου Προγράμματος για την Αντιμετώπιση των Άμεσων Οικιστικών Προβλημάτων των Ελλήνων Τσιγγάνων», 1999, ΔΕΠΟΣ
19. Μανώλης Ράντης, «Οι μορφές οργάνωσης των Ελλήνων Τσιγγάνων στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους»
20. Χ.Ασημόπουλος, Δ.Κομπότη, Ε.Κοντογιάννη, Χρ.Θέμελη, «Έκθεση πολιτικών κοινωνικής υποστήριξης Ρομά στην περιφερειακή ενότητα Δυτικής Αττικής», σελ 57-60, bit.ly/3pC3LyQ
21. Γραφείο Στήριξης Ρομά Περιφερειακής Ενότητας Δυτικής Αττικής, επιστημονικά υπεύθυνος ο Χάρης Ασημόπουλος, αναπληρωτής καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας ΤΕΙ Αθήνας
22. «Δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις: επιλεγμένα πορίσματα για τους Ρομά», σελ 21. bit.ly/3EFTEgu
23. Ε.Στρουσοπούλου, Χ.Καλογήρου, Α.Μπάκα, Δ.Δόδος, «Πανελλαδική απογραφική μελέτη διερεύνησης κοινωνικών, οικιστικών συνθηκών και αναγκών των Ελλήνων Τσιγγάνων πολιτών» (2000)
24. Γ.Παπακωνσταντίνου, Μ.Βασιλειάδου, Μ.Παυλή-Κορρέ, «Οικονομική, πολιτική και πολιτισμική κατάσταση των τσιγγάνων στην Ελλάδα: Πρώτη (1998) και δεύτερη (1999) φάση της έρευνας», bit.ly/3sImtXy
25. Γεώργιος Μάρκου, «Η προσπάθεια ανάπτυξης μιας εθνικής πολιτικής για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των Τσιγγάνων»
26. «OTI VAKERESA MANGE The documentary», ντοκιμαντέρ της Ευαγγελίας Γούλα Αποσπάσματα: bit.ly/3sXqHdl
27. «Χαλάνδρι: Στο στόχαστρο οι μαθητές Ρομά», Εργατική Αλληλεγγύη, bit.ly/3ewc20b
28. Δημήτρης Αγγελίδης, «Ασπρόπυργος: Καταργείται το σχολείο-φυλακή», ΕφΣυν, bit.ly/3FCXOqJ
29. «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Κοινωνική Διάκριση: οι Τσιγγάνοι στο Ελληνικό Σχολείο», διάλεξη Παναγιώτη Παπακωνσταντίνου bit.ly/3mGlumL
30. Α.Φράγκου, «Εκπαίδευση: Η κυβέρνηση σπέρνει πανδημία αποκλεισμών». bit.ly/3pE3UBT Η συνέντευξη με την εκπαιδευτικό από το Μενίδι είναι αδημοσίευτη.
31. «Οι 2 στους 5 έχουν ηπατίτιδα Β», Ριζοσπάστης, bit.ly/3qw55Cs
32. «Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΣΙΓΓΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», σελ 10, bit.ly/3qC10gh
33. «Παγκόσμια Ημέρα Ρομά (8 Απριλίου)», Διεθνής Αμνηστία, bit.ly/3pBXinB
34. Ίαν Χάνκοκ, «Είμαστε ο λαός των Ρομά», εκδ. Τόπος, σελ 30
35. Άνγκους Φρέιζερ, «Οι Τσιγγάνοι», εκδ. Οδυσσέας, σελ 56
36. Γιώργης Έξαρχος, «Αυτοί είναι οι Τσιγγάνοι», εκδ. Νεφέλη, σελ 22
37. Η δουλειά του Γκρέλμαν ήταν καθοριστική, τόσο ως η πρώτη συστηματική εργασία πάνω στους Ρομά και με σημαντικά τεκμήρια για την καταγωγή τους, όσο και ως προς την εδραίωση διάφορων στερεοτύπων περί «κουλτούρας». David Mayal, «History of Gypsy identities», εκδ. Routledge, σελ 176-178
38. Ι.Χάνκοκ, ό.π., σελ 40 και 47
39. Δημήτρης Ντούσας, «Η πολιτική οικονομία του παγκόσμιου αντιτσιγγανικού απαρτχάιντ», εκδ. ΚΨΜ, σελ. 55-65
40. Ι.Χάνκοκ, ό.π., σελ 36-46
41. Γ.Έξαρχος, ό.π., σελ 20
42. «Όπου γης και πατρίς», ντοκιμαντέρ του Λευτέρη Χαρωνίτη, 5΄45΄΄, bit.ly/3pzbZHY
43. «Οι Ρομά στο σύγχρονο ελληνικό κράτος», συλλογικό, εκδ. Κριτική. Πρόλογος Σεβαστής Τρουμπέτα, σελ 19
44. Γ.Έξαρχος, ό.π., σελ 46-49
45. Α.Φρέιζερ, ό.π., σελ 160-163
46. Ι.Χάνκοκ, ό.π., σελ 49-60
47. Ι.Χάνκοκ, ό.π., σελ 69-91
48. Isabel Fonseca, «Bury me standing», εκδ.Vintage, σελ. 187-240

Η τραγωδία του Μεγαλοϊδεατισμού

Ο Λέανδρος Μπόλαρης εξηγεί ποιοι έφταιξαν για την ιμπεριαλιστική εκστρατεία και ποιοι φορτώθηκαν το κόστος.

Οι αρχιτέκτονες της εκστρατείας

Αυτή τη χρονιά συμπληρώνεται ένας αιώνας από την κατάρρευση του μετώπου του ελληνικού στρατού στα βάθη της σημερινής Τουρκίας και τις δραματικές εξελίξεις που την ακολούθησαν με ταχύτητα: την προέλαση του τουρκικού στρατού μέχρι τα παράλια της Μικράς Ασίας, τα καραβάνια των προσφύγων που έτρεχαν να ξεφύγουν, την πυρπόληση της Σμύρνης, όλα αυτά που έχουν καταγραφεί στη συλλογική μνήμη και στη δημόσια ιστορία ως Μικρασιατική Καταστροφή.

Η κυβέρνηση της ΝΔ ετοιμάζεται για αυτή την επέτειο. Η Αριστερά χρειάζεται να δώσει τη δική της απάντηση. Να θυμίσει, και να θυμηθεί η ίδια, τις αιτίες αυτής της τραγωδίας αλλά και τους εργατικούς και αντιπολεμικούς αγώνες που ξέσπασαν εκείνη την περίοδο.

«Ο πόλεμος των πετρελαίων»[1]

Η Μικρασιατική Καταστροφή ήταν η κατάληξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας που ξεκίνησε με την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη τον Μάη του 1919. Αυτά τα γεγονότα δεν μπορούν να γίνουν κατανοητά έξω από το συγκεκριμένο ιστορικό τους πλαίσιο. Καταρχήν, τους ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς των αρχών του 20ού αιώνα που οδήγησαν στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτοί οι ανταγωνισμοί είχαν τη ρίζα τους στις αλλαγές στον καπιταλισμό.

Οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις είχαν γίνει τόσο μεγάλες ώστε το πεδίο του ανταγωνισμού τους δεν ήταν πια η «εθνική αγορά» αλλά ο κόσμος. Και σε αυτό το επίπεδο γινόταν αποφασιστικός ο ρόλος των κρατών. Οι στρατοί και το ναυτικό τους εξασφάλιζαν πρόσβαση σε αποικίες και σφαίρες επιρροής, για τον έλεγχο αγορών, πρώτων υλών αλλά επενδύσεων. Στα τέλη του 19ου αιώνα η Αφρική είχε μοιραστεί βασικά ανάμεσα στη Βρετανία και τη Γαλλία.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε αποκληθεί ο Μεγάλος Ασθενής της ευρω-

Πρόσφυγες από τη Μικρασία

παϊκής πολιτικής ήδη από τα μέσα του 19ο αιώνα. Όμως, καμιά Μεγάλη Δύναμη δεν αποφάσιζε να την οδηγήσει στο θάνατο γιατί φοβόταν ότι κάποια άλλη θα βγει περισσότερο κερδισμένη. Στις αρχές του 20ού αιώνα η εικόνα άλλαξε. Όλο και πιο έντονα οι ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων έβρισκαν πεδίο στην αχανή Αυτοκρατορία, στην ουσία έβαζαν επί τάπητος το διαμελισμό της.

Η Γερμανική Αυτοκρατορία προωθούσε τις θέσεις της: οι «επενδύσεις», ερχόταν μαζί με τα δάνεια και τα δυο τα επισφράγιζαν στρατιωτικές συμφωνίες. Η Βρετανική Αυτοκρατορία είχε μεγάλα οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή (και η Γαλλία). Αλλά αυτό που την ενδιέφερε περισσότερο ήταν ο έλεγχος των λιμανιών και των σιδηροδρόμων. Ήταν «θαλασσοκράτειρα» αλλά ο στόλος της δεν μπορούσε να σταθεί χωρίς αυτά τα στηρίγματα. Η Εγγύς Ανατολή, όπως ονομαζόταν τότε η σημερινή Μικρά Ασία και Μ. Ανατολή, ήταν ταυτόχρονα και δίοδος και φράγμα για τις κτήσεις της Βρετανίας στην Ινδία, την Αίγυπτο και τη Διώρυγα του Σουέζ. Γι' αυτό αντέδρασε έντονα όταν η γερμανική Εταιρεία Σιδηροδρόμων της Ανατολίας ανέλαβε την κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής στη Βαγδάτη και από κει στη Βασόρα στον Περσικό Κόλπο.

Όταν ξέσπασε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος η Οθωμανική Αυτοκρατορία τάχτηκε στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας (τελευταία προσχώρησε και η Βουλγαρία). Οι δυνάμεις της Αντάντ (Βρετανία, Γαλλία, Τσαρική Ρωσία) υπέγραψαν μια σειρά μυστικές συνθήκες για το διαμελισμό της Αυτοκρατορίας.

Όλο και περισσότερο γινόταν σαφές ότι το βασικό λάφυρο ήταν τα πετρέλαια της Μ. Ανατολής, στο σημερινό Ιράκ που τότε ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Κι όπως επισημαίνει ο Ν. Ψυρούκης:

«Γι' αυτό και οι Άγγλοι προσπαθούν μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, εκμεταλλευόμενοι την στρατιωτική τους υπεροχή να αποκλείσουν τους συμμάχους τους, τους Αμερικάνους και Γάλλους από τα πετρέλαια της Εγγύς Ανατολής. Η σύγκρουση ανάμεσά τους έγινε αναπόφευκτη».[2]

Μοιρασιά και αντίσταση

Στις 30 Οκτώβρη του 1918 οι εκπρόσωποι της κυβέρνησης του Σουλτάνου υπέγραψαν τη συνθηκολόγηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πάνω στο βρετανικό θωρηκτό Αγαμέμνων στον κόλπο του Μούδρου της Λήμνου. Ο συμβολισμός δεν ήταν τυχαίος. Η βρετανική κυβέρνηση έσπευσε να εξασφαλίσει για τον εαυτό της τη συνθηκολόγηση και να αποκλείσει τους αντιπροσώπους της Γαλλίας.

Σύμφωνα με τους όρους της «ανακωχής» οι δυνάμεις της Αντάντ αποκτούσαν ανεμπόδιστη πρόσβαση σε όλα τα λιμάνια, έπαιρναν τον έλεγχο των σιδηροδρόμων και, το πιο σημαντικό, το δικαίωμα να καταλαμβάνουν χωρίς προειδοποίηση οποιοδήποτε σημείο στην Αυτοκρατορία έκριναν απαραίτητο για «λόγους ασφαλείας».

Οι Σύμμαχοι περίμεναν ότι ο Σουλτάνος θα τηρούσε τη τάξη. Σύντομα ανακάλυψαν πόσο λάθος είχαν.

Ένα μαζικό κίνημα αντίστασης φούντωνε και στις πόλεις και στην ύπαιθρο αρχικά με τη μορφή του αντάρτικου. Στην ηγεσία του βρέθηκε μια ομάδα κυρίως αξιωματικών του παλιού στρατού με επικεφαλής τον Μουσταφά Κεμάλ. Οι περισσότεροι είχαν ξεκινήσει τη πολιτική τους διαδρομή ως μέλη της στρατιωτικής οργάνωσης της «Επιτροπής Ένωση και Πρόοδος» (CUP). Οι «Νεότουρκοι» όπως έμειναν γνωστοί, είχαν ηγηθεί της επανάστασης του 1908 κόντρα στο Σουλτάνο.[3] Όμως στη συνέχεια συμβιβάστηκαν μαζί του, έγιναν η κυβέρνηση που έβαλε την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον πόλεμο.

Η δύναμη του «κεμαλικού» κινήματος δεν προερχόταν από τις ρίζες του στους Νεότουρκους. Έκφραζε μεν τα συμφέροντα μιας αστικής τάξης αλλά βασικά κατάφερε να ξεσηκώσει τους αγρότες της Ανατολίας που ήξεραν στο πετσί τους τι σημαίνει ιμπεριαλιστική εκμετάλλευση της Δύσης.

Γι' αυτό και έπεσαν στο κενό οι προσπάθειες των αγγλογάλλων να χρησιμοποιήσουν τον Μωάμεθ ΣΤ' που εκτός από Σουλτάνος θεωρητικά ήταν και Χαλίφης, δηλαδή θρησκευτικός ηγέτης όλων των μουσουλμάνων της Αυτοκρατορίας. Οι ιμάμηδες διάβαζαν τον αφορισμό των «άπιστων» του Κεμάλ, αλλά οι αγρότες είχαν άλλη γνώμη. Ο στρατός του Σουλτάνου ήταν μια σκιά. Χρειαζόταν μια άλλη δύναμη για να επιβάλει την «τάξη». Αυτή την πρόσφερε η κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου.

Πολεμική εξόρμηση

Η ελληνική άρχουσα τάξη είχε μπει από νωρίς στο κυκεώνα των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών για τη μοιρασιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Αυστροουγγαρία το 1908, ο Ιταλο-Οθωμανικός Πόλεμος του 1911 έδωσε το σήμα εκκίνησης σε όλα τα βαλκανικά κράτη να μπούνε στην κούρσα των εξοπλισμών και των πολεμικών ετοιμασιών. Το αποτέλεσμα ήταν οι δυο Βαλκανικοί Πόλεμοι του 1912-1913. Στο τέλος τους η άρχουσα τάξη της Ελλάδας είχε βγει νικήτρια: είχε αυξήσει την επικράτειά της κατά 99% και τον πληθυσμό που έλεγχε κατά 77%. Κι όπως σημείωνε ο Π. Γκαργκάνας σε αυτό το περιοδικό:

«Η ελληνική αστική τάξη δεν υστέρησε καθόλου σε κυνισμό. Από την αρχή μέχρι το τέλος εκείνης της φοβερής δεκαετίας 1912-22, στόχος ήταν η απόσπαση όσο το δυνατόν πιο μεγάλου μεριδίου από το διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανεξάρτητα από τη σύνθεση και τις διαθέσεις των πληθυσμών. Και εργαλείο ήταν η προσφορά των υπηρεσιών του ελληνικού στρατού στον μεγαλύτερο πλειοδότη στο τραπέζι της ιμπεριαλιστικής διπλωματίας».[4]

Όμως, όταν ξέσπασε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος οι «εθνικοί θρίαμβοι» έδωσαν τη θέση τους στο λεγόμε-

Ο Κεμάλ Ατατούρκ μαζί με μαχητές του κινήματός του

νο «Εθνικό Διχασμό». Η άρχουσα τάξη διασπάστηκε πάνω στο ζήτημα τι στάση να κρατήσει. Από τη μια η παράταξη του Βενιζέλου που ήταν με την Αντάντ και από την άλλη του βασιλιά Κωνσταντίνου που ήταν υπέρ της «ουδετερότητας» που στην ουσία σήμαινε φιλογερμανική στάση. Δεν ήταν απλή διαφωνία, ήταν κατάσταση εμφυλίου πολέμου. Από τον Σεπτέμβρη του 1916 μέχρι τον Ιούνη του 1917 η Ελλάδα είχε δυο κυβερνήσεις, μια της «Εθνικής Άμυνας» με έδρα τη Θεσσαλονίκη και μια του «βασιλείου της Ελλάδας» στην Αθήνα, με δυο στρατούς, δυο εδαφικές επικράτειες.

Δεν υπήρχε «καλή» και «προοδευτική» πλευρά σε αυτή τη σύγκρουση. Κι οι δυο μερίδες της άρχουσας τάξης ήταν πολεμοκάπηλες και αρπακτικές. Ήταν επίσης και υποκριτικές. Ο Κωνσταντίνος έφτασε στο σημείο να συνωμοτεί για κοινή επίθεση με τη Γερμανία και τη Βουλγαρία στη Μακεδονία όπου είχαν την έδρα τους η κυβέρνηση του Βενιζέλου και ο Γάλλος στρατηγός Σαράιγ. Ο αδελφός του Κωνσταντίνου πρίγκιπας Ανδρέας έγραφε το 1921 για τους έλληνες της Σμύρνης *«Θα ήξιζε πράγματι να παραδώσωμεν την Σμύρνην εις τον Κεμάλ δια να τους πετσοκόψη όλους αυτούς τους αχρείους»*.

Ο Βενιζέλος παζάρευε τους «αλύτρωτους ελληνικούς πληθυσμούς» σαν σακιά με πατάτες: πρόσφερε την Καβάλα και τη Δράμα στη Βουλγαρία υπολογίζοντας κυνικά ότι *«η Ελλάδα θα έχανε 2.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα με πληθυσμό 30.000 ελλήνων αλλά θα κέρδιζε στη Μικρά Ασία 125.000 τ.χλμ. με ελληνικό πληθυσμό 800.000»* ενώ η προσφορά της Βρετανίας για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα απορρίφθηκε από την «οικουμενική» κυβέρνηση Ζαΐμη το 1915.[5]

Ο αποκλεισμός και τελικά η στρατιωτική επέμβαση της Αντάντ έδωσαν τη νίκη στον Βενιζέλο. Η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό των νικητών. Όμως ο διχασμός της άρχουσας τάξης δε σταμάτησε. Ταυτόχρονα, για τους «από κάτω» η προοπτική της συνέχισης των πολεμικών θυσιών γινόταν με ταχύτητα μισητή.

Η ελληνική εκστρατεία

Μέσα σε τέτοιες συνθήκες η 1η Μεραρχία άρχιζε να αποβιβάζεται στη Σμύρνη στις 2 (14) Μάη του 1919. Η απόφαση πάρθηκε, αιφνιδιαστικά, από το Συμμαχικό Συμβούλιο με πρόταση του Λόιδ Τζορτζ, του πρωθυπουργού της Βρετανίας. Τον Μάρτη το ιταλικό εκστρατευτικό σώμα ξεκίνησε επιχειρήσεις στην περιοχή της Αττάλειας. Το ελληνικό εκστρατευτικό σώμα στη Σμύρνη ήταν η απάντηση της Βρετανίας.

Ο Βενιζέλος κι ολόκληρη η άρχουσα τάξη παρουσίαζε την εκστρατεία σαν απελευθέρωση της ελληνικής Ιωνίας (Μικράς Ασίας). Όμως, ακόμα και η ημιεπίσημη και προπαγανδιστική στατιστική του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών του 1918-19 έδινε, για τα είκοσι δυτικότερα βιλαέτια και αυτόνομα σαντζάκια της Μικράς Ασίας τα εξής ποσοστά: 73,4% μουσουλμάνοι, 18,1% Έλληνες, 6,1% Αρμένιοι και 0,3% Εβραίοι.[6] Την εικόνα την κάνει ακόμα πιο περίπλοκη το γεγονός ότι οι στατιστικές βασίζονταν στο θρήσκευμα. Αλλά όπως σημείωνε ένας Έλληνας διπλωμάτης ήδη το 1907: «Ένιοι των μάλλων αμαθών και απλοϊκωτέρων ομογενών, οίτινες ουδέ μία Ελληνικήν λέξιν γιγνώσουσι ηξεύρουσι μεν ότι είνε Ορθόδοξοι Ρωμαίοι (Ρουμ), ους αποκαλούσαν αυτούς επισήμως οι Τούρκοι, ασθενήν όμως και συγκεχυμένην ιδέαν έχουσι περί των εθνικών δεσμών αυτών μετά των Γιουνάν (Ιώνων) ως αποκαλούνται τουρκιστί οι Έλληνες του Βασιλείου της Ελλάδος (Γιουνανιστάν)».[7]

Επίσης, η απόβαση στη Σμύρνη και η εκστρατεία που ακολούθησε δεν ήταν ενσάρκωση των «προαιώνιων πόθων του Ελληνισμού». Όπως σημειώνει μια μελέτη που δικαιολογεί τον Βενιζέλο και την επέμβαση ως «εθνικό πόλεμο» και ασκεί κριτική στην αριστερή ιστοριογραφία: *«έως τις αρχές του 20ού αιώνα το έμπρακτο ενδιαφέρον του ελληνικού κράτους για τον Μικρασιατικό Ελληνισμό ήταν από ισχνό έως ανύπαρκτο»*.[8]

Οι έλληνες καπιταλιστές είχαν υλικά συμφέροντα από το ρόλο του «αντιπροσώπου» του βρετανικού ιμπεριαλισμού. Το ελληνικό τραπεζικό κεφάλαιο (σε συνεργασία με το γαλλικό) είχε διεισδύσει βαθιά στην οικονομία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ενώ οι εφοπλιστές έπαιζαν επίσης πρωταγωνιστικό ρόλο, και στο εμπόριο της Μαύρης Θάλασσας. Κι αυτές οι θέσεις, όπως σημειώνει μια μελέτη, κινδύνευαν πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο: *«διαγραφόταν η απώλεια για την ελληνική αστική τάξη της*

σημαντικότερης οικονομικής ενδοχώρας της».[9]

Τους επόμενους μήνες και χρόνια η ζώνη των επιχειρήσεων του ελληνικού στρατού επεκτεινόταν διαρκώς. Ο λόγος ήταν ότι ο τουρκικός πληθυσμός αντιστεκόταν. Το κίνημα του Κεμάλ κέρδιζε έδαφος, συγκροτούσε ένοπλες δυνάμεις. Και κάθε εκκαθαριστική επιχείρηση του ελληνικού στρατού άφηνε πίσω της καμένα χωριά και εκτελεσμένους, που έσπρωχναν τους αγρότες να στηρίξουν περισσότερο τον Κεμάλ. Και όσο μεγάλωνε η ακτίνα αυτών των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων, τόσο πιο ευάλωτες γίνονταν οι γραμμές επικοινωνίας και εφοδιασμού. Ο πόλεμος κλιμακωνόταν και μαζί του η βαρβαρότητα.

Το 1924 η απόφαση του Α' Συνεδρίου των Παλαιών Πολεμιστών, γραμμένη από τον Παντελή Πουλιόπουλο που είχε πρωταγωνιστήσει στη δράση των αντιπολεμικών ομίλων στις μονάδες του μετώπου, ανέφερε:

«Με τα μάτια μας είδαμε το ψέμμα το εθνολογικό: οι Έλληνες δεν αποτελούσαν σ' όλες εκείνες τις περιφέρειες ούτε το ένα πέμπτο και στα μέρη που είσαν πιο συγκεντρωμένοι δεν έφθαναν ούτε στο ήμισυ του άλλου πληθυσμού. Όταν το είδαμε αυτό το ψέμμα δεν παραξενευτήκαμε πολύ. Πόσο είχαμε συνηθίσει να ζούμε μέσα στο ψέμμα! Ακόμα και στο έγκλημα μας εσυνήθισαν. Πόσοι από μας - ας μην το ξεχνούμε - δεν έκαναν άγριες πράξεις εις βάρος αθώων πληθυσμών, έτσι από συνήθεια, χωρίς να το θέλουν, παρόμοια όπως οι βάρβαροι Τούρκοι. Πράξεις για τις οποίες τώρα μετανοούν βέβαια».[10]

Λίγα χρόνια αργότερα ο Σ. Μάξιμος έγραφε σε μια κλασσική πλέον μαρξιστική πολιτική ανάλυση:

«Βδομάδες ολόκληρες προχωρούσε ο ελληνικός στρατός και χρόνια ολόκληρα παρέμεινε σε έδαφος ξένο και εχθρικό, που μόνο η αρχαιολογική ικανότητα των Ελλήνων δημοσιογράφων απεκάλυπτε πως όχι μονάχα ήτανε αλλά και είναι ελληνικό… Ούτε μια τηλεφωνική γραμμή δε μπορούσε να εγκαταστήση στο απελευθερωμένο αυτό έδαφος, χωρίς κίνδυνο. Δεν συναντούσε παρά ξένο κόσμο με κρυφές ή φανερές εχθρικές διαθέσεις».[11]

Και τα αποτελέσματα είναι διάσπαρτα σε αναμνήσεις και ημερολόγια φαντάρων που δημοσιεύτηκαν στις επόμενες δεκαετίες:

«Εις όλα τα χωριά που διαβαίνομεν βάζομεν φωτιά και τα καταστρέφομεν τελείως… Σιτάρια εκατομμύρια οκάδες, εις τα αλώνια καίγονται μέχρι οκάς. Τα γυναικόπαιδα έξω των χωρίων οδύρονται προ το θλιβερού θεάματος (Τούτον εστί ελευθερία!!!)».

Ένας τσολιάς από τη Βοιωτία έγραφε: *«Μετά που φτάσαν οι δικές μας στρατιωτικές δυνάμεις βάλαν φωτιά στο χωριό και σήμερα ακόμα καίγεται. Οι κάτοικοι που είχαν μείνει ζωντανοί είναι όλοι συγκεντρωμένοι σ' ένα αρχαίο φρούριο που είναι στη διάθεση των φαντάρων. Ό,τι βαστάει η ψυχή τους, άλλοι σκοτώνουν τούρκους χωρικούς για αντίποινα, άλλοι ατιμάζουν κορίτσια και γυναίκες».*

Στην υποχώρηση από τον Σαγγάριο ένας άλλος φαντάρος γράφει: *«Όλα του κάμπου τα χωριά καίονται από το υποχωρούν γιουνάν-ασκέρ το οποίο μεταλαμπαδεύει, επ' ευκαιρία της διαβάσεώς του, τα πραγματικά φώτα… του πολιτισμού».*[12]

Απεργίες και πόλεμος

Τον Νοέμβρη του 1920 έγιναν εκλογές. Ο Βενιζέλος περίμενε ότι θα τις κερδίσει μετά το «θρίαμβο» της Συνθήκης των Σεβρών που υποτίθεται έκανε πράξη την «Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών».[13] Τις έχασε, γιατί οι εργάτες κι οι αγρότες είχαν μισήσει τον πόλεμο. Είχαν ζήσει δέκα χρόνια θυσιών σε αίμα και φτώχεια για να κερδίζουν οι πλούσιοι από τις «εθνικές επιτυχίες» ιδιαίτερα στη διάρκεια του «Μεγάλου» Πολέμου. Σύμφωνα με μια μελέτη:

«Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος… όξυνε σε πρωτοφανή βαθμό για την κοινωνία του ελληνικού κράτους, τις κοινωνικές ανισότητες. …Στη χρηματιστηριακή φρενίτιδα και την ίδρυση των εταιρειών συμμετείχε μια μειονότητα του συνολικού πληθυσμού. Αντίστροφα, ο πληθωρισμός, οι ελλείψεις των βασικών αγαθών, η στράτευση των παραγωγικών ηλικιών δεν έπληξαν εξίσου όλους αλλά κυρίως τους εργάτες των πόλεων και τους αγρότες ορισμένων εμπορικών καλλιεργειών όπως οι σταφιδοπαραγωγοί. …Ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους οι απεργίες του 1918 και ιδίως εκείνες του καλοκαιριού του 1919 μπόρεσαν να γενικευθούν και να πάρουν μαζικές διαστάσεις ήταν ακριβώς ότι οι μισθωτοί είχαν υποστεί επί σειρά ετών συνεχή μείωση του πραγματικού εισοδήματός τους, τη στιγμή που ένα μέρος των κεφαλαιούχων πραγματοποιούσε πρωτοφανή κέρδη».[14]

Το πρόβλημα ήταν ότι τις εκλογές τις κέρδισε το άλλο κόμμα της άρχουσας τάξης, οι μοναρχικοί της «Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως». Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος που είχε εκδιώξει ως γερμανόφιλο η Συμμαχική επέμβαση το 1917, επέστρεψε στο θρόνο. Προεκλογικά η αντιβενιζελική παράταξη υποσχόταν ότι θα σταματήσει τον πόλεμο. Όμως μόλις ανέβηκε στην κυβέρνηση τον κλιμάκωσε: η προέλαση και κατάληψη του Εσκισεχίρ και του Αφιόν Καραχισάρ τον Ιούλη πανηγυρίστηκε ως μεγάλη νίκη. Τον Αύγουστο εκδηλώθηκε η νέα επίθεση στο Σαγγάριο ποταμό, ουσιαστικά στις πύλες της Άγκυρας που είχε καταστροφικά αποτελέσματα.

Όμως, ο πόλεμος ήταν πλέον μισητός στους ίδιους τους φαντάρους. Ένα χαρακτηριστικό επεισόδιο:

«Στις 18 Ιουλίου, στο Εσκί Σεχίρ, πραγματοποιείται μεγάλη τελετή, κατά την οποία ο βασιλιάς Κωνσταντίνος απονέμει το παράσημο στρατιωτικής αξίας του Αγίου Δημητρίου στις σημαίες 22 συνταγμάτων καθώς και σε 1.500 αξιωματικούς και οπλίτες. Οι ηθικές αμοιβές απονέμονται εν μέσω κραυγών από τους εξουθενωμένους άνδρες: 'Θέλομεν απόλυσιν! Απόλυσιν!'. Ανάλογα έκτροπα παρατηρήθηκαν και στην Κιουτάχεια, όταν άνδρες της 9ης Μεραρχίας περικύκλω-

Απεργοί σιδηροδρομικοί το 1920

σαν το αυτοκίνητο του Γούναρη απαιτώντας να απολυθούν».[15]

Στις 15 Φλεβάρη 1921, η «Πανεργατική Ένωση» του Βόλου σε συνεργασία με το τοπικό τμήμα του ΣΕΚΕ (Κ) καλούν σε συλλαλητήριο γιατί οι αρχές επέτρεψαν την αύξηση της τιμής του ψωμιού. Τη συνέχεια την αφηγείται ο Αβραάμ Μπεναρόγια, ηγετικό στέλεχος του ΣΕΚΕ (Κ) εκείνη την περίοδο:

«Μετά το συλλαλητήριον οργανώθη διαδήλωσις... Εν ριπή οφθαλμού πόρτες, παράθυρα και τζάμια του μακαρονοποιείου θραύονται. Η μανία του εξεριθισθέντος πλήθους εκσπά εις το σπάσιμο των τζαμιών όλων των πέριξ καταστημάτων. … Η συμπάθεια των στρατιωτών εφαίνετο προς το μέρος των διαδηλωτών και οι αξιωματικοί φοβούμενοι, ίσως περιπλοκάς επικινδύνους πλέον, εδέχθησαν την πρότασιν. Το σπάσιμο είχε ήδη σταματήσει. Η διαδήλωση εσυνεχίσθη και από τα μπαλκόνια αναπετάσσοντο ερυθραί σημαίαι προς εξευμενισμόν των διαδηλωτών…».[16]

Λίγες μέρες μετά ξεκίνησε η θρυλική απεργία των σιδηροδρομικών. Το βασικό αίτημα ήταν το 8ωρο. Όμως, από την αρχή η απεργία μετατράπηκε σε μετωπική σύγκρουση με την κυβέρνηση. Τα καράβια και ο σιδηρόδρομος έπαιζαν αποφασιστικό ρόλο στον πόλεμο. Και οι σιδηροδρομικοί, που δεν φημίζονταν για τον ριζοσπαστισμό τους, όχι μόνο απεργούσαν εν καιρώ πολέμου αλλά πρόσβαλαν τα ιερά και τα όσια:

«Κατά το διάστημα της απεργίας έγιναν οι γάμοι του βασιλέως Γεωργίου Β' στους οποίους προσκλήθηκε να ευλογήσει ο Πατριάρχης Αντιοχείας ο οποίος απεβιβάσθηκε στη Καλαμάτα. Η Κυβέρνησιν εζήτησεν από τη Διοίκηση της ΠΟΣ, να επιτρέψει την κυκλοφορία μίας μηχανής με ένα όχημα για τη μεταφορά του Πατριάρχου στην Αθήνα. Η Διοίκηση όμως αρνήθηκε! Την άρνηση αυτή εκμεταλλεύθηκε η Κυβέρνηση και ο τύπος καθώς και τα ολιγάριθμα όργανά της μέσα στους σιδηροδρομικούς, και τα εξέγειραν κατά της Ομοσπονδίας και της απεργίας».[17]

Η κυβέρνηση έσπασε την απεργία με επιστράτευση και εκατοντάδες συλλήψεις. Περίπου 300 απεργοί στάλθηκαν ως «τιμωρία» στο μέτωπο της Μικράς Ασίας για να επανδρώσουν τις στρατιωτικές αμαξοστοιχίες. Εκεί έγιναν σύνδεσμοι των αντιπολεμικών ομίλων των κομμουνιστών φαντάρων, μεταφορείς των φυλλαδίων και των παράνομων εφημερίδων τους.[18]

Το 1921 «έκλεισε» απεργιακά με την απεργία της Ομοσπονδίας Ηλεκτροκινήσεως, (τραμ, ηλεκτρικός σιδηρόδρομος, γκάζι και ηλεκτρικό της Αθήνας-Πειραιά) τον Νοέμβρη. Ήταν τόσο απόλυτη η απεργία, που όταν «κατέβηκαν οι διακόπτες» έσβησαν τα φώτα στην Βουλή την ώρα που αγόρευε ο Δ. Γούναρης ο πρωθυπουργός.[19]

Το ΣΕΚΕ ενάντια στον πόλεμο

Το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος ιδρύθηκε τον Νοέμβρη του 1918 όταν η Γερμανική Επανάσταση έβαζε τέλος στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήταν ένα κόμμα επαναστατικό που πάλευε για την *«ανατροπήν της διεθνούς κεφαλαιοκρατίας και τον θρίαμβον του διεθνούς σοσιαλισμού»*. Εφτά μήνες μετά αποφάσισε καταρχήν την προσχώρησή του στην Τρίτη Διεθνή. Η οριστική απόφαση πάρθηκε στο Δεύτερο Συνέδριό του τον Απρίλη του 1920.

Σε εκείνο το συνέδριο ο γραμματέας του διακηρύσσει ότι: *«Το κόμμα μας δεν παραδέχεται, μάλιστα είναι εντελώς αντίθετον, την ουτοπικήν ιδέαν της διά του κοινοβουλίου καταλήψεως της πολιτικής εξουσίας υπό των εργαζομένων*

τάξεων… Πιστεύομεν αντιθέτως ότι η πραγματοποίησις του τελικού σκοπού του αγώνος μας, η κατάληψις της πολιτικής εξουσίας υπό των εργαζομένων τάξεων δεν δύναται να γίνη παρά μόνον επαναστατικώς και δια της μεταβατικής περιόδου δικτατορίας των εργατικών και αγροτικών οργανώσεων».[20]

Η στρατηγική του επαναστατικού δρόμου πήγαινε χέρι-χέρι με το διεθνισμό και την αντίθεση στις πολεμικές εξορμήσεις της αστικής τάξης. Κι αυτή η επιλογή «ζυμώνεται» στους εργατικούς αγώνες. Όταν έληξε η μεγάλη απεργία των καπνεργατών της Ανατολικής Μακεδονίας τον Απρίλη του 1920 η ΚΕ του κόμματος απευθύνει μια προκήρυξη στους ηρωικούς απεργούς που σημειώνει:

«Η αστική τάξις… ανέλαβε κι έναν άλλον αγώνα, να γίνη ο φρουρός των κεφαλαιοκρατών της Ευρώπης και της Αμερικής. Με την ασυνειδησία που την χαρακτηρίζει προεξόφλησε την θέληση της εργατικής μας τάξεως στη διεθνή κεφαλαιοκρατία και γι' αυτό διπλά ενδιαφέρεται να μας κρατά υποδουλωμένους σκλάβους».[21]

Τον Αύγουστο του 1920 το νεαρό ΣΕΚΕ (Κ) έβγαλε μια διακήρυξη για την Συμφωνία των Σεβρών που δεν φοβήθηκε να πει ποιος κέρδιζε και ποιος έχανε από αυτήν. Η θαρραλέα διεθνιστική γλώσσα της είναι μια πολύτιμη κληρονομιά για τη σημερινή Αριστερά:

«Η ειρήνη την οποία πανηγυρίζουν είναι εκείνη που καθιερώνει την ιδικήν μας δυστυχία και την ιδικήν των κυριαρχίαν. Είναι ειρήνη μεταξύ των αστικών τάξεων των κυρίων μας, εναντίον των εργαζομένων τάξεων των δούλων. Η πατρίς, της οποίας ιδιοποιούνται το όνομα, η πατρίς των, για την οποία μας έστειλαν να πολεμήσουμε, δεν είναι παρά η γεωγραφική εκείνη έκτασις επί της οποίας απλώνεται η εκμεταλλευσίς των. Το μεγάλωμά της δια το οποίον πανηγυρίζουν είναι η επέκτασις των ορίων της εκμεταλλεύσεώς των, και της προσοδοφόρου τοποθετήσεως των κεφαλαίων των…

Η ώρα του πολέμου έφθασεν! Ο εχθρός ευρίσκεται εντός των συνόρων και όχι πέραν αυτών! Είναι αυτοί οι εκμεταλλευταί μας οι οποίοι κρύπτονται όπισθεν των διαφόρων αστικών κομμάτων και οι οποίοι εμφανίζονται ενώπιον του λαού με πατριωτικά και εθνικιστικά ενδύματα, ενώ οι ίδιοι ως εργοδόται, ως τραπεζίται, ως τοκισταί, ως γαιοκτήμονες, ως έμποροι, ως πολιτικοί, τυραννούν και καταπιέζουν τον τόπο. Αυτοί είναι οι πραγματικοί -οι φυσικοί- εχθροί μας».[22]

Το ΣΕΚΕ κράτησε ψηλά τη σημαία του διεθνισμού, άντεξε στις πιέσεις για «εθνική ενότητα», και αυτό του άνοιξε το δρόμο να συνδεθεί με τους εργάτες και τους φαντάρους που ξεσηκώνονταν αηδιασμένοι ενάντια στον πόλεμο. Ήταν μια πολύ κρίσιμη, ιστορικής σημασίας, παρέμβαση. Μέχρι τότε το αντιπολεμικό κίνημα και η εργατική τάξη επηρεαζόταν πολύ από την σύγκρουση στο εσωτερικό της άρχουσας τάξης. Η μόνη εναλλακτική στον Βενιζέλο έμοιαζε να είναι ο Κωσταντίνος. Στην πραγματικότητα, το ΣΕΚΕ με τη δράση του άνοιξε το δρόμο για την ανεξάρτητη παρέμβαση της οργανωμένης εργατικής τάξης στις πολιτικές εξελίξεις.

Η χρονιά που πέρασε ήταν η επέτειος για τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821. Η προπαγάνδα της άρχουσας τάξης επιμένει ότι υπάρχει μια ευθεία γραμμή που συνδέει εκείνη την επανάσταση με τον πόλεμο στη Μικρά Ασία και αυτόν με τον ανταγωνισμό των δυο αρχουσών τάξεων τις τελευταίες δεκαετίες κάτω από την ταμπέλα των «εθνικών δικαίων». Στη στρατιωτική παρέλαση της 25 Μάρτη εμφανίστηκαν έφιππα τμήματα με στολές από το 1821 μέχρι το 1940 με τα τανκς, τους πυραύλους και τα κανόνια να ακολουθούν.

Γι' αυτό χρειάζεται να απαντήσουμε ξεκάθαρα στις εκστρατείες που πίσω από τα υποκριτικά δάκρυα για τους ξεριζωμένους πρόσφυγες, τις νοσταλγικές αναφορές στις «χαμένες πατρίδες» αποσιωπούν και διαστρεβλώνουν την ιστορία. Εκατό χρόνια πριν, η δεκαετής πολεμική εξόρμηση της αστικής τάξης τέλειωσε με μια απέραντη τραγωδία για τους απλούς ανθρώπους και στις δυο πλευρές του Αιγαίου. Η σημερινή επαναστατική Αριστερά είναι ο συνεχιστής των καλύτερων παραδόσεων της Αριστεράς που αντιστάθηκε στο σφαγείο του πολέμου τότε. ■

Σημειώσεις

1. Η επιγραμματική φράση από το κλασσικό πλέον βιβλίο του Νίκου Ψυρούκη, Η Μικρασιατική Καταστροφή 1918-1923 – Η Εγγύς Ανατολή μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, εκδόσεις Επικαιρότητα, 1982.
2. Ν. Ψυρούκης, ο.π. σελ. 47.
3. Για μια σύνοψη, βλέπε Σωτήρης Κοντογιάννης, «1908 - Η επανάσταση των 'Νεότουρκων'», Εργατική Αλληλεγγύη 1332 (11/7/2018), https://ergatiki.gr/article.php?id=18659
4. Π. Γκαργκάνας, Πώς χαράχτηκαν τα σύνορα στα Βαλκάνια, Σοσιαλισμός από τα Κάτω 1 (Ιούνης-Ιούλης 1992). Περιλαμβάνεται στην έκδοση του Μαρξιστικού Βιβλιοπωλείου Ελλάδα-Τουρκία Η σύγκρουση των υποϊμπεριαλισμών-Ενάντια σε «άξονες» και την απειλή του πολέμου.
5. Τα παραδείγματα από το βιβλίο του Γ. Θ. Μαυρογορδάτου, 1915-Ο Εθνικός Διχασμός, Πατάκης 2015, σ.σ. 40, 71, 104-5, 225.
6. Τάσος Κωστόπουλος, Πόλεμος και Εθνοκάθαρση-Η ξεχασμένη πλευρά μιας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης 1912-1922, Βιβλιόραμα 2008, σελ. 31.
7. Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, Τα Μυστήρια της Αιγηΐδος. Το Μικρασιατικό Ζήτημα στην Ελληνική Πολιτική (1891-1922), Εστία 2017, σελ. 81.
8. Πλουμίδης, ο.π., σελ. 66.
9. Χρήστος Χατζηιωσήφ, 'Η Μπελ Επόκ του Κεφαλαίου» στο Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940, Βιβλιόραμα 2009, σελ. 251.
10. Πόλεμος κατά του Πολέμου, Διεθνής Βιβλιοθήκη 1975, σελ. 29.
11. Σεραφείμ Μάξιμος, Κοινοβούλιο ή Δικτατορία, Στοχαστής 1975, σ.σ. 19-20.
12. Τ. Κωστόπουλος, ο.π. σ.σ. 112-13.
13. Περισσότερα για αυτή τη ληστρική συμφωνία, στο Λ. Μπόλαρης, «Τι ήταν η 'Συνθήκη των Σεβρών'», Εργατική Αλληλεγγύη 1437 (6/9/2020), https://ergatiki.gr/article.php?id=22781&issue=1437
14. Χ. Χατζηιωσήφ, ο.π. σ.σ. 254-55.
15. Ηλίας Μαγκλίνης, «Εις τα ενδότερα της Ασίας», Καθημερινή 6/6/2018, https://www.kathimerini.gr/opinion/967954/eis-ta-endotera-tis-asias/
16. Α. Μπεναρόγια, Η Πρώτη Σταδιοδρομία του Ελληνικού Προλεταριάτου, Κομμούνα 1986, σελ. 143.
17. Ιστορία του Σιδηροδρομικού Συνδικαλιστικού Κινήματος στην Ελλάδα, Πρώτος Τόμος (1882-1940) ΠΟΣ 1995, σελ. 299.
18. Σχετικά βλέπε Λέανδρος Μπόλαρης, ΣΕΚΕ Οι επαναστατικές ρίζες της Αριστεράς στην Ελλάδα, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2008, σ.σ. 49-51.
19. Λ. Μπόλαρης, ο.π., σελ. 40.
20. Δ. Λιβιεράτος, ο.π., σελ..
21. ΚΚΕ, Επίσημα Κείμενα. Τόμος Πρώτος 1918-1924, Σύγχρονη Εποχή 1974, σελ. 83.
22. ΚΚΕ, Επίσημα Κείμενα, ο.π., σ.σ. 106-109.

Απεργοί του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου της Αθήνας

Πανδημία και Ψυχική Υγεία

Η Λίλιαν Μπουρίτη και η Μαρία Μπολοβίνα, εργαζόμενες στην ψυχική Υγεία, γράφουν για αυτή την πλευρά της πανδημίας και τις συστημικές ευθύνες για τα βάρη που συσσωρεύει πάνω στον κόσμο.

Η πανδημία, η οποία ήρθε ως αποτέλεσμα της μακροχρόνιας, αλόγιστης εκμετάλλευσης και κακοποίησης του περιβάλλοντος, με επίκεντρο το κυνήγι του κέρδους μέσα στον καπιταλισμό, προκάλεσε ένα τσουνάμι αλυσιδωτών υγειονομικών, οικονομικών και κοινωνικών κρίσεων, σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η ίδια η απειλή της Covid-19 σε συνδυασμό με τη διαχείριση των επιπτώσεών της από τις εκάστοτε κυβερνήσεις δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε πως οδηγεί σταδιακά και σε μια πανδημία της ψυχικής υγείας των ανθρώπων. Η υγειονομική αυτή κρίση δεν ήρθε να πλήξει τη γη της επαγγελίας, αλλά κοινωνίες ήδη ψυχοκοινωνικά και οικονομικά επιβαρυμένες (μετά από δέκα χρόνια οικονομικής κρίσης), με πληθώρα στρεσογόνων παραγόντων, τραυματικών γεγονότων και χαμηλή ποιότητα ζωής.

Οι ραγδαίες επιπτώσεις στην ψυχική υγεία είναι αποτέλεσμα των αρνητικών δεικτών ζωής που προϋπήρχαν, σε συνδυασμό με την αύξηση του άγχους σε διάφορους τομείς ,ταυτόχρονα, αλλά και την ουσιαστική απουσία αποτελεσματικής διαχείρισης σε επίπεδο πολιτικών υγείας και πρόνοιας.

Μέσα σε λίγους μήνες εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τις δουλειές τους και ωθήθηκαν στα όρια της φτώχειας. Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής από τον Ιούνιο του 2020 σαράντα εκατομμύρια άνθρωποι έμειναν άνεργοι. Στην Αγγλία σύμφωνα με σχετική έρευνα τον Μάρτιο του 2021, τρεις φορές περισσότεροι άνθρωποι με χαμηλό εισόδημα (<10.000£), εμφανίζουν καταθλιπτική σημειολογία, σε σχέση με ανθρώπους με υψηλότερο εισόδημα. Η Ελλάδα καταλαμβάνει την πρώτη θέση ανάμεσα στις χώρες τις Ε.Ε. στο ποσοστό των ανθρώπων που έχασαν τη δουλειά τους (από όσους δούλευαν πριν) κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ενώ ταυτόχρονα βρίσκεται στη τρίτη θέση, άνω του 70%, στο ποσοστό των ανθρώπων που δυσκολεύονται να τα βγάλουν πέρα οικονομικά.[1]

Παράλληλα εκατομμύρια εργαζόμενοι ωθήθηκαν σε καραντίνα, παιδιά και έφηβοι απομονώθηκαν «βίαια» χωρίς καμία μέριμνα για τη ψυχολογική τους προστασία και χωρίς τις διαφυγές που ενδεχομένως ήταν σε θέση να αξιοποιήσουν οι πλούσιοι, θέτοντας τις ταξικές διακρίσεις ίσως ως τις πιο καθοριστικές παραμέτρους στην προστασία της υγείας.[2]

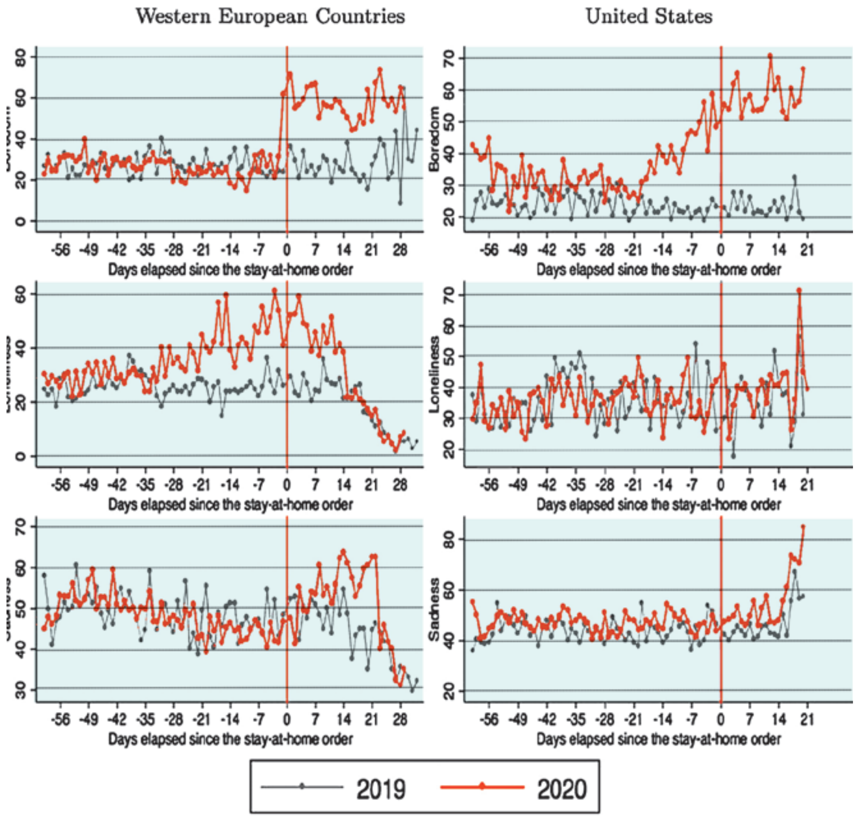
Κανείς μπορεί εύκολα να αντιληφθεί τη διαφορά ανάμεσα στις εξορμήσεις του πρωθυπουργού για ένα σπορ αναψυχής στην Αράχωβα, σε αντιδιαστολή με τις συνθήκες διαβίωσης μιας φτωχής οικογένειας με ένα παιδί με αυτισμό, σε

καραντίνα, χωρίς σχολείο, χωρίς δομές παρέμβασης στην κοινότητα και σε μια περιρρέουσα ατμόσφαιρα απειλητική για την ίδια τη ζωή.

Οι σχετικές έρευνες είναι άλλωστε αποκαλυπτικές. Σύμφωνα με το IJP (Indian Journal Psychiatry) η κοινωνική και φυσική απομόνωση των παιδιών οδήγησε σε σημαντικά αυξημένες συναισθηματικές δυσκολίες, διαταραχή της εκπαιδευτικής διαδικασίας και αύξηση της ενδοοικογενειακής κακοποίησης. Οι μελέτες βρίσκουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές που σχετίζονται με τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της διαχείρισης της πανδημίας και την αύξηση της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, της πορνογραφίας, του trafficking και του sex tourism. Οι Ramaswamy & Seshardi τονίζουν: *«είναι αποδεδειγμένο πως ούτε όλες οι πληθυσμιακές ομάδες επηρεάζονται εξίσου από μια καταστροφή, ούτε έχουν ίση πρόσβαση σε υπηρεσίες και πόρους βοήθειας. Επομένως, επειδή ορισμένες ομάδες είναι λιγότερο ίσες από άλλες επηρεάζονται και σοβαρότερα, με μακροπρόθεσμες συνέπειες στη ζωή».*[3]

Ακόμη τα δεδομένα-ιδιαίτερα από τις πρώτες μελέτες στην Ασία- δείχνουν αύξηση του αυτοκτονικού ιδεασμού, των αποπειρών και των αυτοκτονιών σε παιδιά και εφήβους.[4, 5, 6] Στην Ιαπωνία ο ρυθμός των αυτοκτονιών από τον Ιούλιο έως τον Οκτώβριο του 2020, αυξήθηκε κατά 16%, με τη μεγαλύτερη επίπτωση στις γυναίκες (37%) και στα παιδιά-έφηβους (49%). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Tanaka & Okamoto: *«Αν και οι δυσμενείς επιπτώσεις της Covid-19 μπορεί να παραμείνουν μακροπρόθεσμα, οι τρόποι παρέμβασης, όπως οι κυβερνητικές οικονομικές ενισχύσεις, μπορούν να συμβάλλουν στη μη διατήρησή τους. Επομένως, η αποτελεσματική πρόληψη της αυτοκτονίας -ιδιαίτερα μεταξύ των ευάλωτων ομάδων- θα πρέπει να αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη δημόσια υγεία».*[6]

Ερευνητές -από το Πανεπιστήμιο της

Σύγκριση των Google Trends για τα έτη 2019 και 2020 (πλήξη, μοναξιά και ανησυχία πριν και μετά το λοκντάουν)

Οτάβα, το Warwick Business School, το School of Economics του Παρισιού και την Air-Marseille- εξέτασαν τα δεδομένα των Google Trends από 10 χώρες στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ διαπιστώνοντας πως τα μοτίβα αναζήτησης των χρηστών αποκαλύπτουν ότι το lockdown έχει επηρεάσει σοβαρά την ψυχική τους υγεία.

Συγκεκριμένα, την περίοδο του πρώτου γενικού απαγορευτικού στην Ευρώπη, ο αριθμός των διαδικτυακών αναζητήσεων σχετικά με την πλήξη αυξήθηκε κατά 93%, τη μοναξιά κατά 40%, και την ανησυχία κατά 27%, σε σύγκριση με την ίδια περίοδο το 2019. Στην Αμερική, ο αριθμός των αναζητήσεων για την πλήξη αυξήθηκε κατά 57%, τη μοναξιά κατά 16% και την ανησυχία κατά 12%.[7]

Στην Ελλάδα τους τελευταίους 12 μήνες έχουμε τριπλασιασμό της κατάθλιψης και σχεδόν τέσσερις φορές υψηλότερα ποσοστά ατόμων που δηλώνουν πως πάσχουν από κάποια αγχώδη διαταραχή σε σχέση με το 2019, ενώ τα υψηλότερα ποσοστά αφορούν τις γυναίκες.[8]

Ο δυσανάλογος αντίκτυπος στις ζωές των γυναικών από την κρίση της Covid-19 είναι αδιαμφισβήτητος. Οι γυναίκες βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της πανδημίας και πλήττονται περισσότερο από αυτή. Το 76% των εργαζόμενων στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής μέριμνας στην Ευρώπη είναι γυναίκες, οι οποίες επωμίζονται πρωτοφανή φόρτο εργασίας και κινδύνους για την υγεία τους. Ταυτόχρονα ο αριθμός των αναφορών σχετικά με περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας παρουσίασαν τρομακτική άνοδο. Στη Γαλλία έχουμε αύξηση κατά 32%, στη Λιθουανία κατά 20% κ.ο.κ. Οι 17 γυναικοκτονίες στην Ελλάδα όπως και οι χιλιάδες κλήσεις στις αντίστοιχες γραμμές υποστήριξης θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, αποδεικνύουν την αποτυχία των θεσμών να προστατέψουν τις γυναίκες αλλά και την όξυνση των σεξιστικών διακρίσεων σε περιόδους κρίσης.

Καπιταλισμός και Ψυχική Υγεία

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην ψυχική υγεία, όπως βλέπουμε, δεν είναι ίδιες σε όλη την κοινωνία. Εξαρτώνται από τις ταξικές ανισότητες και διακρίσεις που γεννά ο ίδιος ο καπιταλισμός. Μία πρόσφατη έρευνα κατέληξε στο ότι *«είμαστε όλοι στην ίδια καταιγίδα, αλλά δεν είμαστε όλοι στην ίδια βάρκα»*. Για παράδειγμα αυτοί που μπορούν να απομονωθούν σε ένα δεύτερο σπίτι βιώνουν εντελώς διαφορετικά τις ψυχολογικές συνέπειες της πανδημίας από μια γυναίκα μονογονεϊκής οικογένειας που ζει σε ένα μικρό διαμέρισμα με τα παιδιά της, τα οποία για μεγάλο διάστημα ήταν συνεχώς στο σπίτι και έκαναν τηλεκπαίδευση.

Ακόμη πιο δραματικά βιώνουν την πανδημία οι πρόσφυγες οι οποίοι στοιβάζονται ο ένας πάνω στον άλλον στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Εκατομμύρια εργάτες και εργάτριες αναγκάζονται να παίρνουν τα μέσα μαζικής μεταφοράς για να πάνε σε μια δουλειά, που δεν τηρούνται τα μέτρα προστασίας και που εργάζονται ο ένας δίπλα στον άλλον χωρίς αποστάσεις. Σε μερικές περιπτώσεις πιέζονται να πηγαίνουν για δουλειά ακόμα κι αν έχουν συμπτώματα.

Οι απαντήσεις που δίνουν οι άρχουσες τάξεις στις συνέπειες που έχει η πανδημία στην ψυχική υγεία δεν είναι ουδέτερες. Είναι αποτέλεσμα των ταξικών τους συμφερόντων, της κυρίαρχης ιδεολογίας και της ταξικής πάλης. Η κυρίαρχη έννοια της υγείας μέσα στον καπιταλισμό εστιάζεται κυρίως στην ικανότητα του εργαζόμενου να πουλήσει την εργατική του δύναμη. Με άλλα λόγια αν δεν είσαι άρρωστος, είσαι καλά και μπορείς να πας για δουλειά. Ιδεολογική στήριξη σε αυτό το κατασκεύασμα δίνουν και κάποιοι ακαδημαϊκοί που χρησιμοποιούν για παράδειγμα το επιχείρημα πως η δουλειά, εν γένει, σου κάνει καλό.

Οι καπιταλιστές προσπαθούν να προωθήσουν την ιδέα πως η υγεία είναι ατομική μας ευθύνη και επιμένουν πως εξαρτάται από τον καθέναν ξεχωριστά το να έχουμε μια καλή ποιότητα ζωής κάνοντας γυμναστική, τρώγοντας υγιεινά ή μην καταναλώνοντας μεγάλη ποσότητα αλκοόλ. Προσπαθούν δηλαδή να μας αποπροσανατολίσουν σε μια κατεύθυνση υποτίμησης των κοινωνικών συνθηκών, της φτώχειας, των διαφορετικών δυνατοτήτων πρόσβασης σε υγιεινό φαγητό και απαξίωσης της πίεσης της δουλειάς, που επηρεάζει την καθημερινότητα και τις επιλογές των ανθρώπων. Όσον αφορά την ψυχική υγεία αυτά τα επιχειρήματα βρίσκουν ιδεολογική στήριξη από το βιολογικό μοντέλο της ψυχιατρικής, που ερμηνεύει τις ψυχικές διαταραχές σαν φυσικές ασθένειες. Θεωρεί πως η ρίζα των ψυχικών διαταραχών βρίσκεται στον εγκέφαλο και στα γονίδια και πως υπάρχει και μια μικρή επιρροή από το κοινωνικό περιβάλλον. Αγνοεί δηλαδή το ρόλο των ταξικών ανισοτήτων, της φτώχειας και του ρατσισμού.[9]

Έχει σημασία να διευκρινίσουμε βέβαια πως δεν υπάρχει αμφιβολία πως η εκάστοτε ψυχική διαταραχή αφορά και τον εγκέφαλο. 'Αλλωστε θα ήταν πολύ δύσκολο να βρούμε πλευρά της ανθρώπινης δραστηριότητας που να μην έχει σχέση με τη λειτουργία του εγκεφάλου, η ανάπτυξη της οποίας όμως δεν μπορεί να μελετηθεί ξέχωρα από το χωροχρόνο και το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται. Ο στόχος και η τάση της κυρίαρχης ψυχιατρικής, που υπηρετεί τον καπιταλισμό, είναι να χρησιμοποιεί το βιολογικό μοντέλο (το ρόλο του εγκεφάλου και των γονιδίων) για να πείσει πως η ψυχική διαταραχή είναι ατομικό πρόβλημα. Να επιχειρηματολογήσει, επί της ουσίας, υπέρ ενός μοντέλου που προτάσσει πως η ψυχική υγεία δεν είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών συνθηκών και να «αθωώσει» το σύστημα και τον παράλογο τρόπο λειτουργίας του, που θέτει συνεχώς σε κίνδυνο την ψυχική υγεία των απλών ανθρώπων.

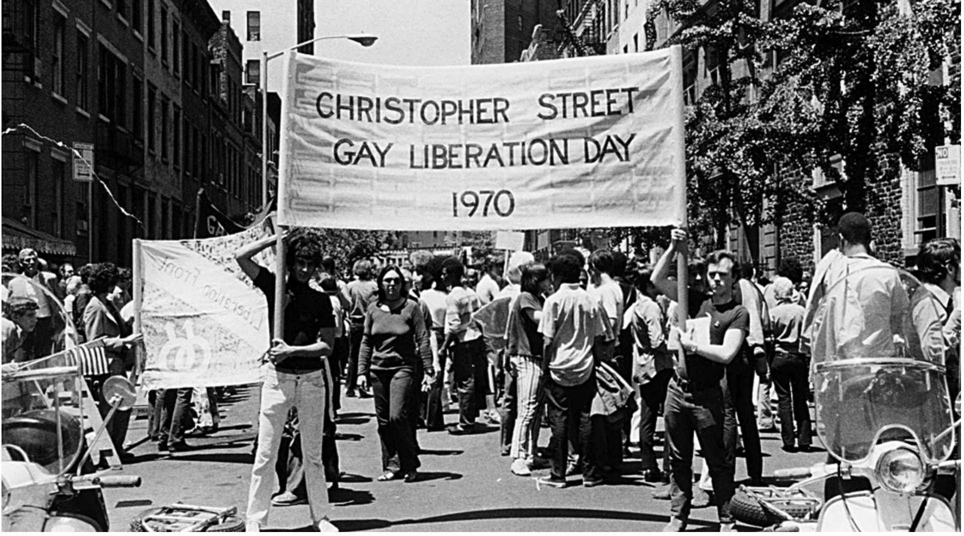
Σε αντιδιαστολή με το βιολογικό μοντέλο, τις τελευταίες δεκαετίες είναι δημοφιλείς και οι προσεγγίσεις που εστιάζουν στο τραύμα. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου εμφανίστηκαν στους στρατιώτες πολλά από τα συμπτώματα που είχαν οι γυναίκες, οι οποίες σύμφωνα με τον Freud διαγνώστηκαν με υστερία. Οι στρατιώτες αυτοί εμφάνισαν τύφλωση, παράλυση και άλλα νευρολογικά προβλήματα για τα οποία δεν βρισκόταν κάποια ιατρική αιτία. Τότε άρχισε να διακρίνεται ο τρόπος που στρεσογόνες εμπειρίες και γεγονότα μπορούν να οδηγήσουν σε σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα. Όμως οι «θεραπείες» που αρχικά εφαρμόστηκαν ήταν τα βαριά ηλεκροσόκ.

Οι προσεγγίσεις που εστιάζουν στο τραύμα εξαφανίστηκαν μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και εμφανίστηκαν ξανά στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Στην πρώτη έκδοση του DSM (Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο των Ψυχικών Διαταραχών) της Αμερικάνικης Ψυχιατρικής Εταιρίας συμπεριλήφθηκε η διάγνωση «οξεία αντίδραση στο στρες» το 1952. Όμως αυτή η διάγνωση εξαφανίστηκε χωρίς καμία εξήγηση από το DSM-II που εκδόθηκε το 1968.

Τα κινήματα

Κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ βετεράνοι στρατιώτες έφτιαξαν στην Αμερική αντιπολεμικές επιτροπές (Βετεράνοι του Βιετνάμ ενάντια στον πόλεμο), που είχαν σκοπό από τη μία να μιλήσουν για τα εγκλήματα του πολέμου και από την άλλη για τα τραυματικά γεγονότα που έζησαν εκεί. Αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ήταν να εισαχθεί στο DSM-III που εκδόθηκε το 1980 μια νέα διάγνωση, η διαταραχή του μετατραυματικού στρες.[10]

Από τότε έχουν διευρυνθεί πολύ οι εμπειρίες που φαίνεται να οδηγούν σε συμπτώματα μετατραυματικού στρες (εφιάλτες, flash-backs, κρίσεις πανικού, διαταραχές στον ύπνο). Τα κινήματα που αναπτύχθηκαν εκείνη την εποχή φαίνεται να έπαιξαν ρόλο αναφορικά με την διαμόρφωση των κυρίαρχων αντιλήψεων στην ψυχική υγεία. Η ανάπτυξη

Στιγμιότυπο από διαδήλωση στον ένα χρόνο από το Stonewall

του κινήματος των γυναικών για παράδειγμα τη δεκαετία του 1970 οδήγησε στην αναγνώριση του τραύματος που προκύπτει από τους βιασμούς, τις σεξουαλικές παρενοχλήσεις και τη βία κατά των γυναικών. Όπως και τη δεκαετία του 1980 το τραύμα από την κακοποίηση των παιδιών αναγνωρίστηκε πλατιά.

Ο ρόλος των κοινωνικών κινημάτων και της συλλογικής έκφρασης είναι κομβικής σημασίας για την εξέλιξη κάθε επιστημονικού πεδίου, πόσο μάλλον δε για επιστήμες όπως η ψυχιατρική και η ψυχολογία. Οι επιστήμες δεν είναι θέσφατα αλλά δρώντες οργανισμοί μέσα σε μία κοινωνία και ως τέτοιοι πρέπει να αντιμετωπίζονται. Το 1970 το ετήσιο συνέδριο της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Ένωσης, στο Σαν Φρανσίσκο, διακόπηκε όταν το Μέτωπο Απελευθέρωσης Ομοφυλόφιλων μπήκε στην αίθουσα με κεντρικό σύνθημα *«σταματήστε να μιλάτε για εμάς και αρχίστε να μιλάτε μαζί μας»*. Η ομοφυλοφιλία έως τότε θεωρούνταν μια ψυχιατρική διαταραχή, με συγκεκριμένα διαγνωστικά κριτήρια στο DSM-I.

Μάλιστα όπως χαρακτηριστικά είπε στην ομιλία του, διακινδυνεύοντας την καριέρα του, στο αντίστοιχο συνέδριο του 1972, ο Fryer, ένας ομοφυλόφιλος ψυχίατρος -ο οποίος έδωσε αγώνα για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων - *«Και εμείς βιώνουμε το σύνδρομο του αράπη, αν θέλουμε να πετύχουμε στον τομέα μας, πρέπει να ξέρουμε τη θέση μας»* κάνοντας μια σύνδεση για τις διάφορες εκφάνσεις του ρατσισμού που βίωναν λευκοί και μαύροι στην Αμερική. Οι προοδευτικές φωνές μέσα στην ίδια την επιστημονική κοινότητα σε συνδυασμό με την πίεση των κοινωνικών κινημάτων από τα κάτω οδήγησαν στο 1973 όπου η ομοφυλοφιλία αφαιρέθηκε από το DSM και έκτοτε δεν θεωρείται από την ψυχιατρική ως μια διαταραχή αλλά ως μια φυσιολογική επιλογή των ανθρώπων.

Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί ακόμη η σημαντική πίεση που άσκησε προς όλες τις κατευθύνσεις το κίνημα των Black Lives Matter και η ήττα του Τράμπ. Η Αμερικανική Ψυχιατρική ένωση, ο παλιότερος θεσμός της ψυχιατρικής στις ΗΠΑ, αναγκάστηκε να ζητήσει δημόσια συγνώμη, με σχετική ανακοίνωσή της, προς τα μέλη της, τους ασθενείς και τις οικογένειές τους για τις ρατσιστικές πρακτικές στην ψυχιατρική απέναντι στους μαύρους, δεσμευόμενη για την ανάπτυξη αντιρατσιστικών πολιτικών και την προώθηση της ισότητας στην ψυχική υγεία.

Το κολαστήριο της Λέρου

Στην Ελλάδα το κίνημα της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης, δηλαδή η αντιμετώπιση των ανθρώπων όχι με τους όρους που προτάσσει το βιολογικό μοντέλο, αλλά με όρους ψυχικής και κοινωνικής υπόστασης ξεκίνησε τη δεκαετία του '80. Το άρθρο της βρετανικής εφημερίδας Observer, το 1989, με τίτλο «Το ένοχο μυστικό της Ευρώπης» και η φωτογραφία στο αντίστοιχο πρωτοσέλιδο με τους εξαθλιωμένους γυμνούς ασθενείς από το άσυλο της Λέρου, οδήγησε στον παγκόσμιο διασυρμό της Ελλάδας.

Η ψήφιση του νόμου για το Εθνικό Σύστημα Υγείας (Ν.1397/83), η ενσωμάτωση των ειδικών ψυχιατρείων στα γενικά νοσοκομεία, οι προσλήψεις προσωπικού και η δημιουργία μονάδων ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης, εντός της κοινότητας, ήταν τεράστιες κατακτήσεις. Όμως οι κατακτήσεις και η κατεύθυνση της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης δεν μπορούν να προσεγγιστούν ξέχωρα από τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές που άνθισαν στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Αρχικά *«για να υπερκεραστεί το άκαμπτο και γραφειοκρατικό δημόσιο λογιστικό»* υιοθετήθηκε η παρέμβαση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, δίνοντας υπέρογκα ποσά ουσιαστικά στους ιδιώτες, ενώ από την πλευρά του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης δεν υπήρξε πρόβλεψη αξιολόγησης του έργου τους, ούτε και υποχρέωσή τους να δημοσιεύσουν τα οικονομικά τους πεπραγμένα.

Έτσι σταδιακά το όραμα της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης μετατράπηκε σε εμπορικό αντικείμενο, λειτουργώντας ως κερκόπορτα ιδιωτικοποίησης της ψυχικής υγείας. Η πανδημία ανέδειξε ακόμη περισσότερο αυτή τη σύγκρουση καθώς πραγματοποιήθηκαν μια σειρά νομοθετήσεις, όπως η επαναφορά των ακούσιων νοσηλειών σε ιδιωτικές κλινικές (ΦΕΚ 4704/Β/23-10-20), η σύμπραξη ιδιωτικού-δημόσιου και η εγκύκλιος για τη μετάβαση σε Μ.Ψ.Α. (Μονάδες Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης)[11] οι οποίες, επί της ουσίας ,οδηγούν στον αποκλεισμό των ασθενών από τη δωρεάν περίθαλψη και αποκατάστασή τους και στην καταπάτηση ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Εκκωφαντική κατάληξη όλης αυτής της διαδικασίας, ήταν τα πρόσφατα δημοσιεύματα που αποκάλυπταν την πρόθεση της κυβέρνησης να «αναστήσει» το κολαστήριο της Λέρου, στέλνοντας καραβιές

«αζήτητων» ασθενών στο παλιό ψυχιατρείο ελλείψει επαρκών δομών, προσωπικού και επιστημονικού λόγου. Τα σχέδιά τους ανέκοψε η άμεση αντίδραση και η δημοσιοποίηση του θέματος από τους εργαζόμενους στην ψυχική υγεία.

Απελευθέρωση

Αναμφίβολα λοιπόν τα επιμέρους αιτήματα και οι διεκδικήσεις των εργαζόμενων στην ψυχική υγεία είναι ζωτικής σημασίας. Αυτή η πανδημία, της ψυχικής υγείας, δεν πρόκειται να αντιμετωπιστεί χωρίς πρωτοβάθμια υγεία, στελέχωση των νοσοκομείων, δημιουργία κινητών μονάδων κατ' όικον υποστήριξης, δημιουργία μονάδων ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης, τομεοποίηση, προνοιακή πολιτική, νομοθετήσεις κ.ο.κ.

Όμως ταυτόχρονα όταν ένα τραύμα προέρχεται από μια συλλογική εμπειρία τότε μπορεί και πιο εύκολα να οδηγήσει συνολικά σε συλλογικές απαντήσεις. Αυτό μπορεί να σπάσει την απομόνωση και την αίσθηση αδυναμίας που είναι ταυτόχρονα αιτίες και αποτελέσματα των ψυχικών διαταραχών. Έχουμε πολλά τέτοια παραδείγματα το τελευταίο διάστημα. Από τους πυρόπληκτους του καλοκαιριού που συλλογικά προσπάθησαν να σώσουν τα χωριά τους, την ώρα που η κυβέρνηση τα άφηνε να καούν, μέχρι την αλληλεγγύη χιλιάδων ανθρώπων που στάθηκαν στο πλευρό τους.

Έχουμε το παράδειγμα των υγειονομικών που έσπασαν από την αρχή της πανδημίας το σιωπητήριο που ήθελε να επιβάλει η κυβέρνηση και αγωνίζονται συνεχώς με απεργιακές κινητοποιήσεις για να σταματήσουν τη διάλυση της δημόσιας υγείας. Αντίστοιχες είναι οι εικόνες σε μια σειρά από κλάδους, που δείχνουν πως οι εργαζόμενοι εν μέσω πανδημίας ψάχνουν συλλογικότητες, μαζικοποιούν τα σωματεία τους ή φτιάχνουν καινούργια.

Στο χώρο του Τουρισμού-Επισιτισμού η απάντηση στην ανεργία που έφερνε η κυβερνητική διαχείριση της πανδημίας, σήμανε τη συμμετοχή στις κινητοποιήσεις του συνδικάτου, τη μαζικοποίηση του σωματείου, τη μεγάλη νίκη των ντελιβεράδων της e-food, τη δημιουργία νέου σωματείου στην e-food και το παράδειγμα τους μπαίνουν μπροστά να ακολουθήσουν και οι εργαζόμενοι στη Wolt. Οι καλλιτέχνες συσπειρώθηκαν κατά χιλιάδες στο σωματείο τους, όταν η κυβέρνηση έκλεισε όλα τα θέατρα και άφησε την μεγάλη πλειοψηφία των καλλιτεχνών χωρίς επίδομα, όχι μόνο με κινητοποιήσεις αλλά και με τη μαζικοποίηση του σωματείου τους. Η συμμετοχή στις κάλπες στις εκλογές του ΣΕΗ (Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών) από 500 άτομα το 2018, εκτινάχθηκε στα 1500 άτομα το 2020. Έτσι κατάφεραν να κερδίσουν, εξασφαλίζοντας πως το επίδομα θα το πάρει το 80% των εργαζόμενων στον κλάδο.[12]

Το ξέσπασμα των κινητοποιήσεων ενάντια στις σεξιστικές επιθέσεις στο χώρο της τέχνης οδήγησε σε δράσεις γύρω από το σωματείο. Το ελληνικό Me too κάνοντας συλλογικές τις εμπειρίες και τα τραύματα των γυναικών που κακοποιήθηκαν από πλούσιους και ισχυρούς άντρες έγινε παράδειγμα δύναμης και αντίστασης. Συνολικά το κίνημα ενάντια στις σεξιστικές διακρίσεις και επιθέσεις, αναδεικνύει με τον πιο εκκωφαντικό τρόπο το πώς οι γυναίκες, που πλήττονται ιδιαίτερα από τη διαχείριση της πανδημίας, υλικά αλλά και ψυχικά, μπήκαν μπροστά και οργάνωσαν την απεργιακή 8 Μάρτη, στη συνέχεια πρωτοστατούν μέσα στους χώρους δουλειάς, στους αγώνες ενάντια στις επιθέσεις του Μητσοτάκη, αλλά και στη μάχη ενάντια στο σεξισμό. Πολλοί Μαρξιστές θεωρητικοί έχουν τονίσει την απελευθερωτική δύναμη της συλλογικής δράσης και ακόμα περισσότερο της επανάστασης.

Ο ίδιος ο Μαρξ περιέγραψε πως η επανάσταση είναι αναγκαία για να καθαρίσουμε τη «βρωμιά αιώνων», όχι μόνο για να ξεμπερδεύουμε με τις σεξιστικές και τις ρατσιστικές ιδέες, αλλά και για να απαλλαγούμε από το αίσθημα της ντροπής, της κατωτερότητας και της αδυναμίας που νιώθουν πολλοί εργαζόμενοι σαν αποτέλεσμα της ταξικής κοινωνίας.

Ο Τόνι Κλιφ γράφει: *«Το μεγαλύτερο επίτευγμα της Ρώσικης Επανάστασης δεν ήταν ούτε οι μαζικές απεργίες, ούτε καν τα σοβιέτ. Το σημαντικότερο και πιο εντυπωσιακό επίτευγμα ήταν η πνευματική ανάπτυξη των εργατών στη Ρωσία»*. Η δύναμη που έχει η εργατική τάξη να απελευθερώσει τον εαυτό της και την κοινωνία αναδείχτηκε μέσα στην πανδημία, καθώς η κοινωνία κατάφερε να μείνει όρθια χάρη στην τάξη που παράγει τον πλούτο, τους εργαζόμενους στα νοσοκομεία, στην καθαριότητα, στα σούπερ μάρκετ, στα μέσα μαζικής μεταφοράς. Όλοι οι αγώνες της τελευταίας περιόδου μας δίνουν την ελπίδα ότι ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός. ■

Σημειώσεις

1. https://tinyurl.com/bdf3md5f
2. Robert Preidt, Child Suicides Rising During Lockdown, HealthDay Reporter, Feb. 10, 2021, https://tinyurl.com/28nhutbj
3. Sheila Ramaswamy, Shekhar Seshadri, Children on the brink: Risks for child protection, sexual abuse, and related mental health problems in the COVID-19 pandemic, Indian J Psychiatry, issue 62, September, 2020, https://tinyurl.com/22hz7rud
4. Bibin V. Philip, Escalating Suicide Rates Among School Children During COVID-19 Pandemic and Lockdown Period: An Alarming Psychosocial Issue, Indian Journal of Psychological Medicine, issue 43, January, 2021, https://tinyurl.com/2p8cd6rw
5. Ann John, Jane Pirkis, David Gunnell, Louis Appleby, Jacqui Morrissey, Trends in suicide during the covid-19 pandemic, BMG, issue 371, November, 2020, https://tinyurl.com/bdz2pmef
6. Takanao Tanaka, Shohei Okamoto, Increase in suicide following an initial decline during the COVID-19 pandemic in Japan, Nature Human Behaviour, issue 5, January, 2021, https://tinyurl.com/2z7snwwx
7. https://tinyurl.com/2p888x63
8. https://tinyurl.com/3v84n5vn
9. Iain Ferguson, Politics of the Mind: Marxism and Mental Distress, Bookmarks, London, 2017
10. Iain Ferguson, Capitalism, coronavirus and mental distress, International Socialism Journal, issue 168, October, 2020, https://tinyurl.com/555358ew
11. Εγκύκλιος «Διαδικασία μετάβασης ψυχικά ασθενών σε Μονάδες Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης» https://tinyurl.com/yckumtw8
12. Τάσος Αναστασιάδης, Η επιστροφή του συνδικαλισμού, Σοσιαλισμός από τα κάτω, Νο 146, Μάης-Ιούνης 2021, https://www.socialismfrombelow.gr/article.php?id=1301

Μαρξισμός και καταπίεση των γυναικών

Αθήνα 25 Νοέμβρη

Η Σταυρούλα Πανίδου προβάλλει τους αγώνες των γυναικών και την αξία του Μαρξισμού σαν οδηγού για την απελευθέρωση.

Επιθέσεις σε θεσμικές κατακτήσεις δεκαετιών, οι ελεύθερες εκτρώσεις στο στόχαστρο νεοφιλελευθερισμού και ακροδεξιάς, αναβίωση σεξιστικών σκουπιδιών για το πρώτιστο καθήκον των γυναικών να γεννοβολούν, έξαρση της σεξιστικής βίας στη δουλειά και στο σπίτι, οικογενειακές γυναικοκτονίες, πρωτιά των γυναικών στην ανεργία και στις ελαστικές σχέσεις εργασίας, αύξηση των εργασιακών ανισοτήτων, διάλυση των δημόσιων δομών υγείας, φροντίδας, εκπαίδευσης.

Δεν θα σας αφήσουμε να μας γυρίσετε πενήντα χρόνια πίσω. Κάτω τα χέρια από τα σώματά μας – Κάτω τα χέρια από τις δουλειές μας. Από το Τέξας μέχρι την Αθήνα κι από την Αργεντινή μέχρι την Πολωνία οι γυναίκες είναι αποφασισμένες να μην αφήσουν να τις πάνε ούτε μισό βήμα πίσω απ' τις κατακτήσεις τους. Για τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, τον έλεγχο των σωμάτων τους και την οικονομική τους ανεξαρτησία.

Η Cinzia Arruzza, ακτιβίστρια στο φεμινιστικό και στο αντικαπιταλιστικό κίνημα στις ΗΠΑ και μία από τις συντάκτριες του Μανιφέστου «Φεμινισμός για το 99%», διαπιστώνει ότι *«σε μια εποχή οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, στρέφουμε τώρα εν μέρει αλλά κατ' ανάγκη την προσοχή μας στη δομική σχέση της έμφυλης καταπίεσης και του καπιταλισμού»*. Προτείνει, λοιπόν, έναν «ταξικό φεμινισμό», ενάντια στις πολιτικές της ταυτότητας ή αλλιώς *«τον νεοφιλελεύθερο φεμινισμό που επικρατεί στην Αμερική τα τελευταία χρόνια»*. Το παράδειγμά της ως κριτική σ' αυτές τις πολιτικές ότι *«μια μαύρη γυναίκα δεν βιώνει τον ρατσισμό και το σεξισμό ως ξεχωριστά φαινόμενα μεταξύ τους ή ως ξεχωριστά φαινόμενα από την ταξική της θέση και την καπιταλιστική εκμετάλλευση· μια φτωχή μαύρη γυναίκα βιώνει τον σεξισμό ή τον ρατσισμό διαφορετικά από μια μαύρη γυναίκα της μεσαίας τάξης»* είναι σωστό. Αλλά δεν αρκεί.

Το να ξανανοίξει σήμερα πλατιά στο κίνημα η συζήτηση για τη γυναικεία καταπίεση με όρους ταξικούς και αντικαπιταλιστικούς είναι ένα μεγάλο βήμα. Γιατί αυτό δίνει τη δυνατότητα στις μαρξιστικές ιδέες να καθορίσουν τον τρόπο και το αποτέλεσμα της πάλης ενάντια στη γυναικεία καταπίεση. Και γι' αυτό χρειάζεται να είμαστε ξεκάθαρες/οι σ' αυτές τις ιδέες.

Για τον Μαρξισμό, κεντρικότητα της εργατικής τάξης δεν σημαίνει απλά το

ότι οι εργάτριες και οι εργάτες βιώνουν πιο έντονα τις διάφορες μορφές καταπίεσης ούτε καν το ότι τις συνειδητοποιούν καθαρότερα. Σημαίνει τη δύναμή τους ως συλλογικό υποκείμενο, ως τάξη, γυναίκες και άνδρες μαζί, να αντιπαλέψουν την καταπίεση εκεί που βρίσκονται οι αιτίες που τη δημιουργούν, στις σχέσεις εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης στην παραγωγή. Και σημαίνει ότι το αποκορύφωμα της ταξικής πάλης, η εργατική επανάσταση, είναι ο μόνος τρόπος για να ανοίξει ο δρόμος για την απελευθέρωση όλων των γυναικών. Γιατί δεν μπορεί να υπάρξει τέλος στην καταπίεση των γυναικών στον καπιταλισμό.

Με τις εργάτριες μπροστά από τη Γαλλική ως τη Ρώσικη Επανάσταση

Στις «Επικίνδυνες σχέσεις – Γάμοι και διαζύγια μαρξισμού και φεμινισμού»,[1] στο πρόσφατα εκδομένο στα ελληνικά βιβλίο της, η Αρούτσα ανοίγει τη συζήτηση για τη σχέση του γυναικείου κινήματος με τα εργατικά και κοινωνικά κινήματα και για τη σχέση της «τάξης» με το «φύλο»,[2] με μια αναδρομή στα δύο «κύματα του φεμινισμού»,[3] στις δύο, δηλαδή, περιόδους των μεγάλων αγώνων ενάντια στη γυναικεία καταπίεση. Από τη Γαλλική Επανάσταση και ως τον απόηχο της Ρώσικης Επανάστασης το πρώτο, την περίοδο του Μάη του '68 το δεύτερο.

Αυτή η αναδιήγηση του παρελθόντος γίνεται για να βρεθούν τα παραδείγματα, θετικά και αρνητικά, που μπορούν σήμερα να συνδράμουν στο στόχο για μια «ενιαία θεωρία»[4] για το γυναικείο κίνημα ώστε «*…να γεφυρώσουμε το χάσμα ανάμεσα στο φεμινιστικό κίνημα και στον ταξικό αγώνα. Και πρώτο βήμα εδώ είναι να ξεπεράσουμε την παλιά διαλεκτική των προτεραιοτήτων, στην οποία ο διάλογος ανάμεσα στις δύο πλευρές και η αντιπαράθεσή τους θα έπρεπε να λυθούν είτε μέσα από την αναγνώριση της υπεροχής του φύλου επί της τάξης είτε αντιστρόφως*».

Το «Πρώτο κύμα του φεμινισμού», λέει η συγγραφέας, είναι το παράδειγμα που το «ξεπέρασμα των προτεραιοτήτων» φύλου και τάξης είχε θετικά αποτελέσματα («γάμοι»). Η αλματώδης ανάπτυξη και οι επιτυχίες του γυναικείου κινήματος αυτήν την περίοδο οφείλονται στο ότι «*το αίτημα για χειραφέτηση επέτρεψε να συνδεθεί ο αστικός φεμινισμός με φεμινίστριες του εργατικού κινήματος, και μάλιστα σε συγκεκριμένες περιστάσεις οδήγησε και σε κοινή δράση*».

Είναι και πάλι ένα συμπέρασμα μισό. Ας το προχωρήσουμε λίγο περισσότερο.

Στην περίοδο αυτή αποδείχθηκε ότι η ταξική πάλη είναι ο μόνος τρόπος που μπορεί να οδηγήσει στη χειραφέτηση όλων των γυναικών αλλά και να οδηγήσει στο δρόμο για την απελευθέρωσή τους.

Ο 19ος αι. άνοιξε με το ιδεολογικό οπλοστάσιο της Γαλλικής Επανάστασης να γίνεται σημαία κάθε καταπιεσμένης ομάδας. «Ελευθερία» σήμαινε για τους λαούς των αυτοκρατοριών και των αποικιών την ανεξαρτησία τους, για τους μαύρους σκλάβους την απελευθέρωσή τους και «ισότητα» σήμαινε τα δημοκρατικά δικαιώματα του πολίτη. Τα δικαιώματα του πολίτη δεν δόθηκαν αρχικά σε όλους τους άντρες. Μόνο στους εύπορους. Και δεν δόθηκαν σε καμιά γυναίκα. Ούτε στις εύπορες.

Μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε γιατί στο δικαίωμα στην ψήφο έμπαινε το πρόσκομμα της οικονομικής ευρωστίας. Οι εποχές μύριζαν ακόμη επαναστατικό μπαρούτι. Η νικήτρια αστική τάξη δεν έβαζε σε κίνδυνο την πολιτική της εξουσία. Αλλά γιατί όχι στις γυναίκες της τάξης τους; Ήταν αποτέλεσμα κάποιας μεταφυσικής «αντρικής συνωμοσίας» ενάντια στο γυναικείο φύλο;

Ασφαλώς όχι. Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα αιτήματα των καταπιεσμένων που, κατά κάποιον τρόπο, μπορούσε να ενσωματώσει ο καπιταλισμός – δημιουργία νέων αστικών κρατών, απελευθέρωση των σκλάβων και μετατροπή τους σε «ελεύθερους» εργάτες για την παραγωγή του – το αίτημα του αστικού φεμινισμού για την πολιτική ισότητα των γυναικών με τους άντρες προσέκρουε στην ίδια τη λειτουργία του συστήματος και συγκεκριμένα στο ρόλο της οικογένειας, όπως αυτός αναδιαμορφώθηκε για να υπηρετήσει τις ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής.

Ο βιομηχανικός καπιταλισμός κατέστρεψε το προκαπιταλιστικό πατριαρχικό αγροτικό και βιοτεχνικό νοικοκυριό ως οικονομική μονάδα και μετέτρεψε τους αγρότες σε φτηνά εργατικά χέρια, κουβαλώντας τους, κυριολεκτικά σε συνθήκες προσφυγιάς, στις βιομηχανικές πόλεις της εποχής. Διαλύοντας, όμως, το πατριαρχικό νοικοκυριό, στο οποίο η παραγωγή και η αναπαραγωγή δεν ήταν διαχωρισμένες χωροταξικά, ο καπιταλισμός διέλυσε την ίδια τη δυνατότητα αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Άρχισε να στερεύει και να μην πληροί τις ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής. Η δημιουργία της νέας πυρηνικής εργατικής οικογένειας[5] ήταν η λύση: η ιδιωτικοποιημένη αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, ζώσας και μελλοντικής, δηλαδή με όσο το δυνατόν λιγότερο κόστος για τον καπιταλισμό. Η γυναίκα θα επιτελούσε αποκλειστικά τα καθήκοντα αναπαραγωγής και ο άντρας εργάτης ως «πατριάρχης» - χωρίς, βέβαια, να χειρίζεται πλέον κανένα πλεόνασμα – θα έπαιρνε έναν ικανοποιητικό μισθό για να συντηρεί αυτή την οικογένεια.

Δεν βρέθηκαν όμως μόνο οι γυναίκες της εργατικής τάξης κλεισμένες στο σπίτι αλλά και οι γυναίκες της αστικής τάξης. Η νέα ιδεολογία – ένα συνονθύλευμα παλιών αντιλήψεων και νεόκοπων, δήθεν επιστημονικών τεκμηρίων για τη βιολογικά προκαθορισμένη θέση της γυναίκας στην αναπαραγωγή – σήμανε και το δικό τους αποκλεισμό από το δημόσιο χώρο.

Ακόμη περισσότερο. Ο αστικός γάμος ήταν σχέση ιδιοκτησίας. Η γυναίκα έγινε «πράγμα» και η αστική οικογένεια οριοθετούσε το χώρο αποκλεισμού της και αποκλειστικότητας στη χρήση της. Με

Εργαζόμενες στα ξενοδοχεία της Ν. Υόρκλης απαιτούν την καταδίκη του βιαστή Στρος Καν

το γάμο της, οτιδήποτε μετέφερε ως κεφάλαιο από την πατρική περιουσία αποτελούσε τμήμα του κεφαλαίου της νέας οικογένειας, δηλαδή του άντρα της. Με τη διάλυση του γάμου – με δικαίωμα αιτήματος διαζυγίου μόνο από τον άνδρα – δεν δικαιούταν τίποτα.

Το αίτημα του αστικού φεμινισμού, γέννημα-θρέμμα της επαναστατικής περιόδου, να είναι και η γυναίκα «πολίτις» συγκρουόταν με τον εγκλεισμό στον ιδιωτικό χώρο της οικογένειας και την πλήρη εξάρτηση των γυναικών από τον άντρα. Ψήφος, κληρονομικά δικαιώματα σε περίπτωση διαζυγίου και ισότιμη εκπαίδευση για τις κόρες τους.

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς έλεγαν ότι η προϋπόθεση για την απελευθέρωση των γυναικών ήταν η ένταξή τους στην κοινωνική παραγωγή. Κι αυτό έγινε. Αλλά μόνο για τις γυναίκες της εργατικής τάξης. Η «ιδανική» πυρηνική εργατική οικογένεια σπάνια υλοποιήθηκε. Οι καπιταλιστές δεν ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν αυτόν τον «οικογενειακό μισθό» και έτσι οι γυναίκες της εργατικής τάξης άρχισαν και πάλι να δουλεύουν, αρχικά περιστασιακά και κακοπληρωμένα, έχοντας ταυτόχρονα και την ανατροφή των παιδιών και τις δουλειές του σπιτιού.

Αν από τη μια ήταν οι άθλιες συνθήκες που ζούσαν και δούλευαν, από την άλλη η έξοδός τους στην παραγωγή τους έδωσε τη δύναμη της ταξικής πάλης. Και αποτέλεσαν πρωτοπορία σ' αυτήν. Στις μεγάλες κοινωνικές μάχες όλης της περιόδου. Στις μάχες στους χώρους δουλειάς για καλύτερες συνθήκες, για το συνδικαλισμό τους και για ισοτιμία στη δουλειά με τους άντρες εργάτες.[6] Με συγκρούσεις με τις αντιλήψεις για την «κατωτερότητά» τους που υπήρχαν και μέσα στα συνδικάτα, στα εργατικά κόμματα ακόμη και μέσα στην ίδια την Παρισινή Κομμούνα. Αλλά και για την ψήφο των γυναικών στο κίνημα των «σουφραζέτων».

Ήταν αυτή η εμπειρία των ταξικών αγώνων που έδωσε σε πολλές εργάτριες την αυτοπεποίθηση να αρχίσουν να αμφισβητούν τους ρόλους τους στην οικογένεια, να αμφισβητούν το ίδιο το υπάρχον οικογενειακό μοντέλο και να ριζοσπαστικοποιούνται περισσότερο από τις μορφωμένες μεσοαστές φεμινίστριες. Οι διεκδικήσεις του αστικού φεμινισμού για αστικοδημοκρατικά δικαιώματα στις γυναίκες, όχι απλά ενσωματώθηκαν, αλλά υπερκεράστηκαν από τις διεκδικήσεις και τις ταξικές μορφές πάλης των γυναικών της εργατικής τάξης.

Ο ρόλος των επαναστατριών σοσιαλιστριών, οργανωτικά και ιδεολογικά, ήταν κορυφαίος σ' αυτές τις μάχες. Επικεντρώνοντας στην ταξική πάλη και στη σοσιαλιστική προοπτική, οργάνωναν τις εργάτριες στα συνδικάτα αλλά και στην πάλη για την επανάσταση και έκαναν το ζήτημα της ισότητας των γυναικών με τους άντρες κεντρικό στον αγώνα για τη χειραφέτηση ολόκληρης της εργατικής τάξης. Από τη σοσιαλίστρια Ελιζαμπέτα Ντμιτρίεβα στην Παρισινή Κομμούνα,[7] στις σκληρές μάχες της Ρόζας Λούξεμπουργκ και της Κλάρα Τσέτκιν ενάντια σε μισογυνικές απόψεις μέσα στο SPD και την κορυφαία δράση της τελευταίας για την οργάνωση των γυναικών σε πολιτικό και συνδικαλιστικό επίπεδο σε διεθνή κλίμακα, ως τις μπολσεβίκες της Ρώσικης Επανάστασης.

Οι ηγέτιδες του Ζενοντέλ, της γυναικείας οργάνωσης του μπολσεβίκικου κόμματος, η Ινέσσα Αρμάν, η Αλεξάντρα Κολλοντάι, η Ναντέζντα Κρούπσκαγια, όπως και ο Λένιν και ο Τρότσκι που στή-

ριζαν όλη τους τη δράση, ξεκινούσαν με μια από τις θεμελιώδεις αρχές του μαρξισμού· ότι ο βαθμός χειραφέτησης της γυναίκας στην κάθε κοινωνία αποτελεί το μέτρο για τη γενικότερη χειραφέτηση. Ούτε ο εμφύλιος ούτε οι ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις ούτε η απίστευτη φτώχεια δεν τους έκαναν να βάλουν σε δεύτερη μοίρα αυτή την αρχή. Στα δύο πρώτα χρόνια της, η εργατική εξουσία, σε μία από τις πιο καθυστερημένες χώρες της Ευρώπης, έκανε περισσότερα για τη χειραφέτηση των γυναικών από όλα όσα έχουν γίνει οπουδήποτε αλλού μέχρι τις μέρες μας.

Έβαλε τις βάσεις για να μπορέσει να κτυπήσει την καταπίεσή τους μέχρι εκεί που ήταν αιώνες ριζωμένη, στην πιο οικεία σφαίρα της ανθρώπινης ζωής, στην οικογένεια, στις σχέσεις της γυναίκας, του άντρα και των παιδιών τους. Οι αλλαγές στους θεσμούς, έλεγε ο Τρότσκι, είναι το εύκολο για ένα εργατικό κράτος. *«Κι όμως, είναι φανερό ότι, αν δεν αποκατασταθεί η ισότητα του άντρα και της γυναίκας μέσα στην οικογένεια, δεν μπορούμε να μιλάμε σοβαρά για την ισότητα στην παραγωγή και στην πολιτική, γιατί μια γυναίκα υπόδουλη στην οικογένειά της, στην κουζίνα της, στην μπουγάδα της, στην μόδα, περιορίζει στο ελάχιστο τις δυνατότητές της να δράσει πάνω στην κοινωνική ζωή και τη ζωή του Κράτους».*[8]

Το εργατικό κράτος στη Ρωσία, με τα πενιχρά του μέσα, έβαζε μπροστά να απελευθερώσει τις γυναίκες, κοινωνικοποιώντας την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Έβαζε μπροστά να απελευθερώσει τις ίδιες τις ανθρώπινες σχέσεις. Την ίδια στιγμή που στα πλούσια καπιταλιστικά κράτη ακόμη και οι μεγαλοαστές δεν είχαν ούτε το δικαίωμα ψήφου.

Ο Μάης του ΄68 και το γυναικείο κίνημα

Στη διευρυμένη περίοδο του Μάη του ’68 οι μαρξιστικές ιδέες είχαν εξαπλωθεί σε όλα τα κινήματα. Στο εργατικό, στο αντιπολεμικό, στο αντιρατσιστικό, στο γυναικείο, στο κίνημα για τη σεξουαλική απελευθέρωση.

Ποιες ήταν, λοιπόν, οι αιτίες των «διαζυγίων» ενός μεγάλου τμήματος του γυναικείου κινήματος με τις μαρξιστικές ιδέες και την ταξική πάλη κατά το «Δεύτερο Κύμα του Φεμινισμού», αναρωτιέται η Αρούτσα;

Οι λόγοι που επικαλείται δεν ξεφεύγουν επί της ουσίας από τη ρητορική και του αστικού και του ριζοσπαστικού φεμινισμού που αναπτύχθηκαν την περίοδο αυτή. Είναι, λέει, οι απαξιωτικές πολιτικές των κομμουνιστικών κομμάτων και των συνδικάτων απέναντι στο ζήτημα της πάλης ενάντια στη γυναικεία καταπίεση *«αφότου ο σταλινισμός εδραίωσε την κυριαρχία του και μόλυνε την πολιτική των κομμουνιστικών κομμάτων, που οργανώνονταν τώρα σε μια γραφειοκρατικοποιημένη Τρίτη Διεθνή».*

Ο σταλινισμός δεν ήταν απλώς μια αλλαγή πολιτικού προσανατολισμού. Ήταν η πλήρης καταστροφή της εργατικής εξουσίας και η επαναφορά των καπιταλιστικών παραγωγικών και κοινωνικών σχέσεων. Η επαναφορά της εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης στην παραγωγή επανέφερε και τον προηγούμενο τρόπο αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Η ΕΣΣΔ και τα γύρω απ’ αυτήν κράτη δεν ήταν κανενός είδους σοσιαλισμός. Ήταν Κρατικός Καπιταλισμός. Ήταν η ήττα της εργατικής επανάστασης και άρα και της γυναικείας απελευθέρωσης.

Ο θεσμός της οικογένειας αγιοποιήθηκε ξανά και η μητρότητα έγινε η κατεξοχήν υποχρέωση της «σοβιετικής γυναίκας». Οι πρωτοπόροι νόμοι του εργατικού κράτους για ελεύθερες εκτρώσεις, για εύκολο διαζύγιο αρκεί να το αιτούνταν ένα από τα δύο μέλη, για νομιμοποίηση των σχέσεων εκτός γάμου με ίσα δικαιώματα στα παιδιά που γεννιούνταν απ’ αυτές, καταργήθηκαν, η ομοφυλοφιλία ποινικοποιήθηκε, οι κοινωνικές δομές με στόχο να απαλλαχθούν οι γυναίκες από τις δουλειές του σπιτιού κατέρρευσαν. Όπως λαμπρά το διατυπώνει ο Τρότσκι, *«μπορούμε να μετρήσουμε την ήττα που προκάλεσε ο Στάλιν στην επανάσταση με το να δούμε το τι συνέβη στις γυναίκες».* Ήταν ο σταλινισμός που πήρε διαζύγιο από τον μαρξισμό.

Χωρίς την ανάλυση του κρατικού καπιταλισμού, ακόμη και οι φεμινίστριες που επηρεάζονταν από τον Μαρξισμό δεν μπορούσαν εύκολα να απαντήσουν στο επιχείρημα των απόψεων περί Πατριαρχίας ότι η καταπίεση των γυναικών δεν είναι προϊόν των ταξικών κοινωνιών, εφόσον η πραγματικότητα δείχνει ότι μπορεί να υπάρξει μια εργατική επανάσταση και μια σοσιαλιστική κοινωνία που αφήνει ανέπαφη την καταπίεση των γυναικών. Στο ότι, συνεπώς, οι ταξικοί αγώνες δεν αφορούν το γυναικείο κίνημα, είναι αποκλειστικά οικονομικές μάχες και, σε τελική ανάλυση, σε όλες τις κοινωνίες οι άντρες επωφελούνται και θα συνεχίσουν να επωφελούνται από την καταπίεση και την εκμετάλλευση των γυναικών.

Το ποια από τις επιλογές κέρδιζε ηγεμονία στο γυναικείο κίνημα εξαρτιόταν και από τις ευρύτερες συνθήκες. Όπου υπήρχε άνοδος στους εργατικούς αγώνες στα τέλη της δεκαετίας του ‘60 και στις αρχές του ‘70 (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Βρετανία κλπ) υπερίσχυε στο γυναικείο κίνημα ο προσανατολισμός στην εργατική τάξη, με αιτήματα που αφορούσαν την πλειοψηφία των γυναικών της εργατικής τάξης (ίσες αμοιβές, 24ωροι παιδικοί σταθμοί, ελεύθερες εκτρώσεις κ.λπ.). Όπου το κίνημα της εργατικής τάξης ήταν αδύναμο (ΗΠΑ) ή όπου έπεσε σε παρακμή, το γυναικείο κίνημα άρχιζε να ηγεμονεύεται από το φεμινισμό των απόψεων περί Πατριαρχίας. Απόψεις που, αποκλείοντας ουσιαστικά τη δυνατότητα απελευθέρωσης των γυναικών, εναγκαλίστηκαν τελικά τον θεσμικό «ρεαλισμό» του ρεφορμισμού ή την αυτονομία.

Και οι δύο αυτές περίοδοι των μεγάλων αγώνων ενάντια στη γυναικεία καταπίεση έγιναν σε περιόδους γενικευμένων μαχών. Οι επιτυχίες των αγώνων

του γυναικείου κινήματος εξαρτήθηκαν από τις επιτυχίες ή τις ήττες αυτών των ευρύτερων μαχών. Και στις δύο περιπτώσεις φάνηκε επίσης η αναγκαιότητα, πολιτικά και οργανωτικά, της Επαναστατικής Αριστεράς.

Τα μέλη του μπολσεβίκικου κόμματος, γυναίκες και άντρες, ήταν μέσα σε κάθε μάχη, από την πιο μικρή μέχρι τη μεγαλύτερη, για να οργανώσουν την επιτυχία της, προβάλλοντας και οργανώνοντας ταυτόχρονα την επαναστατική προοπτική. Γι' αυτό κατάφεραν να οδηγήσουν την εργατική επανάσταση ως την εξουσία και να ανοίξει έτσι ο δρόμος και για τη γυναικεία απελευθέρωση. Οι οργανώσεις της Επαναστατικής Αριστεράς των δεκαετιών του '60 και του '70 ήταν πολύ νέες και δεν είχαν ακόμη ρίζες στο κίνημα. Το πραγματικό στοίχημα ήταν αν θα μπορούσαν να ξανασυνδεθούν μ' αυτή τη μπολσεβίκικη μαρξιστική παράδοση, για τη σημασία της κεντρικότητας της εργατικής τάξης σε κάθε μάχη και για την ξεκάθαρη επιλογή στο ερώτημα Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, ούτως ώστε να μη διαλυθούν μετά την ήττα του κινήματος.[9]

«Η τωρινή επιδημία βιασμών εμφανίζεται σε μια περίοδο όπου η τάξη των καπιταλιστών ψάχνει να επανεδραιώσει λυσσασμένα την ισχύ της μέσα σε ένα περιβάλλον διεθνών και εσωτερικών προκλήσεων. Ο ρατσισμός και ο σεξισμός, κεντρικά στοιχεία στην εγχώρια στρατηγική της αυξανόμενης οικονομικής εκμετάλλευσης, γνωρίζουν ώθηση πέρα από κάθε προηγούμενο. Ο πολλαπλασιασμός της σεξουαλικής βίας είναι το κτηνώδες πρόσωπο μιας γενικευμένης εντατικοποίησης του σεξισμού που συνοδεύει την ταξική αυτή επίθεση».[10]

Έτσι περιέγραφε η Άντζελα Ντέιβις το 1981, πριν από σαράντα ακριβώς χρόνια, το τι συνέβαινε στις ΗΠΑ. Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε τη δεκαετία του '70, η επίθεση του νεοφιλελευθερισμού για να πάρει πίσω όλες τις κατακτήσεις που είχε πετύχει το κίνημα, τις οικονομικές, της πολιτικές, τις ιδεολογικές. Ο σεξισμός και ο ρατσισμός για να διασπάσουν την εργατική τάξη. Οι ιδεολογικές και θεσμικές επιθέσεις στα αναπαραγωγικά δικαιώματα των γυναικών, στο δικαίωμά τους στα σώματά τους, η έξαρση της σεξιστικής βίας. Είναι όλα όσα ζούμε σήμερα. Και κάνουν για άλλη μια φορά καθαρό ότι δεν μπορεί να υπάρξει τέλος στην καταπίεση των γυναικών στον καπιταλισμό.

Όλα εκτός από ένα. Ότι βρισκόμαστε στην άνοδο της οργανωμένης αντίστασης των γυναικών και των αντρών της εργατικής τάξης. Που ήδη συνδέουν τους αγώνες τους.

Οι γυναίκες της εργατικής τάξης πήραν το κίνημα #MeToo και το οδήγησαν μέχρι τα κόκκινα γιλέκα της efood. Έδειξαν ότι το πόσο ευάλωτες είναι στη σεξιστική κακοποίηση στους χώρους δουλειάς αλλά και της οικογένειας, εξαρτάται άμεσα από το βαθμό της εργασιακής τους σταθερότητας και ασφάλειας. Και έκαναν τη σεξιστική βία στους χώρους δουλειάς ζήτημα πάλης των ίδιων των συνδικάτων.

Άνοιξαν έτσι για όλη την τάξη το ζήτημα της πάλης ενάντια στους πλούσιους (εκ)βιαστές και τις κυβερνήσεις τους. Οι συλλογικές συμβάσεις, η μόνιμη και σταθερή δουλειά γίνονται αυτή τη στιγμή τα κορυφαία αιτήματα της διεκδικητικής ατζέντας στον έναν εργασιακό χώρο μετά τον άλλο.

Η συζήτηση για τη γυναικεία καταπίεση άνοιξε και πάλι συνολικά. Με τους καλύτερους όρους από ποτέ. Και η Αριστερά πρέπει να είναι αυτή τη φορά ξεκάθαρη για το ποιος είναι ο μοναδικός δρόμος που μπορεί να οδηγήσει στην απελευθέρωση όλης της ανθρωπότητας. ■

Σημειώσεις

1. Arruzza Cinzia, Επικίνδυνες σχέσεις – Γάμοι και διαζύγια μαρξισμού και φεμινισμού, ΚΨΜ, Αθήνα 2021. Το βιβλίο γράφτηκε το 2010.
2. Στο βιβλίο το «gender», για να διαχωριστεί από τον όρο «sex», επιλέγεται να μεταφραστεί ως «γένος». Νομίζω ότι η μετάφραση αυτή είναι αποπροσανατολιστική και παραμένω στο οικείο «φύλο».
3. Ορολογία που καθιέρωσαν οι φεμινίστριες και που προφανώς στενεύει το τι μπορεί να θεωρηθεί ως γυναικείο κίνημα.
4. Για την «ενιαία θεωρία» όπως αυτή γεννήθηκε ως τάση στο γυναικείο κίνημα της περιόδου του Μάη του '68 από φεμινίστριες που επηρεάζονταν από τον Μαρξισμό και κυρίως για τη «θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής», η οποία αναβιώνει τα τελευταία χρόνια, βλ. http://socialistreview.org.uk/437/social-reproduction-theory και http://isj.org.uk/social-reproduction-theory/
5. Μαρία Στύλλου, Η πάλη για την απελευθέρωση των γυναικών, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2018, 1η έκδοση
6. Για τους αγώνες των εργατριών στην Ελλάδα, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1213
7. Για τις γυναίκες της Παρισινής Κομμούνας, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1292 και http://isj.org.uk/genderquake-paris-commune/
8. Λέον Τρότσκι, Προβλήματα της καθημερινής ζωής, «Από την παλιά οικογένεια στην καινούργια», άρθρο στην Πράβδα το 1923, βασισμένο στις συζητήσεις του Τρότσκι με μπολσεβίκες εργάτριες κι εργάτες, Ουτοπία, Αθήνα 1980
9. Αυτές οι νέες οργανώσεις που έγιναν η συνέχεια της μπολσεβίκικης παράδοσης υπήρξαν. Είχαν στη θεωρία τους την ανάλυση του Κρατικού Καπιταλισμού, είχαν τον προσανατολισμό στον κεντρικό ρόλο της ταξικής πάλης και της επαναστατικής προοπτικής ως τους καθοριστικούς παράγοντες και στους αγώνες ενάντια στην καταπίεση. Γι' αυτούς τους λόγους «διάβασαν» πραγματικά τον Μαρξ και τον Ένγκελς για να δώσουν την πιο ολοκληρωμένη μαρξιστική ανάλυση για τη γυναικεία καταπίεση. Ήταν οι οργανώσεις της τάσης του Διεθνούς Σοσιαλισμού και μία από αυτές ήταν η ΟΣΕ, το σημερινό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα. Είναι οι μοναδικές οργανώσεις της Επαναστατικής Αριστεράς της περιόδου εκείνης που όχι μόνο επιβίωσαν αλλά μπορούν σήμερα να παίζουν καθοριστικό ρόλο στο κίνημα.
10. Angela Davis, Γυναίκες, φυλή και τάξη, Αρχείο 71, Αθήνα 2014

Συνεδρίαση Σοβιέτ στην επαναστατημένη Ρωσία

30 χρόνια από τη διάλυση της ΕΣΣΔ

Ποιος δεν διδάχθηκε τίποτα;

Οι μύθοι για την ανωτερότητα του "καπιταλισμού" έχουν καταρρεύσει. Ο Πάνος Γκαργκάνας εξηγεί γιατί η στρατηγική του σοσιαλισμού από τα κάτω ερμηνεύει την αποτυχία του σταλινισμού και παραμένει οδηγός για μια νέα κοινωνία.

Η επέτειος της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ τον Δεκέμβρη του 1991 πέρασε χωρίς πανηγυρισμούς από τη μεριά όλων εκείνων που τότε είχαν μιλήσει για θρίαμβο του καπιταλισμού και «τέλος της ιστορίας».

Προφανώς είναι δύσκολο ακόμη και για πολιτικούς απατεώνες σαν κι αυτούς που κυβερνάνε σήμερα να μιλήσουν για «ανωτερότητα» του καπιταλισμού την ώρα που η πανδημία σπάει όλα τα ρεκόρ κρουσμάτων και θανάτων. Κι αυτό δεν ισχύει μόνο για τον Μητσοτάκη και τους υπουργούς του. Ισχύει και για τους ομολόγους τους στην Ουάσιγκτον, στη Μόσχα και στο Πεκίνο.

Υποτίθεται ότι η διάλυση της ΕΣΣΔ σηματοδοτούσε όχι μόνο το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αλλά και την απαρχή μιας περιόδου όπου η καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση έφερνε ειρηνική συνεργασία και οικονομική πρόοδο σε όλο τον πλανήτη. Κι όμως, η επέτειος των 30 χρόνων σημαδεύεται από έναν νέο Ψυχρό Πόλεμο ανάμεσα στην Κίνα και τις ΗΠΑ, ενώ ο Μπάιντεν και ο Πούτιν βαδίζουν προς συνομιλίες για να αποτρέψουν έναν θερμό πόλεμο στην Ουκρανία και όλη την ανατολική Ευρώπη.

Ο ίδιος ο θεωρητικός της «ανωτερότητας του καπιταλισμού» που έγινε διάσημος γράφοντας για το «τέλος της ιστορίας», ο Φράνσις Φουκουγιάμα αναγκάστηκε να αναιρέσει ενμέρει τους ισχυρισμούς του.

«Το 1989 ο Φουκουγιάμα έγραφε: 'Σί-

γουρα το ταξικό ζήτημα έχει ξεπεραστεί με επιτυχία στη Δύση. Ο εξισωτισμός της σύγχρονης Αμερικής εκπροσωπεί την ουσιαστική επίτευξη της αταξικής κοινωνίας που είχε οραματιστεί ο Μαρξ'. Αλλά το 2018 είχε δεύτερες σκέψεις. Σε συνέντευξή του στο περιοδικό New Statesman δήλωνε: 'Σε αυτή τη φάση, μου φαίνεται ότι ορισμένα πράγματα που είπε ο Μαρξ αποδεικνύονται σωστά. Μίλησε για κρίση υπερπαραγωγής, ότι οι εργάτες θα οδηγούνταν στη φτώχεια και θα υπήρχε ανεπαρκής ζήτηση'.

Πίσω στο 1989, ο Φουκουγιάμα θεωρούσε ότι μπορεί να αγνοεί τον Μαρξ επειδή τα καθεστώτα που –άδικα- ισχυρίζονταν ότι αντλούν νομιμοποίηση από τις ιδέες του Μαρξ κατέρρεαν. Οι τελευταίες τρεις δεκαετίες διδάσκουν επίπονα ότι η κριτική του Μαρξ για τον καπιταλισμό ως σύστημα ταξικής εκμετάλλευσης και κυκλικών κρίσεων εξακολουθεί να ισχύει».[1]

Και μόνο τα νούμερα για το εισόδημα να κοιτάξει κανείς, οι ταξικές ανισότητες στον μεγαλύτερο καπιταλισμό του κόσμου διευρύνονται. Από το 1980 μέχρι το 2018, το πλουσιότερο 1% των ΗΠΑ ανέβασε το ετήσιο εισόδημά του κατά 157,8% ενώ το 90% του πληθυσμού περιορίστηκε σε αύξηση 23,9% μέσα σε σαράντα χρόνια! Αν μιλήσουμε για το πλουσιότερο 0,1%, η αύξηση είναι 340,7%![2] Όσο για τις χώρες που θα «ευημερούσαν επειδή απαλλάχτηκαν από τα δεσμά του κομμουνισμού», ήδη το 1999 μια έκθεση παραδεχόταν την αποτυχία:

«'Η αγορά απέτυχε'. Αυτό είναι το μήνυμα της έκθεσης του ΟΗΕ δέκα χρόνια μετά τη 'θριαμβευτική επέλαση του καπιταλισμού της αγοράς' στην ανατολική Ευρώπη. Το 1989 στις 27 χώρες που καλύπτει η έκθεση, 14 εκατομμύρια άνθρωποι ζούσανε στην απόλυτη φτώχεια, με εισοδήματα που δεν ξεπερνούσαν τα 4 δολάρια την ημέρα. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 είχαν φτάσει τα 147 εκατομμύρια».[3]

Η έκταση της καταστροφής που προκάλεσαν οι ιδιωτικοποιήσεις στις χώρες που πέρασαν από τον κρατικό καπιταλισμό στον καπιταλισμό της αγοράς ήταν τεράστια. Η Ναόμι Κλάιν μάζεψε αυτή την εικόνα και τη σύνδεσε με τις επιθέσεις του Ρήγκαν και της Θάτσερ στις χώρες της Δύσης στο γνωστό βιβλίο της «Το Δόγμα του Σοκ».[4]

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 ένα νέο αντικαπιταλιστικό κίνημα απαντούσε στους δρόμους του Σιάτλ στις απάτες περί «ανωτερότητας του καπιταλισμού». Για να φτάσουμε στο σημείο όπου όταν ξέσπασε το κίνημα Black Lives Matter μέσα στις ΗΠΑ, οι δημοσκοπήσεις έδειχναν ότι μέσα στις νεότερες ηλικίες η άποψη ότι ο σοσιαλισμός είναι ανώτερος από τον καπιταλισμό είναι πλειοψηφική!

Τι σημαίνει σοσιαλιστική επανάσταση

Για τον κόσμο που παλεύει για να απαλλαγεί από τα δεινά του καπιταλισμού, η ήττα της δεξιάς θριαμβολογίας είναι μια καλή αφετηρία. Χρειάζεται, όμως, να πάμε παραπέρα. Να θυμηθούμε και να θυμίσουμε τι σήμαινε η εργατική επανάσταση στη Ρωσία και πόσο χειροπιαστά ξεκίνησε να δείχνει στην πράξη την ανωτερότητα της σοσιαλιστικής αντιμετώπισης.

Η καπιταλιστική Ρωσία των Τσάρων ήταν η χώρα με τα χειρότερα πογκρόμ κατά των Εβραίων. Πολύ πριν εμφανιστούν στο προσκήνιο της ιστορίας τα φασιστικά τάγματα εφόδου στην Ιταλία και στη Γερμανία, στην Ρωσία υπήρχαν οι αντισημιτικές «εκατονταρχίες» που έσπερναν τον τρόμο στις εργατογειτονιές για να τις «εκκαθαρίσουν» από το εβραϊκό στοιχείο. Κι όμως, σε αυτή τη χώρα η επανάσταση σήμανε ότι οι εργάτες και οι εργάτριες ανάδειξαν ως πρώτο πρόεδρο στο πρώτο Σοβιέτ έναν επαναστάτη εβραϊκής καταγωγής- τον Τρότσκι.

Την περιγραφή της φρίκης των πογκρόμ δίνει ο ίδιος ο Τρότσκι στο βιβλίο του για την επανάσταση του 1905:[5]

«Εκατό πόλεις και κωμοπόλεις της Ρωσίας μετατράπηκαν σε κόλαση. Ένα σύννεφο καπνού υψωνόταν προς τον ήλιο. Πυρκαγιές κατέκαιγαν δρόμους ολόκληρους με τα σπίτια και τους κατοίκους τους… Στα όργια του Μαύρου Οκτώβρη –μπροστά του η Νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου μοιάζει με αθώα θεατρική παράσταση- σε 100 πόλεις 3500 με 4000 άνθρωποι δολοφονήθηκαν και γύρω στους 10.000 τραυματίστηκαν βαριά».[6]

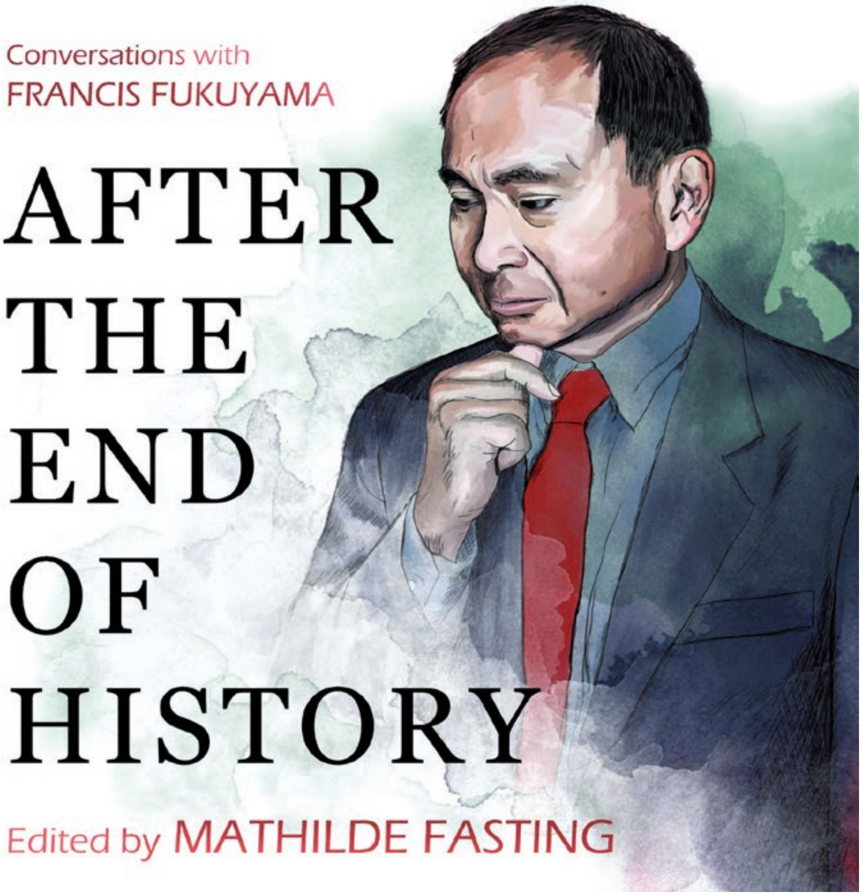
Οι «φιλελεύθεροι» αστοί στάθηκαν ανίκανοι να σταματήσουν εκείνα τα αίσχη. Την εργατική απάντηση τη διατύπωσε ο Τρότσκι με την Απόφαση που πρότεινε στο πρώτο Σοβιέτ:

«Το πογκρόμ ενάντια στους Εβραίους κι οι διωγμοί των διανοούμενων και των εργατών από τις Μαύρες Εκατονταρχίες με τη συνεργασία της ένστολης και της μυστικής αστυνομίας, συνιστούν μια επίθεση σε όλες τις κοινωνικές ομάδες που παλεύουν για την ελευθερία. Γι' αυτό το λόγο, το Συμβούλιο των Εργατών Αντιπροσώπων παίρνει την αμετάκλητη απόφαση ότι το ρωσικό προλεταριάτο θα απαντήσει με κάθε διαθέσιμο μέσο σε κάθε απόπειρα των Μαύρων Εκατονταρχιών και αυτών που τις ενθαρρύνουν να πάρουν το δρόμο της βίας, του φόνου και της ληστείας με σκοπό να σταματήσουν την πορεία προς την ελευθερία».[7]

Δώδεκα χρόνια αργότερα, όταν ξεδιπλωνόταν η νικηφόρα Οκτωβριανή επανάσταση, η εργατική δημοκρατία των Σοβιέτ θα προχωρούσε στη συντριβή του μεγαλορώσικου ρατσισμού διακηρύσσοντας το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση όλων των εθνοτήτων που καταπιέζονταν από την Τσαρική αυτοκρατορία, γνωστή και ως φυλακή των λαών.

Η απελευθερωτική δράση της εργατικής δημοκρατίας δεν σταματούσε εκεί. Η σύγκρουση με τον σεξισμό και την καταπίεση των γυναικών ήταν ακόμη πιο πρωτοποριακή. Όπως θυμίζει η Χάνι Ρόζεμπεργκ:

«Η ρωσική κοινωνία την εποχή των Τσάρων ήταν ακραία πατριαρχική. Όλη

Ο Λέον Τρότσκι είχε δίκιο. Ο Φουκουγιάμα παραδέχτηκε ότι έπεσε έξω.

η γη και κάθε ιδιοκτησία εκτός από τα σκεύη της κουζίνας, τα ρούχα και μερικές φορές κάποιο πρόβατο ή μια αγελάδα, ανήκαν στον άντρα και περνούσαν στους γιους. Ο πατριάρχης διοικούσε με σιδερένια πυγμή. Η θέση της γυναίκας σε μια αυστηρά ιεραρχική κοινωνία βρισκόταν πιο χαμηλά από κάθε ενήλικο αρσενικό. Οι τσαρικοί νόμοι επέτρεπαν ρητά στον άνδρα να δέρνει τη σύζυγό του και αυτό ήταν τόσο καθιερωμένο ως έθιμο και πρακτική ώστε ένας ρώσος συγγραφέας μπορούσε να γράφει ότι 'η απουσία του θεωρείται ανωμαλία'. Το έθιμο είχε την ενσάρκωσή του σε ένα μαστίγιο που ήταν κρεμασμένο στον τοίχο πάνω από το συζυγικό κρεβάτι».[8]

Η ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία δεν είχε καταφέρει να σπάει εκείνα τα δεσμά. Αντίθετα, η επικράτηση της σοσιαλιστικής επανάστασης ήταν λυτρωτική:

«Μέσα στον πρώτο χρόνο μετά την επανάσταση του Οκτώβρη, τα διατάγματα που αφορούσαν τις γυναίκες καθιέρωσαν τα πλήρη διακιώματα στην ψήφο (μόνο στη Νορβηγία και τη Δανία υπήρχαν), κατάργησαν το δικαίωμα στην κληρονομιά, καθιέρωσαν το διαζύγιο, κατάργησαν τις διακρίσεις ανάμεσα σε νόμιμα και εξώγαμα παιδιά, καθιέρωσαν την ίση αμοιβή, ίσα εργασιακά δικαιώματα και πληρωμένη άδεια μητρότητας, έσβησαν από τον ποινικό κώδικα τις διατάξεις περί μοιχείας, αιμομιξίας και ομοφυλοφιλίας.

Το 1920 καθιερώθηκε η δωρεάν έκτρωση για όποια το επιθυμούσε, κάτι που δεν υπήρχε πουθενά στον κόσμο. Το 1923 συγκροτήθηκε επιτροπή για την αντισύλληψη… άρχισαν να δίνονται αντισυλληπτικά από τα Νοσοκομεία και τα φαρμακεία».[9]

Και η πάλη δεν περιορίστηκε σε πρωτοποριακά νομοθετήματα. Η σοσιαλιστική αντιμετώπιση διατυπώθηκε και εδώ από τον Τρότσκι:

«Η οικογένεια από ένα κλειστό σύστημα μικροεπιχείρησης χρειάζεται να αντικατασταθεί σύμφωνα με τα πλάνα από παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς, από νηπιαγωγεία, σχολεία, κοινωνικά μαγειρεία, κοινωνικά πλυντήρια, σταθμούς πρώτων βοηθειών, σανατόρια, αθλητικούς συλλόγους και οργανώσεις, κινηματογράφους, θέατρα κλπ… Κοινώς, πέρασμα όλων των φροντίδων που μέχρι τότε γίνονταν μέσα στην οικογένεια σε θεσμούς και ιδρύματα της σοσιαλιστικής κοινωνίας».[10]

Εκπληκτικές ήταν και οι αλλαγές που προώθησε η σοσιαλιστική επανάσταση και στην Παιδεία. Στις 16 Οκτώβρη 1918 καθιερώθηκε ο Εκπαιδευτικός Νόμος που συστηματοποίησε αυτές τις αλλαγές:

«Το άρθρο 3 εισήγαγε τη δωρεάν εκπαίδευση σε όλα τα σχολεία. Το άρθρο 4 διακήρυττε υποχρεωτική την εκπαίδευση για όλα τα παιδιά από ηλικίας 8 έως 17 ετών. Το άρθρο 5 επιβεβαίωσε τον υποχρεωτικό μικτό χαρακτήρα των σχο-

λείων. Το άρθρο 6 επιβεβαίωσε τον κοσμικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης απαγορεύοντας τη θρησκευτική διδασκαλία σε όλα τα σχολεία…

Το άρθρο 21 διακήρυττε ότι θα έπρεπε να μοιράζονται ζεστά γεύματα δωρεάν σε όλους τους μαθητές. Το άρθρο 29 εγκαθίδρυε μια πλήρη αυτονομία των σχολείων που θα διευθύνονταν από μια 'σχολική κοινότητα' που περιελάμβανε όλους τους δασκάλους και τους μαθητές και άλλους εργαζόμενους στα σχολεία (όπως αυτούς που δουλεύουν στην καθαριότητα). Η ύλη και οι μέθοδοι διδασκαλίας καθορίζονταν από ένα 'σχολικό συμβούλιο' ή σχολικό σοβιέτ που αποτελούνταν από 'το εκπαιδευτικό προσωπικό και από αντιπροσώπους των μαθητών, των εργατών της περιοχής και των Τοπικών Υπηρεσιών Εκπαίδευσης'.

Την ίδια περίοδο, καταργήθηκαν η δουλειά στο σπίτι και η σωματική τιμωρία. Καταργήθηκαν οι κατατακτήριες εξετάσεις και τα πανεπιστήμια άνοιξαν για όλους άνω των 16 ετών που ήθελαν να μπουν. Υπήρξε ένας άμεσος διπλασιασμός των φοιτητών. Οι βαθμοί στο σχολείο καταργήθηκαν το 1919».[11]

Το τι σήμαιναν όλα αυτά για την πνευματική και καλλιτεχνική δημιουργικότητα εκείνη την περίοδο, το συνοψίζει ίσως ο όρος «ρωσική πρωτοπορία» με τον οποίο η ιστορία της τέχνης χαρακτηρίζει το ρεύμα της εποχής.

«Τα γεγονότα του 1917 στο κοινωνικό πεδίο είχαν ήδη εμφανιστεί στην τέχνη μας από το 1914, έλεγε ο Τάτλιν. Ο κυβισμός και ο φουτουρισμός ήταν οι επαναστατικές μορφές τέχνης που προανήγγειλαν την επανάσταση του 1917 στο πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, έλεγε ο Μάλεβιτς. Έτσι λοιπόν αυτοί οι 'αριστεριστές' καλλιτέχνες έγιναν οπαδοί της μπολσεβίκικης επανάστασης, θέτοντας την καταπιεσμένη τους ενέργεια στην υπηρεσία μιας εκστρατείας υπέρ του νέου κόσμου… Δεν χρειαζόμαστε ένα μαυσωλείο της τέχνης, όπου να λατρεύονται νεκρά έργα, αλλά ένα ζωντανό εργοστάσιο του ανθρώπινου πνεύματος – στους δρόμους, στα τραμ, τα εργοστάσια, τα εργαστήρια και τα σπίτια των εργατών, έλεγε ο Μαγιακόφσκι σε μια συζήτηση για τις πλατιές εργαζόμενες μάζες που πραγματοποιήθηκε στα επιταγμένα Χειμερινά Ανάκτορα το Νοέμβριο του 1918».[12]

Έτσι έβλεπαν κορυφαίες μορφές της τέχνης την κοινωνία που έβαζε μπροστά να χτίσει η σοσιαλιστική εργατική επανάσταση, σαν ένα «ζωντανό εργοστάσιο του ανθρώπινου πνεύματος».

Η ανωτερότητα της επαναστατικής σοσιαλιστικής αντιμετώπισης φάνηκε ακόμη και σε τομείς που δύσκολα θα φανταζόταν κανείς πριν από εκατό χρόνια, στην προστασία του περιβάλλοντος. Σήμερα η συζήτηση γίνεται στη σκιά της αποτυχίας των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν την κλιματική αλλαγή μετά την Σύνοδο τους για την COP26 στην Γλασκόβη και μέσα σε συνθήκες όπου η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας καταπατάει την προστασία ακόμη και διακηρυγμένων περιοχών natura. Το 1920 ο Λένιν ακολουθώντας την προτροπή επιστημόνων που άνοιγαν δρόμους στον τομέα της οικολογίας καθιέρωσε την πρώτη προστατευόμενη περιοχή στα νότια Ουράλια, μια παγκόσμια πρωτιά που δεν είχε αποτολμήσει καμιά κυβέρνηση ως τότε.[13]

Είναι αισχρή συκοφαντία ότι η εργατική δημοκρατία των σοβιέτ ήταν μια «δικτατορία των μπολσεβίκων». Ο Ροσμέρ δίνει εικόνες από την κηδεία του Κροπότκιν το 1921, όπου ήταν ομιλητής εκ μέρους της Κομιντέρν. Οι Μπολσεβίκοι τιμούσαν έναν ηγέτη των αναρχικών παρά τις ιδεολογικές και πολιτικές συγκρούσεις. *«Σε έναν οβελίσκο στην είσοδο των κήπων του Κρεμλίνου μπορούσε κανείς να διαβάσει τα ονόματα των προδρόμων του κομμουνισμού, των υπερασπιστών της εργατικής τάξης. Οι Ουτοπιστές ήταν όλοι εκεί και ο Πλεχάνωφ επίσης. Η σκληρότητα των αντιπαραθέσεων δεν εμπόδιζε την αναγνώριση της συμβολής των αντίπαλων απόψεων. Ένα άλλο παράδειγμα της ανεκτικότητας των Μπολσεβίκων ήταν το πορτρέτο του Κροπότκιν χαραγμένο στους τοίχους του Μεγάλου Θεάτρου μαζί με τα πορτρέτα μεγάλων επαναστατών».*[14]

Τον σοσιαλισμό τον χτίζουν οι εργάτες

Όλα τα άλματα της εργατικής επανάστασης προς μια νέα ανώτερη κοινωνία ακυρώθηκαν από τη σταλινική αντεπανάσταση στη δεκαετία του 1930. Οι πρώτες συνθήκες για εκείνη την ανατροπή διαμορφώθηκαν από το κόστος της αιματηρής ιμπεριαλιστικής επίθεσης στην επαναστατημένη Ρωσία. Η επέμβαση των νικητριών Μεγάλων Δυνάμεων του Α΄ ΠΠ αποκρούστηκε, αλλά τα βάρη για την εργατική τάξη που είχε κάνει την επανάσταση ήταν τρομακτικά. Είναι ακραία υποκριτικό να μιλάνε για «αυταρχικές τάσεις των Μπολσεβίκων» πολιτικοί και διανοούμενοι που τάχθηκαν και εξακολουθούν να τάσσονται υπέρ εκείνης της εκστρατείας που προσπάθησε να πνίξει στο αίμα την επανάσταση. Η εργατική τάξη αποδεκατίστηκε πολεμώντας για να αποκρούσει τους επιδρομείς:

«Αριθμητικά έπεσε στο 43% της προηγούμενης δύναμής της. Οι υπόλοιποι εργάτες ξαναγύρισαν στα χωριά τους ή έπεσαν στη μάχη. Η τάξη που έκανε την επανάσταση και που οι δημοκρατικές διαδικασίες της ήταν ο ζωντανός πυρήνας της σοβιετικής εξουσίας, έχασε τη μισή δύναμή της».[15]

«Ο αριθμός των βιομηχανικών εργατών έπεσε από 3.024.000 το 1917 σε 1.243.000 το 1921-22… τα εργοστάσια έχασαν την πλειοψηφία των ενεργών και ριζοσπαστικών στοιχείων, των νεαρών εργατών και των Μπολσεβίκων που είχαν εμφανιστεί ως φυσικοί ηγέτες των εργατών στη διάρκεια της επανάστασης».[16]

Πώς μπορούσαν να αναπληρωθούν εκείνες οι απώλειες; Αυτό ήταν το ζήτημα που καθόρισε την πορεία στα αμέσως επόμενα χρόνια. Η επαναστατική απάντηση είχε δυο σκέλη. Το πρώτο

ήταν η ενίσχυση μέσα από την εξάπλωση της επανάστασης σε άλλες χώρες και το δεύτερο η ενίσχυση της εργατικής πρωτοπορίας μέσα στην ΕΣΣΔ. Οι απαντήσεις του Στάλιν ήταν αρνητικές και στα δυο σκέλη. Όχι μόνο έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο για τις ήττες των επαναστατικών κινημάτων στην Κίνα το 1927, στη Γαλλία και στην Ισπανία το 1936, αλλά και υιοθέτησε την πολιτική της οικοδόμησης του σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα και συνακόλουθα την πολιτική του να φτάσουμε και να ξεπεράσουμε τις αναπτυγμένες χώρες. Με τα ίδια του τα λόγια το Φλεβάρη του 1931:

«Ένα χαρακτηριστικό της παλιάς Ρωσίας ήταν οι συνεχείς ήττες που υπέφερε λόγω της καθυστέρησής της. Νικήθηκε από τους Μογγόλους Χαν. Νικήθηκε από τους Τούρκους. Νικήθηκε από τους Σουηδούς φεουδάρχες. Νικήθηκε από τους Πολωνούς και Λιθουανούς γαιοκτήμονες. Νικήθηκε από τους Βρετανούς και Γάλλους καπιταλιστές. Νικήθηκε από τους Γιαπωνέζους βαρόνους. Όλοι τη νίκησαν λόγω της καθυστέρησής της, λόγω της στρατιωτικής καθυστέρησής της, λόγω της πολιτικής καθυστέρησής της, λόγω της βιομηχανικής καθυστέρησής της… Είμαστε πενήντα ή εκατό χρόνια πίσω από τις αναπτυγμένες χώρες. Πρέπει να καλύψουμε αυτή την απόσταση σε δέκα χρόνια. Ή θα το κάνουμε ή θα βουλιάξουμε».[17]

Η Ρωσία σίγουρα πέρασε από την κατηγορία των ηττημένων στην κατηγορία των υπερδυνάμεων, αλλά η εργατική τάξη της υποβιβάστηκε από τάξη που είχε πάρει την εξουσία σε υποτελή τάξη που γνώρισε σκληρή εκμετάλλευση και καταπίεση.

«Το 1929 αποκαταστάθηκε το 'διευθυντικό δικαίωμα' της απόλυσης χωρίς συνεννόηση με την εργοστασιακή επιτροπή. Το 1930 καταργήθηκε το επίδομα ανεργίας. Το 1932 η αδικαιολόγητη απουσία από την εργασία για μια μέρα αναγορεύτηκε σε παράπτωμα που τιμωρείται με απόλυση και την ίδια χρονιά καθιερώθηκε το εσωτερικό διαβατήριο. Το 1939 καθιερώθηκε ότι όποιος αργούσε 20 λεπτά θεωριόταν σε 'καθυστέρηση'. Το 1940 καθιερώθηκε ότι η 'καθυστέρηση' τιμωρείται με επιβολή 'διορθωτικής' εργασίας και μείωση μισθού 25%. Υπολογίζεται ότι ανάμεσα στο 1940 και το 1952 περίπου 10,9 εκατομμύρια εργάτες τιμωρήθηκαν με 'διορθωτική' εργασία (στοιχεία από το βιβλίο του Mike Haynes 'Russia, Class and Power 1917-2000').

Με τέτοιους 'σοσιαλιστικούς' τρόπους συντελέστηκε το οικονομικό θαύμα που οδήγησε την ΕΣΣΔ να ξεπεράσει τη Γερμανία σε παραγωγή τανκς και αεροπλάνων. Το 1943 η σοβιετική βιομηχανία παρήγαγε 24.000 τανκς έναντι 17.000 της Γερμανίας (στοιχεία από το βιβλίο του R. Overy 'Ο πόλεμος της Ρωσίας')».[18]

Όπως έχουμε ξαναπεί:

«Δεν χρειάζεται να συγκρίνουμε την περίοδο του Στάλιν με κάποια 'ιδανική κομμουνιστική κοινωνία' για να εντοπίσουμε τις αντεπαναστατικές ανατροπές που έγιναν εκείνα τα χρόνια. Είναι άραγε βήμα προς την κατάργηση της μισθωτής εργασίας η δουλειά με το κομμάτι και ο σταχανοβισμός; Είναι βήμα προς τις κομμουνιστικές σχέσεις παραγωγής η επιβολή διευθυντών στα εργοστάσια τύπου Κανγκάνοβιτς που είχαν την απαίτηση οι υφιστάμενοι να τρέμουν μπροστά τους; Είναι βήμα προς τη χειραφέτηση η κατάργηση όλων των ρυθμίσεων που είχαν κάνει τη σοβιετική Ρωσία πρωτοπορία κατά της σεξιστικής καταπίεσης; Ήταν βήματα προς την απελευθέρωση από την εθνική καταπίεση η επιβολή συλλογικών εκτοπίσεων σε βάρος εθνοτήτων; Ήταν βήματα εδραίωσης θεσμών λαϊκής δικαιοσύνης οι δίκες που βάφτισαν τον Ζηνόβιεφ, τον Μπουχάριν, τον Τουχατσέφσκι 'πράκτορες' και τους εξόντωσαν;»[19]

Κι όμως η ηγεσία του ΚΚΕ επιμένει ακόμη να αναζητάει τις αιτίες της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ σε μεταγενέστερες περιόδους, αφήνοντας τη σταλινική περίοδο στο απυρόβλητο. Ο Ριζοσπάστης του Σαββατοκύριακου 18-19 Δεκέμβρη παρουσίασε ένα πολυσέλιδο αφιέρωμα στα 30 χρόνια από τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Εκεί, δεν παραλείπει να επιτεθεί στο ΣΕΚ:

«Η αστική τάξη και τα διεθνή της επιτελεία βρίσκουν σε αυτήν την αντικομμουνιστική τους υστερία έναν σημαντικό βοηθό στις αντισοβιετικές τοποθετήσεις του οπορτουνιστικού ρεύματος. Μπορεί να πρόκειται για δυνάμεις με ετερόκλητες θέσεις και φαινομενικά μικρή πολιτική εμβέλεια, όμως διαδραματίζουν έναν διπλό πολύτιμο ρόλο στον αντικομμουνιστικό θίασο.

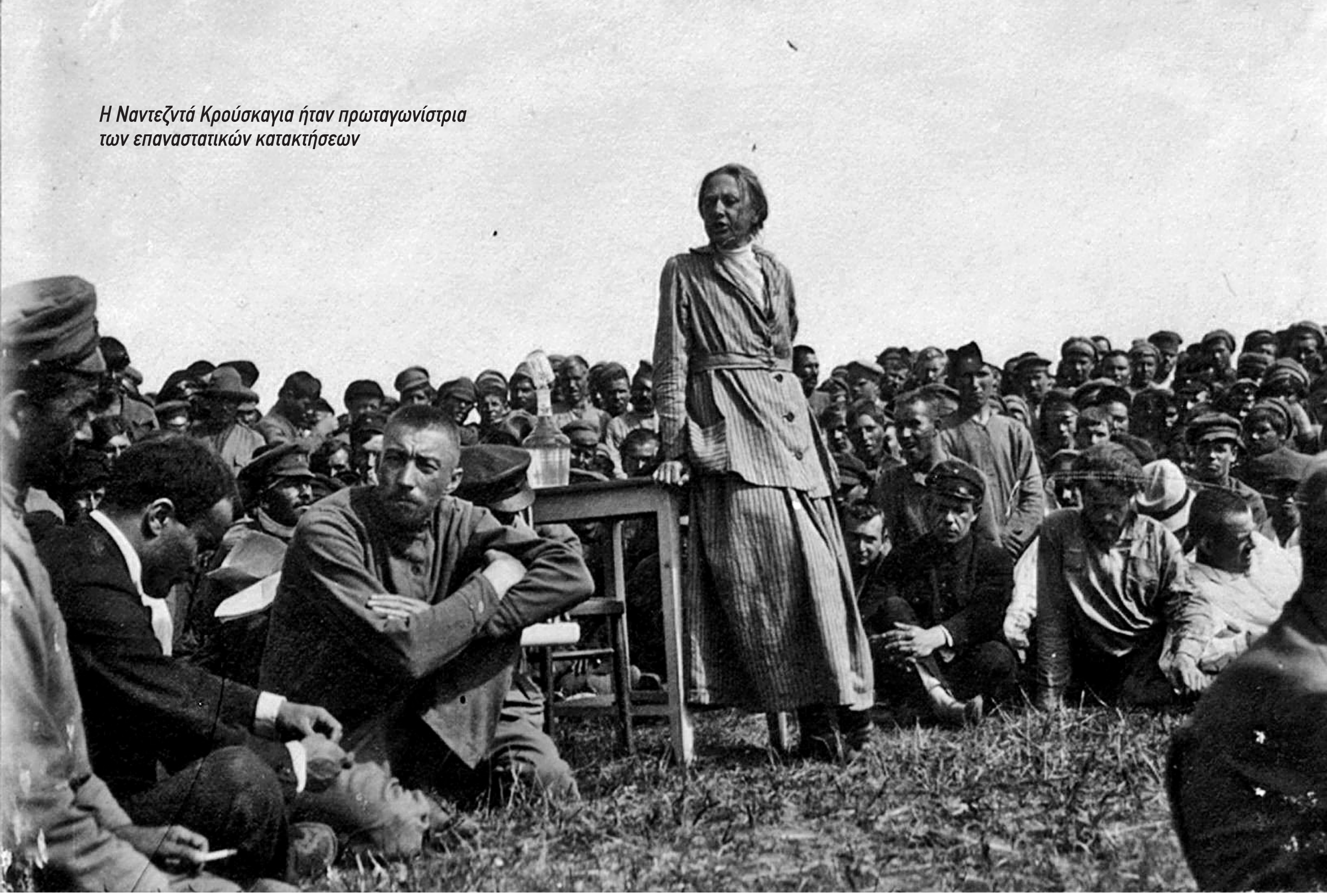
Αρχικά, υιοθετώντας τον πυρήνα της αστικής αντικομμουνιστικής προπαγάνδας με ψευτοεπαναστατική φρασεολογία, αμαυρώνουν τη σοσιαλιστική οικοδόμηση στο όνομα του σοσιαλισμού. Λειτουργούν έτσι ως ένα σοβαρό ανάχωμα για τον εγκλωβισμό εργαζομένων και νεολαίας που τείνουν προς την αμφισβήτηση του καπιταλιστικού συστήματος.

Παράλληλα, εντείνουν την πολεμική ενάντια στην προσπάθεια του ΚΚΕ σχετικά με την υπεράσπιση της σοσιαλιστικής οικοδόμησης κατά τον 20ό αιώνα και την εξαγωγή συμπερασμάτων από τα επιτεύγματα, τις κατακτήσεις, τα λάθη, τις παραλείψεις και τις σοβαρές αδυναμίες που παρουσιάστηκαν σε αυτήν την πρωτόγνωρη προσπάθεια.

'Η ΕΣΣΔ ήταν μια εκμεταλλευτική κοινωνία'...

'Διαμορφωνόταν μια Ρωσία που… από τη μια η εργατική τάξη πείναγε κι από την άλλη ζούσαν καλά οι ΝΕΠμεν, οι κουλάκοι - πλούσιοι αγρότες και μαζί με αυτούς η γραφειοκρατία… Ο Στάλιν και η ηγεσία γύρω από αυτόν αποτελούσαν την πολιτική έκφραση αυτής της γραφειοκρατίας που διαμορφωνόταν ως μια νέα άρχουσα τάξη με ξεχωριστά συμφέροντα'.1

Ο αντισταλινισμός του ΣΕΚ, που θα ταίριαζε απόλυτα στις σελίδες μιας αστικής ανάλυσης, ή μιας ΝΑΤΟικής έκθεσης, αποτυπώνει με τον πιο εμφανή τρόπο έναν από τους βασικούς άξονες του

Η Ναντεζντά Κρούσκαγια ήταν πρωταγωνίστρια των επαναστατικών κατακτήσεων

αντικομμουνισμού του οπορτουνιστικού ρεύματος: Την προσπάθεια να χαρακτηριστεί η ΕΣΣΔ μια 'εκμεταλλευτική' κοινωνία, που καμία σχέση δεν είχε με τον σοσιαλισμό.

Παραπομπές

1. Στ. Μιχαηλίδης, 'Η πολύτιμη κληρονομιά του Τρότσκι', εφημ. 'Εργατική Αλληλεγγύη', 25/08/2021».[20]

Στα αποστομωτικά επιχειρήματα που επικαλείται ο αρθρογράφος συμπεριλαμβάνεται και η μαρτυρία του… αμερικανού πρέσβη στη Μόσχα ότι οι δίκες της σταλινικής περιόδου έγιναν σύμφωνα με το νόμο και απέδειξαν την ύπαρξη συνομωσίας! Ε, αφού ο αμερικανός πρέσβης πείστηκε ότι ο Τουχατσέφσκι ήταν πράκτορας, τι άλλη απόδειξη χρειαζόμαστε!

Ας προσπεράσουμε τις βρισιές ότι οι απόψεις του ΣΕΚ ταιριάζουν στις σελίδες μιας ΝΑΤΟϊκής έκθεσης και ας πάμε στην ουσία της αντιπαράθεσης. Η ηγεσία του ΚΚΕ ποτέ δεν κατάφερε μέχρι την ώρα της κατάρρευσης να εντοπίσει κάποιο πρόβλημα στην πορεία της ΕΣΣΔ.

Η ηγεσία του ΚΚΕ είχε παραδοσιακά, μετά την επιβολή του Ζαχαριάδη, τους πιο στενούς δεσμούς με την ηγεσία του ΚΚΣΕ. Έμεινε πιστή σε αυτούς τους δεσμούς επί δεκαετίες. Ποτέ δεν υπήρξε ίχνος κριτικής όχι μόνο για τον Στάλιν, αλλά και για τον Χρουστσώφ, τον Μπρέζνιεφ, τον Αντρόπωφ, τον Τσερνιένκο και τον Γκορμπατσώφ. Ειδικά για τον τελευταίο, οι υμνητές δεν περιορίζονταν μόνο στην πτέρυγα που αποχώρησε για να πάει στον Συνασπισμό (Φαράκος, Δραγασάκης, Τριγάζης, Λαφαζάνης κλπ), αλλά και στην πλευρά που κράτησε τον τίτλο του ΚΚΕ.

Ο Ριζοσπάστης της Κυριακής 1 Φλεβάρη 1987 δημοσίευε αυτούσιο το κείμενο της εισήγησης του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ στην ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΣΕ, υιοθετώντας όλη την άποψη ότι η Περεστρόικα αποτελούσε προωθητική μεταρρύθμιση του σοσιαλισμού.[21]

Ακόμη και τον Ιούνη του 1991, η τότε γραμματέας της ΚΕ Αλέκα Παπαρήγα δήλωνε σε συνέντευξή της στην Πράβδα: *«Οι ιδέες της περεστρόικα απαντούν στις απαιτήσεις της αναδιοργάνωσης του σοσιαλισμού, συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη της σύγχρονης θεωρίας του σοσιαλισμού …έκαναν το σοσιαλισμό πιο ελκυστικό». (Αναφέρεται από τον Κώστα Κάππο στο βιβλίο του 'Κριτική του σοβιετικού σχηματισμού', εκδόσεις Αλφειός, 2000, σελίδα 306).*[22]

Κι όμως στο τωρινό αφιέρωμα του Ριζοσπάστη στα 30 χρόνια από τη διάλυση, υπάρχει συνέντευξη με την Αλέκα Παπαρήγα που ισχυρίζεται ότι η ευθύνη για εκείνη την αντιμετώπιση ανήκει στην «οπορτουνιστική ομάδα» που υπήρχε μέσα στο ΚΚΕ:

«–Στις γραμμές του ΚΚΕ προηγήθηκε σκληρή διαπάλη, με αποκορύφωμα το 13ο Συνέδριο του Κόμματος. Πού εστιάστηκε η αντιπαράθεση σχετικά με την

Αριστερά ο Τουχατσέφσκι, ηγέτης του Κόκκινου Στρατού, που εκτελέστηκε από τον Στάλιν. Δεξιά η Αλέκα Παπαρήγα. Ξέρουμε ποιος είχε δίκιο.

πολιτική της περεστρόικα;

–Αφορούσε τον χαρακτήρα του Κόμματος, την ιδεολογικοπολιτική και οργανωτική αυτοτέλειά του. Αναπόσπαστο μέρος της έγινε η στάση απέναντι στην περεστρόικα, η αντίληψή μας για τον σοσιαλισμό. Το σπέρμα της εσωκομματικής κρίσης, βέβαια, δεν γεννήθηκε από την περεστρόικα, προϋπήρχε σε λανθάνουσα μορφή, αρκετά χρόνια πριν, ιδιαίτερα μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στη διακυβέρνηση. Η περεστρόικα οδήγησε στην εμβάθυνση και όξυνση της εσωκομματικής διαπάλης, τέτοιας που δεν μπορούσε να λυθεί μέσα από την πραγματοποίηση ενός συνεδρίου, και μάλιστα με τους όρους που προετοιμάστηκε το 13ο…

Η οπορτουνιστική ομάδα αξιοποίησε την περεστρόικα και την αστική αντιΚΚΕ επίθεση, υποστηρίζοντας έναν 'σοσιαλισμό τύπου ΠΑΣΟΚ', μηδενίζοντας ή υποβιβάζοντας εντελώς τη μεγάλη συνεισφορά του σοσιαλισμού στον 20ό αιώνα, όχι μόνο απέναντι στους λαούς αυτών των χωρών αλλά και παγκόσμια…

Η μελέτη της σοσιαλιστικής οικοδόμησης έπαιξε σοβαρό ρόλο στην πορεία αποκατάστασης του επαναστατικού χαρακτήρα του ΚΚΕ.

–Το ΚΚΕ ξεκίνησε μετά τις ανατροπές μια βασανιστική προσπάθεια αυτοκριτικής εξέτασης της διεθνούς και εγχώριας πείρας, η οποία συνεχίζεται. Ποιοι είναι οι βασικοί σταθμοί της;

–Το 'βάσανο' δεν ήταν ότι έπρεπε να μελετηθεί ξανά και ξανά η θεωρία μας, να συγκεντρωθούν όλες οι εργασίες - μελέτες που είχαν γίνει, να μελετηθούν χιλιάδες αρχειακά υλικά από τα αρχεία π.χ. της πρώην ΕΣΣΔ, και να μεταφραστούν, χώρια το ογκώδες δικό μας Αρχείο, ενώ την ίδια ώρα το Κόμμα έμπαινε σε μια λίγο - πολύ μακρόχρονη πορεία ανασυγκρότησης. Το 'βάσανο' ήταν, ιδιαίτερα στο ξεκίνημα και έως έναν βαθμό στην πορεία, καθώς μελετούσαμε σοβαρά ζητήματα, ενώ ακόμα επιβίωναν στη σκέψη μας αντιφάσεις και αντιλήψεις από τη λαθεμένη στρατηγική του Κόμματος.

Η πορεία της μελέτης έπαιξε σοβαρό ρόλο στην πορεία αποκατάστασης του επαναστατικού χαρακτήρα του Κόμματος».[23]

Το ΚΚΕ, λοιπόν, σύμφωνα με την σημερινή Αλέκα Παπαρήγα, αστόχησε στην εκτίμηση της Περεστρόικα γιατί είχε χάσει τον επαναστατικό του χαρακτήρα. Από πότε ξεκινάει αυτή η απώλεια; Να μια αναδρομή βασισμένη σε κείμενα του ίδιου του κόμματος:

«Υπάρχει ένα πρόσφατο κείμενο στον τόμο που έβγαλε το Τμήμα Ιστορίας της ΚΕ για το 1821. Εκεί υπάρχει η διαπίστω-

ση ότι 'Η 6η Ολομέλεια [της ΚΕ τον Γενάρη του 1934] έκανε μηχανιστική μεταφορά αυτής της πείρας σε διαφορετικές συνθήκες ταυτίζοντας λαθεμένα το χαρακτήρα της εξουσίας στη Ρωσία του 1905 με το χαρακτήρα της εξουσίας στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου και προγενέστερα… Με τη σοσιαλιστική επανάσταση μπόρεσε η εργατική εξουσία να λύσει και τα άλυτα αστικοδημοκρατικά προβλήματα της Ρωσίας. Η Ελλάδα του Μεσοπολέμου είχε καπιταλιστική εξουσία και η εργατική τάξη, αν και ακόμα μειοψηφική δύναμη στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, είχε αυξηθεί'. (σελ. 29-30)

Μετά από εκείνη τη 'μηχανιστική' εγκατάλειψη της σοσιαλιστικής επανάστασης από τη στρατηγική του κόμματος, 'το ΚΚΕ, σε συνθήκες κατάκτησης της Ελλάδας έκανε πολύ σωστά που οργάνωσε τον αγώνα και πρωτοστάτησε με τεράστιες θυσίες για την απελευθέρωση από την τριπλή φασιστική κατοχή. Όμως δεν ενήργησε πολιτικά σωστά, αφού προγραμματικά και στην πράξη δε στόχευσε να συνδέσει τον ένοπλο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα με την πάλη για την εγκαθίδρυση της εργατικής εξουσίας'. (σελ. 33)

Αργότερα 'το Σχέδιο Προγράμματος [του 1953] αναπαρήγαγε τη σταδιοποίηση της στρατηγικής του …[η ΚΕ υποχώρησε] στις οπορτουνιστικές πιέσεις του ΚΚΣΕ'. (σελ. 38)

Οι 'οπορτουνιστικές πιέσεις' του ΚΚΣΕ είχαν παίξει ρόλο και στην Ολομέλεια του 1934 και στην προσαρμογή της αντιφασιστικής Αντίστασης στις απαιτήσεις της συμμαχίας Ρούζβελτ-Τσώρτσιλ-Στάλιν και συνεχίστηκαν σε όλη την περίοδο μέχρι την κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991. Η στρατηγική των σταδίων δεν εγκαταλείφθηκε ποτέ, με αποκορύφωμα τη συμμετοχή του κόμματος στις συγκυβερνήσεις Τζανετάκη και Ζολώτα με τη ΝΔ αρχικά και με ΝΔ-ΠΑΣΟΚ στη συνέχεια το 1989-90».[24]

Πρόκειται για φαύλο κύκλο. Η ηγεσία του ΚΚΕ ομολογεί τα προβλήματα που της φόρτωσαν οι «οπορτουνιστικές πιέσεις του ΚΚΣΕ» ήδη από την περίοδο της δεκαετίας του 1930, αλλά αρνείται να παραδεχθεί τι έκανε η σταλινική ηγεσία του ΚΚΣΕ μέσα στην ίδια την ΕΣΣΔ εκείνα τα χρόνια.

Το κλειδί για να μην υπάρχει ένας τέτοιος κύκλος βρίσκεται ακριβώς στη στρατηγική του Σοσιαλισμού από τα κάτω, στην παραδοχή ότι σοσιαλισμός δεν χτίζεται από τα πάνω, ούτε με τις κοινοβουλευτικές υποσχέσεις της σοσιαλδημοκρατίας, ούτε με τη σταλινική γραφειοκρατία που αναπτύσσει τις παραγωγικές δυνάμεις στις πλάτες της εργατικής τάξης. Ο Μαρξ ξεκαθάρισε ότι το κυνήγι της συσσώρευσης για τη συσσώρευση εγκυμονεί κρίσεις. Η σταλινική ΕΣΣΔ έβαλε τις βάσεις για τα διαστημικά επιτεύγματα με τον Σπούτνικ, αλλά και για τα «κρισιακά φαινόμενα» που ακολούθησαν και έφεραν την κατάρρευση του 1991. Μια αριστερά που θέλει να ξαναζωντανέψει την επαναστατική πολιτική της Οκτωβριανής επανάστασης πρέπει να κατανοήσει τη ζημιά που προκάλεσε η σταλινική αντεπανάσταση. ■

Σημειώσεις

1. Alex Callinicos, Why Fukuyama still doesn't get history, Socialist Worker No2627, 18 October 2018, https://socialistworker.co.uk/art/47382/Why+Fukuyama+still+doesnt+get+history
2. https://www.epi.org/publication/swa-wages-2019/
3. Σωτήρης Κοντογιάννης, Η αποτυχία της αγοράς, περιοδικό Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 33, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 1999, https://socialismfrombelow.gr/pdf/33.pdf
4. Ναόμι Κλάιν, Το Δόγμα του Σοκ, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2014.
5. Κυκλοφόρησε στα ελληνικά πρόσφατα από τις εκδόσεις Ενεκεν.
6. Αναφέρεται74-75 από τον Τόνι Κλιφ στη βιογραφία του για τον Τρότσκι, τόμος 1, 1879-1917 Προς τον Οκτώβρη, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2009, σελ.125-6
7. Στο ίδιο, σελ.124
8. Chanie Rosenberg, Women and perestroika, Bookmarks, London, p.71. Αναφέρεται από την Μαρία Στύλλου στο Η πάλη για την απελευθέρωση των γυναικών, 2η έκδοση, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2018, σελ. 70
9. Στο ίδιο, σελ. 73
10. Leon Trotsky, Women and the family, Pathfinder 1986, p. 47
11. Για ποια Παιδεία παλεύουμε, συλλογικό, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, Αθήνα 1999, σελ. 74-75
12. Κάμιλα Γκραίη, Η Ρωσική Πρωτοπορία, εκδόσεις Υποδομή, Αθήνα 1987, σελ.254-5
13. John Bellamy Foster, Marx's ecology, Monthly Review Press, New York 2000, p.243. Αναφέρεται επίσης από τον Martin Empson, Land and Labour, Bookmarks, London 2014, p.297
14. Αλφρέντ Ροσμέρ, Η Μόσχα του Λένιν, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2017, σελ.160-1
15. Κρις Χάρμαν, Πώς χάθηκε η ρώσικη επανάσταση;, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2012, σελ.22
16. Άλεξ Καλλίνικος, Πώς χάθηκε… σελ.56-7
17. Αναφέρεται από τον Άλεξ Καλλίνικος, στο ίδιο, σελ. 65-6
18. Πάνος Γκαργκάνας, Ο Στάλιν και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 65, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=704
19. Πάνος Γκαργκάνας, Το ΚΚΕ και τα 100χρονα του Οκτώβρη, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 123, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=979
20. Λουκάς Αναστασόπουλος, Ο αντισοβιετισμός του οπορτουνιστικού ρεύματος στην Ελλάδα, https://bit.ly/3EZNpUU
21. Βλέπε σχετικά το άρθρο του Πάνου Γκαργκάνα στην Εργατική Αλληλεγγύη Νο 15, τον Μάρτη του 1987. Αναδημοσιεύεται στο συλλογικό βιβλίο «Πώς χάθηκε η Ρώσικη Επανάσταση», σελ.94-109
22. Πάνος Γκαργκάνας, Το ΚΚΕ και τα 100χρονα του Οκτώβρη, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 123, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=979
23. Η στάση του ΚΚΕ στον αντίποδα των αστικών κομμάτων μπροστά στις ανατροπές την περίοδο 1990-1991, συνέντευξη με την Αλέκα Παπαρήγα, μέλος της ΚΕ, https://www.rizospastis.gr/page.do?publDate=18/12/2021&id=18436&pageNo=24
24. Πάνος Γκαργκάνας, Η Αριστερά και η επιλογή Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση σήμερα, Σοσιαλισμός από τα κάτω, Νο 147, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1314

Βιβλιοκριτική

Ένα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974

Αλέξης Παπαχελάς

630 σελίδες, 18€
Εκδόσεις Μεταίχμιο

Πολλή συζήτηση έγινε γύρω από το βιβλίο του Αλέξη Παπαχελά «Ένα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974» που κυκλοφόρησε τον Οκτώβρη. Η υποδοχή που επιφύλαξαν τα ΜΜΕ στο βιβλίο ήταν σχεδόν διθυραμβική (η Εφημερίδα των Συντακτών, για παράδειγμα, έγραψε ότι: *«Ο Παπαχελάς, διατηρώντας ένα δημοσιογραφικό αφηγηματικό ύφος, καταθέτει ένα έργο που θα το ζήλευε και ο πιο ώριμος επαγγελματίας ιστορικός»*), ενώ στην κεντρική εκδήλωση-βιβλιοπαρουσίασή του παρευρέθηκε και ο Μητσοτάκης.

Σύμφωνα με το κείμενο του οπισθόφυλλου, το βιβλίο *«φωτίζει μερικά από τα πλέον πολυσυζητημένα ερωτήματα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας»*. Εστιάζει κατά κύριο λόγο στα κρίσιμα τελευταία χρόνια της χούντας, την ανατροπή του Παπαδόπουλου από τον Ιωαννίδη μετά την εξέγερση του Πολυτεχνείου, την ελληνοτουρκική σύγκρουση, το Κυπριακό, τον ρόλο των αμερικάνων σε όλα αυτά. Πάνω από το 90% του βιβλίου αποτελείται από έγγραφα αμερικάνικων, ελληνικών, τουρκικών και κυπριακών υπηρεσιών, απομαγνητοφωνήσεις συνομιλιών ανάμεσα σε αντίστοιχους αξιωματούχους, συνεντεύξεις που έχει πάρει ο συγγραφέας με στρατιωτικούς της χούντας και έλληνες δεξιούς πολιτικούς, με πράκτορες της CIA και αξιωματούχους του State Department (αξιοποιώντας στο έπακρο και τις γνωστές δημοσιογραφικές διασυνδέσεις του με το αμερικάνικο κατεστημένο).

Η περίοδος στην οποία αναφέρεται το βιβλίο είναι πραγματικά κρίσιμη. Όμως, το βιβλίο κάθε άλλο παρά *«φωτίζει μερικά από τα πλέον πολυσυζητημένα ερωτήματα»*. Αντίθετα, μέσα από ένα αράδιασμα εγγράφων, συνεντεύξεων κλπ, συσκοτίζει την ιστορία και συγκαλύπτει κάθε πολιτική ουσία φτάνοντας συχνά στα όρια της συνωμοσιολογίας.

Στο βιβλίο η κρίση και η πτώση της χούντας αποδίδεται λίγο-πολύ στις κόντρες ανάμεσα στα πρωτοκλασάτα στελέχη της. Οι βαθύτερες αιτίες –η καπιταλιστική οικονομική κρίση των αρχών της δεκαετίας του '70, η κρίση του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού μετά τη διαφαινόμενη ήττα του στο Βιετνάμ, οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί στη Μέση Ανατολή– ή δεν υπάρχουν καθόλου ή στην καλύτερη περίπτωση αναφέρονται ασύνδετα εδώ και κει. Όσο για το κίνημα της αντίστασης, αυτό απλά στριμώχνεται σε λιγότερο από μία (!) σελίδα για το Πολυτεχνείο.

Όμως, η χούντα δεν έπεσε μέσα από τις εσωτερικές αντιφάσεις και τους καυγάδες των στρατοκρατών. Η περιγραφή του Παπαχελά είναι τελείως λανθασμένη και αγνοεί την αντίσταση που δημιουργήθηκε ενάντια στη δικτατορία. Η χούντα της 21ης Απριλίου 1967 κράτησε μόνο επτά χρόνια γιατί βρήκε μπροστά της αυτό το ίδιο το κίνημα που ήθελε να τσακίσει. Ήδη από το 1968 ξεκινά η εργατική αντίσταση πιάνοντας το νήμα των «Ιουλιανών». Το 1969 απεργούν οι πιλότοι της Ολυμπιακής Αεροπορίας και την ίδια χρονιά αρχίζουν κινητοποιήσεις ενάντια στην συγχώνευση των ασφαλιστικών ταμείων. Η χούντα αναγκάζεται να υποχωρήσει. Το 1971 κατεβαίνουν σε απεργία οι οδηγοί και οι εισπράκτορες στα

πράσινα λεωφορεία και κερδίζουν. Το 1972 ξεκινάει απεργία στον Τύπο, στα ορυχεία του Μάδεμ Λάκο, στα τρόλεϊ, στη ΔΕΗ. Την επόμενη χρονιά εξεγείρονται οι αγρότες στα Μέγαρα και το φοιτητικό κίνημα κάνει ορμητικά την εμφάνισή του. Το 1973 ξεκινά με την κατάληψη της Νομικής και κορυφώνεται με την εξέγερση του Πολυτεχνείου που απονομιμοποίησε τις απόπειρες ελεγχόμενης «φιλελευθεροποίησης» και βάθυνε καθοριστικά την κρίση της χούντας. Η δικτατορία δεν έπεσε επειδή υπήρχαν «εσωτερικές αντιθέσεις στο στρατό», αλλά γιατί χιλιάδες αγωνιστές συγκρούστηκαν με το πιο βάρβαρο πρόσωπο του καπιταλισμού. Έτσι, καταλήξαμε στην «επιστράτευση της σαγιονάρας» τον Ιούλη του 1974 και την πτώση της δικτατορίας.

Εξίσου επιδερμικά ο συγγραφέας επιχειρεί να 'ερμηνεύσει' την οργάνωση του χουντικού πραξικοπήματος στην Κύπρο, την τουρκική επέμβαση, το φιάσκο της επιστράτευσης: για την Κύπρο φταίει ο «ψευτο-πατριωτισμός» και

οι λανθασμένοι υπολογισμοί του Ιωαννίδη, φταίνε οι αμερικάνοι που έδιναν συγκεχυμένες πληροφορίες κλπ. Όλα αυτά υποτίθεται ότι «τεκμηριώνονται» στα απομαγνητοφωνημένα πρακτικά ενός μέρους του διαβόητου πολεμικού συμβούλιου της χούντας τα ξημερώματα της 20ής Ιούλη 1974, όπου συζητήθηκε η κήρυξη πολέμου στην Τουρκία και η επιστράτευση. Όμως, πουθενά δεν αναφέρει ότι στο ίδιο πολεμικό συμβούλιο, ο χουντικός αρχηγός του Ναυτικού αντιναύαρχος Αραπάκης είχε πει κατά λέξη: *«Ποιος εγγυάται ότι οι επιστρατευμένοι θα υπακούσουν στις εντολές των αξιωματικών;»* (Καθημερινή, 23/7/1994).

Όπως διαβάζουμε στην Εργατική Αλληλεγγύη (6/10/2010): *«Το 1974 η χούντα ένιωθε αναγκασμένη να προχωρήσει στην πράξη σε αυτή την επιλογή [στο πραξικόπημα στην Κύπρο]. Από τη μια πίστευε ότι ένα πετυχημένο πραξικόπημα που θα έφερνε πιο κοντά την 'Ενωση' [με την Ελλάδα] θα της εξασφάλιζε μαζική υποστήριξη στο εσωτερικό. Ήταν επίσης η εποχή που οξύνονταν οι κόντρες για τον έλεγχο της υφαλοκρηπίδας και για τα χωρικά ύδατα του Αιγαίου. Η δύναμη των όπλων υποτίθεται ότι θα εξασφάλιζε τα οικονομικά συμφέροντα και την γεωπολιτική θέση του ελληνικού καπιταλισμού. Όμως, το πραξικόπημα απέτυχε. Και όταν τα πράγματα έφτασαν στα πρόθυρα της γενίκευσης του ελληνοτουρκικού πολέμου, με την επιστράτευση που κήρυξε, η χούντα βρέθηκε μπροστά στη δυσάρεστη γι' αυτήν πραγματικότητα ότι οι επιστρατευμένοι δεν είχαν καμιά διάθεση να πολεμήσουν για τους χασάπηδες του Πολυτεχνείου –και της Κύπρου».*

Πέρα από άλλα, το βιβλίο αδυνατεί να εξηγήσει και την ελληνοτουρκική διαμάχη, χάνοντας την ουσία της σύγκρουσης του 1974. Αφήνει να εννοηθεί ότι ο Ιωαννίδης –χωρίς να το θέλει– έπαιξε το παιχνίδι της Τουρκίας και έτσι απαλλάσσει την ελληνική άρχουσα τάξη από τις τεράστιες ευθύνες της.

Το 1973-74 ήταν η χρονιά του τρίτου αραβοϊσραηλινου πολέμου στη Μέση Ανατολή, η χρονιά του αραβικού εμπάργκο στο πετρέλαιο της Δύσης, το ξέσπασμα της «πετρελαιακής κρίσης» που έστειλε στα ύψη την τιμή του πετρέλαιου. Κοιτάσματα που προηγουμένως θεωρούνταν περιθωριακά και αντιοικονομικά, απέκτησαν ξαφνικά μεγάλη οικονομική και στρατηγική αξία. Αυτό ήταν το υπόβαθρο της εκρηκτικής αντιπαράθεσης για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Ο πόλεμος στη Μ. Ανατολή αναβάθμισε το εξίσου σημαντικό ζήτημα του ελέγχου πάνω στα αεροναυτικά περάσματά του. Οι βάσεις των ΗΠΑ στην Ελλάδα αποκτούσαν ακόμα μεγαλύτερη σημασία σε μια αμερικανική επέμβαση. Και ακόμα μεγαλύτερη στρατηγική σημασία αποκτούσε το «αβύθιστο αεροπλανοφόρο», η Κύπρος, και το ποιος θα είχε τον έλεγχό της. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες η χούντα του Ιωαννίδη αποφάσισε να προχωρήσει στο πραξικόπημα στην Κύπρο. Όχι μόνο σαν τονωτική ένεση για το καθεστώς που βρισκόταν σε κρίση στην Αθήνα, αλλά ελπίζοντας ότι έτσι θα αναβάθμιζε τη θέση της ελληνικής άρχουσας τάξης τόσο απέναντι στην Τουρκία, όσο και απέναντι στις ΗΠΑ. Στην σύγκρουση των υποϊμπεριαλισμών της περιοχής, ο ελληνικός καπιταλισμός θα κατοχύρωνε το προβάδισμά του σαν ο πιο σημαντικός συνεταίρος των ιμπεριαλιστών. Όμως, η επιστράτευση που κήρυξε η χούντα εξελίχθηκε σε φιάσκο, καθώς ο κόσμος στην Ελλάδα διαισθανόταν ότι ο εχθρός βρισκόταν στην ίδια του τη χώρα και ήταν οι στρατοκράτες μακελάρηδες του Πολυτεχνείου.

Στην πραγματικότητα ο Παπαχελάς, με μανδύα τη «δημοσιογραφική έρευνα», προσθέτει ακόμα ένα κομμάτι στο παζλ του δεξιού «αναθεωρητισμού», που θέλει την ιστορία να φτιάχνεται από πολιτικούς, στρατιωτικούς και πράκτορες σε «Σκοτεινά Δωμάτια» και όχι από τη δράση εκατομμυρίων ανθρώπων μέσα στην κρίση του συστήματος –και σήμερα, όπως στη χούντα και στη Μεταπολίτευση.

Το «Σκοτεινό Δωμάτιο» μόνο ως αστυνομικο-πολιτικό θρίλερ μπορεί να διαβαστεί. Αν θέλετε να μάθετε την πραγματική ιστορία της εποχής, αξίζει να διαβάσετε τα βιβλία του Μαρξιστικού Βιβλιοπωλείου «Το Πολυτεχνείο είναι εδώ!» και «Ελλάδα-Τουρκία, Η σύγκρουση των υποϊμπεριαλισμών». Και βέβαια το «50 χρόνια αγώνες για την Επανάσταση και τον Σοσιαλισμό» που μόλις κυκλοφόρησε.

Κώστας Πίττας

Εξέγερση του 1931, η στάση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου και η Γ΄ Διεθνής

Σπύρος Σακελλαρόπουλος, Μανώλης Χουμεριανός

206 σελίδες, 12,60€

Εκδόσεις Τόπος

Οι συγγραφείς Σ. Σακελλαρόπουλος και Μ.Χουμεριανός ασχολούνται διεξοδικά με την στάση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου στην εξέγερση των Οκτωβριανών του 1931, στην περίοδο που το νησί αποτελούσε αποικία της βρετανικής αυτοκρατορίας και εξετάζουν την στάση της Γ' Διεθνούς απέναντι στην τακτική και την στρατηγική του κόμματος.

Η εξέγερση του 1931 είναι κορυφαία στιγμή του αγώνα ενάντια στην αποικιοκρατία και ήρθε σαν αποτέλεσμα της άγριας εκμετάλλευσης των αγροτών και των εργατών, της εξοντωτικής επιβολής φόρων και δασμών που οδηγούσαν σε απελπισία και ξεριζωμό χιλιάδες αγρότες και στη φτώχεια τους εργάτες.

Η βρετανική αποικιοκρατία τον Οκτώβρη του 1931 βρέθηκε στην Κύπρο αντιμέτωπη με μαχητικές διαδηλώσεις που πυρπόλησαν το Κυβερνείο στη Λευκωσία, λεηλάτησαν αστυνομικά τμήματα, ιδιαίτερα σε αγροτικές περιοχές, κατέστρεψαν σύμβολα του καθεστώτος, έδερναν ανηλεώς τους φοροεισπράκτορες. Για μέρες ολόκληρες αυθόρμητες απεργίες παρέλυσαν το νησί. Στην Αμμόχωστο συγκρότησαν ακόμη και πολιτοφυλακή. Το αποικιοκρατικό καθεστώς σώθηκε με κήρυξη στρατιωτικού νόμου, με την μεταφορά στρατευ-

μάτων από την Αίγυπτο, με δολοφονικές επιθέσεις κατά των διαδηλωτών και μαζικές συλλήψεις.

Οι συγγραφείς θεωρούν ότι υπήρχαν δύο αιτίες για την εξέγερση του 1931, με πρώτη και σημαντικότερη «τον πόθο για Ένωση με την Ελλάδα» και δεύτερη την οικονομική κρίση. Εκτιμούν ότι εκείνη την περίοδο η απογοήτευση από την διάψευση της προοπτικής υλοποίησης της Ένωσης τροφοδότησε την οργή για την εξέγερση.

Στο βιβλίο αυτό, οι συγγραφείς φέρνουν στο φως για πρώτη φορά υλικά από τα αρχεία της Γ' Διεθνούς, όπως τις «απολογίες» των ηγετικών στελεχών του ΚΚΚ του Χαράλαμπου Βατυλιώτη (Βάτη) και του Κώστα Σκελέα (Χριστοδουλίδη) αλλά και επίσημα κείμενα που ασκούν κριτική στις θέσεις του ΚΚΚ και το ρόλο του στην εξέγερση του 1931, γραμμένο σύμφωνα με τους συγγραφείς από τους Π. Σέρβα, τον μετέπειτα ΓΓ του ΑΚΕΛ και τον Πανόφ (Στυλιανό Τριανταφίλωφ) ο οποίος είχε θέση ευθύνης για τις βαλκανικές υποθέσεις και το ΚΚΚ στην Γ' Διεθνή.

Μας μεταφέρουν στις συνθήκες της εποχής που γέννησαν την κρίση του αποικιακού καθεστώτος στην Κύπρο τοποθετώντας την στις ευρύτερες διεθνείς εξελίξεις, με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και τις συνέπειές της σε κάθε γωνιά του Πλανήτη, με τις εξελίξεις στην Ελλάδα. Τότε ο Βενιζέλος συνεργάζονταν στενά με τον βρετανικό ιμπεριαλισμό.

Η κρίση του 1929 και η ένταση της εκμετάλλευσης των εργατών και των αγροτών αποσταθεροποίησε τις πολιτικές δυνάμεις που συμμετείχαν στο αποικιοκρατικό πολιτικό σύστημα, την Εκκλησία, την Εθνική Οργάνωση Κύπρου, οι οποίοι είχαν βουλευτές στο Νομοθετικό Συμβούλιο. Υπήρξε διάσπαση της ΕΟΚ με την δημιουργία νέου κόμματος, της ΕΡΕΚ. Η οργή του κόσμου έβαλε την πίεση για αντιπαράθεση με την αποικιακή αρχή, ακόμη και με την αποχώρηση από το Νομοθετικό Συμβούλιο. Οι βρετανικές αρχές έφτασαν να το απαξιώνουν όταν η ψηφοφορία για τη φορολογία, με την βοήθεια των Τουρκοκύπριων βουλευτών, ήταν αρνητική και έτσι προχώρησαν με «διατάγματα του Στέμματος» να την επιβάλουν.

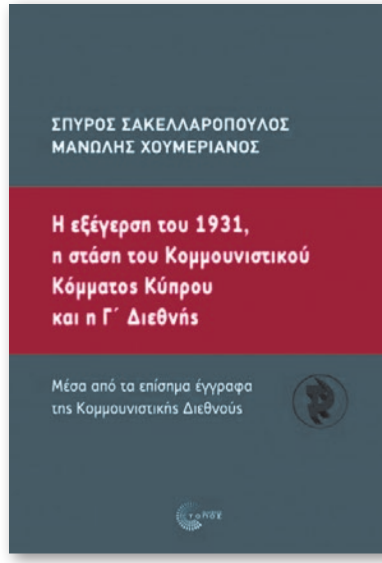
Το ΚΚΚ έπαιξε ρόλο στην εξέγερση, παρά το μικρό του μέγεθος. *«Η ρωσική επανάσταση και η αργή αλλά υπαρκτή καπιταλιστικοποίηση θα δώσουν το έναυσμά για την συγκρότηση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου»*, σελ 42. Το νεοσύστατο ΚΚΚ είχε αδυναμίες, αιφνιδιάστηκε και δεν περίμενε την εξέγερση. Η προηγούμενη μεγάλη κοινωνική έκρηξη στην Κύπρο ήταν το 1833. Το ΚΚΚ είχε συγκροτηθεί το 1926 και είχε συνδεθεί με την Γ' Διεθνή ενώ τα ηγετικά του στελέχη, όπως ο Βατυλιώτης είχαν σχέση με το ΚΚΕ.

Οι εθνικιστές, με την Εκκλησία και την ΕΟΚ, στηρίζοντας το αίτημα της «Ένωσης» με την Ελλάδα, προσπάθησαν να μπουν στην εξέγερση για να καναλιζάρουν την οργή απέναντι την αποικιοκρατική εκμετάλλευση και να περιορίσουν τα αιτήματά της στα μέτρα των ελληνοκύπριων αστών, να υπάρξουν συνταγματικές αλλαγές και όχι ανατροπή του αποικιοκρατικού καθεστώτος.

Από τα κείμενα των ηγετικών στελεχών του ΚΚΚ, παρά τις διαφωνίες που είχαν, καταγράφονται τα αδιέξοδα των εθνικιστών, το πώς ο κόσμος προχώρησε στην εξέγερση. Το ΚΚΚ, παρά το μικρό μέγεθος και τις παλινωδίες της Κεντρικής του Επιτροπής, μπήκε στην εξέγερση, και σε συγκεκριμένες στιγμές ηγήθηκε στις κινητοποιήσεις φτάνοντας σε σύγκρουση με τις αποικιακές δυνάμεις. Δεν είναι τυχαίο ότι, όταν οι Βρετανοί τρόμαξαν, έφεραν στρατό από την Αίγυπτο και προχώρησαν σε στρατιωτικό νόμο, στοχοποίησαν το ΚΚΚ και εξόρισαν τους ηγέτες του.

Η πολιτική του ΚΚΚ ήταν στον αντίποδα των εθνικιστών καθώς υποστήριζε «την Ανεξαρτησία της Κύπρου και την εργατοαγροτική κυβέρνηση των σοβιέτ», πρόβαλε τα οικονομικά αιτήματα κατά της φορολογίας και ήταν αντίθετο με την Ένωση γιατί αποξένωνε τους Τουρκοκύπριους εργάτες από τον κοινό ταξικό αγώνα.

Ωστόσο, το βιβλίο έχει αδυναμίες. Ο Νίκος Τριμικλινιώτης, στην παρουσίαση του βιβλίου αναφέρει: *«Πρώτο, οι συγγραφείς έχουν δίκιο να σημειώνουν ότι η 'εθνική απελευθέρωση' από την αποικιοκρατία περιέχει κρίσιμες ταξικές-κοινωνικές διαστάσεις. Ωστόσο, φαίνεται να υπερεκτιμούν τα επαναστατικά ή προοδευτικά στοιχεία του αιτήματος της 'Ένωσης' στη περίπτωση της Κύπρου. Χωρίς να το δηλώνουν, φαίνεται να κατανοούν το σύνθημα της 'Ένωσης' ως επίλυση του εθνικού ζητήματος στην Κύπρο περίπου όπως έγινε και με άλλα ελληνικά νησιά που ενώθηκαν στην πορεία με την Ελλάδα μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας»*.

Στην πράξη εκείνο το διάστημα το ενωτικό αίτημα ήταν σε υποχώρηση και αποδιοργάνωση. Τότε, οι ενωτικοί δεν μάζευαν παρά μόνο λίγες υπογραφές κάτω από το αίτημα τους. Υπήρξαν κινητοποιήσεις των ενωτικών το 1931. Όμως, είναι εντυπωσιακή η αναφορά ότι το 1931, το ΚΚΚ μπορούσε να οργανώσει συγκέντρωση για την επέτειο του θανάτου του Λένιν με 1500 εργάτες, όταν το ίδιο είχε μόνο 35 μέλη! Είχαν δίκιο στην εκτίμηση τους ηγετικά στελέχη του ΚΚΚ ότι υπήρξε ριζοσπαστικοποίηση και αριστερή στροφή της εργατικής τάξης. Οι κοινωνικές εκρήξεις παράγονται από τις αντιφάσεις του συστήματος και όχι από τι ιδέες κουβαλάνε στα κεφάλια τους αυτοί που μπαίνουν σε κίνηση.

Όμως και η εξιστόρηση των γεγονό-

των από τους συγγραφείς αναδεικνύει την χρεοκοπία των εθνικιστών τις μέρες της εξέγερσης, με επίμονη προσπάθεια των βουλευτών και της Εκκλησίας να σταματήσουν τις διαδηλώσεις που στοχοποιούσαν τα κέντρα της αποικιοκρατικής διακυβέρνησης.

Η θέση των συγγραφέων ότι η βασική αδυναμία του ΚΚΚ ήταν η αντίθεση του με το αίτημα της Ένωσης, ως απόρροια των επιλογών της Γ' Διεθνούς, όπου στα Βαλκάνια υποστήριζε την Ανεξαρτησία της Μακεδονίας, έχει μεγάλα προβλήματα. Οι συγγραφείς υιοθετούν την αναλυτική προσέγγιση των εθνικών ιδιαιτεροτήτων των καθυστερημένων χωρών («αγροτική αποικία η Κύπρος») για να στηρίξουν την ανάγκη σταδίου εθνικής απελευθέρωσης το οποίο κατά την άποψη τους ταυτίζεται με την Ένωση με την Ελλάδα. Θεωρούν ότι οι Τουρκοκύπριοι αποτελούν συνολικά στήριγμα της αποικιοκρατίας, υποτιμώντας έτσι την συμβολή τους στους ταξικούς αγώνες.

Το 1931 το ΚΚΚ, ήταν ένα μικρό κόμμα με μόλις πέντε χρόνια ζωής. Επίσης, ήταν σημαδεμένο από την επικράτηση της σταλινικής γραφειοκρατίας στην Ρωσία που είχε καταστροφικές επιπτώσεις στην Τρίτη Διεθνή. Όμως, ήταν ένα κόμμα που πάλευε τον εθνικισμό και επιδίωκε την ταξική και όχι την εθνική ενότητα. Στα επόμενα χρόνια εγκατέλειψε αυτή τη γραμμή. Το ΑΚΕΛ (το διάδοχο κόμμα) έφτασε να στηρίζει την Ένωση και να αποξενώνει τους Τουρκοκύπριους εργάτες παρά τους ηρωικούς κοινούς ταξικούς αγώνες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκύπριων ενάντια στους καπιταλιστές και τους αποικιοκράτες.

Είναι ένα βιβλίο που ανοίγει μια μεγάλη συζήτηση και για αυτό είναι ευπρόσδεκτο και αξίζει να διαβαστεί.

Πέτρος Κωνσταντίνου

Covid - 19 Στην Ελλάδα «Ατομική ευθύνη». Να μην ξεχάσω

Παναγιώτης Αντωνογιαννάκης

240 σελίδες, 11€

Εκδόσεις Εύμαρος

Το βιβλίο «Covid-19 στην Ελλάδα, 'Ατομική ευθύνη', να μην ξεχάσω» του Παναγιώτη Αντωνογιαννάκη, από τις εκδόσεις Εύμαρος βάζει σαν στόχο, όπως ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρει, να μην ξεχαστούν τα πυκνά γεγονότα που διαδραματίστηκαν τους τελευταίους δεκαπέντε μήνες που εισέβαλε ο φονικός ιός στη ζωή μας και να αναδειχθεί ο τουλάχιστον ανεπαρκής τρόπος αντιμετώπισης της υγειονομικής απειλής από μια νεοφιλελεύθερη κυβέρνηση.

Και οι δύο στόχοι που θέτει ο συγγραφέας εξυπηρετούνται με επάρκεια στις 230 σελίδες του βιβλίου καθώς ο Παναγιώτης Αντωνογιαννάκης υπήρξε συντάκτης σε θέματα υγείας στην εφημερίδα Αυγή και στο ραδιοφωνικό σταθμό Κόκκινο και από αυτήν τη θέση έχει καταγράψει το πρώτο δεκαπεντάμηνο της πανδημίας μέχρι τον Μάιο του 2021 (εκδόθηκε Σεπτέμβρη του 2021) κυρίως στο εσωτερικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Εκεί έγκειται και η μεγαλύτερη χρησιμότητα του βιβλίου.

Σε ένα χρόνο τόσο πυκνό σε γεγονότα και εξελίξεις (τόσο πυκνό που ενώ δεν έχουν περάσει ούτε έξι μήνες από την συγγραφή του, το βιβλίο ίσα που προλαβαίνει το ξεκίνημα του εμβολιασμού πριν ακόμη τη μετάλλαξη Δ) είναι εξαιρετικά σημαντικό να σταματάς, να παίρνεις μιαν ανάσα και να κάνεις τη «σούμα» αναδεικνύοντας τη μεγάλη εικόνα, το πραγματικό μέγεθος του πολιτικού εγκλήματος που διαπράτεται τα τελευταία δύο χρόνια αλλά και τις αντιστάσεις των εργαζομένων και του απλού κόσμου. Με εξαίρεση τα βιβλία του Μαρξιστικού Βιβλιοπωλείου «Πανδημία, Κλιματική αλλαγή ενάντια στον καπιταλισμό της καταστροφής» και «Το εμβόλιο χρειάζεται εργατικό έλεγχο» καθώς και μια δύο ακόμη εκδόσεις, δεν υπάρχουν μέχρι στιγμή και πολλά βιβλία που να το κάνουν αυτό στην Ελλάδα.

Στο βιβλίο αναδεικνύονται μέσα από δεκάδες ντοκουμέντα, δηλώσεις, έγγραφα και τις ερωτήσεις που διατύπωσε ο συγγραφέας σαν δημοσιογράφος προς τους υπουργούς, όλες οι εγκληματικές ευθύνες της κυβέρνησης Μητσοτάκη στο ζήτημα της πανδημίας: Η υποτίμηση, οι καθυστερήσεις, τα ψέματα, οι παλινωδίες, η προπαγάνδα περί «ατομικής ευθύνης» και πάνω απ' όλα η συνειδητή της επιλογή και στρατηγική να αξιοποιήσει την πανδημία προκειμένου να κλιμακώσει την επίθεση στην δημόσια υγεία: αφενός μέσα από κλιμάκωση των περικοπών σε δαπάνες και προσωπικό, που αμφότερα μειώθηκαν τα τελευταία δύο χρόνια αφετέρου μέσα από την πολύπλευρη στήριξη που παρείχε στους βαρώνους της ιδιωτικής Υγείας είτε μέσα από την άμεση χρηματοδότηση, είτε μέσα από το πέρασμα όλων των μη covid-19 ασθενειών σε αυτήν, με το αζημίωτο φυσικά.

Το κεφάλαιο με τίτλο «Το Χρονικό του κακού» που καλύπτει σχεδόν το ένα τρίτο του βιβλίου, είναι και το πιο ενδιαφέρον καθώς, αναδεικνεύει όλες τις ευθύνες και τις επιθέσεις της κυβέρνησης, όχι μόνο στην Υγεία αλλά και συνολικότερα, μήνα το μήνα, σε αλληλουχία μεταξύ τους και σε αντίστιξη με τις απεργιακές κινητοποιήσεις και τα αιτήματα που αναδείκνυε το κίνημα των

υγειονομικών στα νοσοκομεία. Ξεκινώντας από τις 7 Απρίλη του 2020 *«όταν οι υγειονομικοί είναι οι μόνοι {σ.σ. και οι πρώτοι} που βρίσκονται στο δρόμο ενάντια στο κυβερνητικό πέπλο σιωπής»*, ο συγγραφέας θυμίζει τις μεγαλες μάχες που έδωσαν οι εργαζόμενοι στις απεργίες της ΠΟΕΔΗΝ και της ΟΕΝΓΕ αλλά και νοσοκομείο προς νοσοκομείο:

«Στις 29 Οκτώβρη 2020 επικράτησε αναστάστωση στο αντικαρκινικό νοσοκομείο Άγιος Σάββας λόγω του ότι βρέθηκαν 15 εργαζόμενοι και 4 ασθενείς θετικοί στον ιό. Οι εργαζομενοι πραγματοποίησαν συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο προαύλιο χώρο του νοσοκομείου με τον πρόεδρο του Σωματείου Εργαζομένων Κώστα Καταραχιά να κάνει λόγο για εγκληγματικές ευθύνες της κυβέρνησης και ίσως η συγκεκριμένη κινητοποίηση να αποτέλεσε την αφορμή για την δίωξη που ακολούθησε εις βάρος του συνδικαλιστή γιατρού, τη μετακίνησή του στο Σωτηρία, την απόλυσή του και την μετέπειτα δικαίωσή του από την Επιτροπή Κρίσεων με την επαναπρόσληψή του».

Είναι σημαντική η καταγραφή αυτών των αγώνων (στο βιβλίο καταγράφονται και αρκετοί από τους πολλούς που δόθηκαν εκτός νοσοκομείων, ενάντια στο νόμο Χατζηδάκη και την καταστολή κλπ) όπως επίσης και η εκτενής παρουσίαση των αιτημάτων που αυτοί ανέδειξαν -και παρατίθενται μέσα από πλήθος δηλώσεων συνδικαλιστών και εργαζομένων υγειονομικών. Όχι μόνο για το χρονικό διάστημα που πραγματεύεται το βιβλίο αλλά και για το σήμερα: Η κυβέρνηση είχε δύο χρόνια να ικανοποιήσει τα αιτήματα που από την πρώτη μέρα έθεσαν οι υγειονομικοί –κλίνες ΜΕΘ, άμεσες προσλήψεις σε νοσοκομεία και ενίσχυση της πρωτοβάθμιας υγείας, δραστική αύξηση των δαπανών για την Υγεία– αλλά δεν ήθελε να το κάνει και αυτό πληρώνουμε τώρα, πηγαίνοντας ολοταχώς προς το 5ο κύμα της Όμικρον με 100 νεκρούς την ημέρα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι εκτενείς αναφορές πάνω στο πως η ελεύθερη αγορά, οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές και τα συμφέροντα των πολυεθνικών του φαρμάκου και των τροφίμων επηρέασαν σε διεθνές επίπεδο τη δημιουργία και την εξάπλωση της πανδημίας. Το κομμάτι του βιβλίου που αφορά στις πατέντες στη χρήση των εμβολίων και τις φτωχές χώρες του πλανήτη προαναγγέλλει πριν ακόμη συμβεί την εγκληματική εξάπλωση της μετάλλαξης Όμικρον που είναι σήμερα σε εξέλιξη απειλώντας να αχρηστεύσει τους εμβολιασμούς σαν ένα από τα εργαλεία ενάντια στη πανδημία.

Δεν μπορεί κανείς παρά να συμφωνήσει με το βασικό πρόταγμα του συγγραφέα που είναι η υπεράσπιση και η ενίσχυση της Δημόσιας Υγείας. Αλλά υπάρχουν και αδυναμίες: Μια πρώτη, ήσσονος σημασίας, είναι ότι επαναλαμβάνεται σε αρκετά σημεία, κάτι που είναι βέβαια αναμενόμενο και αναγκαίο κακό σε μια έκδοση που γίνεται «στο φτερό» για γεγονότα που βρίσκονται σε εξέλιξη. Μια άλλη, σημαντική, είναι η έλλειψη ανάδειξης του ρόλου του κινήματος από τα κάτω μέσα στα νοσοκομεία -και όχι μόνο. Ήταν κρίσιμος αυτός ο ρολος γιατί είχε (και έχει) να ξεπεράσει την διστακτικότητα των συνδικαλιστικών ηγεσιών, ιδίως στα νοσοκομεία, αλλά και την «υπεύθυνη» στάση της αντιπολίτευσης του ΣΥΡΙΖΑ σε «συνθήκες κρίσης» να προχωρήσουν σε κινητοποιήσεις.

Η ιστορική κινητοποίηση στις 7 Απρίλη του 2020, π.χ. στις πύλες των νοσοκομείων, δεν προέκυψε από μόνη της. Ξεκίνησε από τα κάτω, από τις δυνάμεις του Συντονιστικού των Νοσοκομείων που επέμεινε στη συνέχιση των κινητοποιήσεων, ασκώντας κριτική καταρχάς στην απόφαση της ΠΟΕΔΗΝ να αναστείλει την προγραμματισμένη της απεργία στις 5 Μάρτη και να τη μεταφέρει στις 7 Απρίλη. Στη συνέλευσή του στις 12 Μάρτη, το Συντονιστικό των Νοσοκομείων αποφάσισε ότι η κινητοποίηση στις 7 Απρίλη πρέπει να γίνει ακόμα και αν η ηγεσία της ΠΟΕΔΗΝ προχωρούσε σε νέα αναστολή. Βγήκε υλικό, η οργάνωσή της μπήκε στο κέντρο των αγωνιστών και των αγωνιστριών ενώ ταυτόχρονα ξεκινούσαν καθημερινές ανοιχτές συγκεντρώσεις των εργαζόμενων στον Άγιο Σάββα, γενικές συνελεύσεις από τα κάτω στο Γεννηματάς, άρνηση εργαζομένων στο Σωτηρία και άλλα νοσοκομεία να συνεχίσουν τη δουλειά χωρίς τα κατάλληλα μέσα. Η απόφαση που πήρε το Ενωτικό Κίνημα για την Ανατροπή στην ΟΕΝΓΕ, να υιοθετήσει την πρόταση για τις 7 Απρίλη, ήταν σημαντική για να το αποφασίσει τελικά η ΟΕΝΓΕ για να ακολουθήσει και η ΠΟΕΔΗΝ με κάλεσμα στα Σωματεία να οργανώσουν κινητοποιήσεις.

Ένα νήμα που διατρέχει από την αρχή μέχρι το τέλος το βιβλίο είναι η προβολή των θέσεων του ΣΥΡΙΖΑ πάνω σε μια σειρά ζητήματα, τα πεπραγμένα του (το λιγότερο παραφουσκωμένα) είτε σαν κυβέρνηση είτε σαν αντιπολίτευση τον καιρό της πανδημίας που στον επίλογο του βιβλίου καταλήγει και στο συμπέρασμα ότι *«λόγω της αδυναμίας της εξάλειψης του κορονοϊου από την κοινότητα απαιτείται κυβέρνηση και προσωπικό το οποίο να πιστεύει στην ισότητα και στην αναδιανομή και όχι να έχει πεποίθηση ότι οι ανισότητες ειναι σύμφυτες με τις σύγχρονες κοινωνίες ή την ανθρώπινη φύση».*

Δεν θα μπορούσε κανείς να διαφωνήσει με το αίτημα να φύγει αυτή η κυβέρνηση των δολοφόνων. Όμως η εμπειρία της τελευταίας δεκαετίας έχει αποδείξει ότι δεν φτάνει να πιστεύει κανείς στην ισότητα και στην αναδιανομή για να φέρει τις ριζικές τομές που απαιτούνται για να αντιμετωπιστούν τα θεμελιακά συστημικά προβλήματα που ανέδειξε η πανδημία και σωστά εντοπίζονται στις σελίδες του βιβλίου. Ο συγγραφέας φαίνεται να συμβιβάζεται με την ιδέα του «καλύτερου δυνατού» που έγινε ή στο μέλλον θα γίνει - *«στα πλαίσια του ασφυκτικού μνημονιακού πλασίου»*, των *«μνημονιακών δημοσιονομικών περιορισμών»* που οδήγησε τον ΣΥΡΙΖΑ σε μια πολιτική που, ας είμαστε ειλικρινείς, πολύ λίγα έκανε για την Δημόσια Υγεία. Ο στόχος «Να μην ξεχάσω» στον τίτλο του βιβλίου, που πραγματικά αξίζει να διαβαστεί, αφορά και σε αυτό το συμπέρασμα.

Γιώργος Πίττας